

§ 7 Bibehållande av Bromma flygplats

Nr 41

Onsdagen den
8 december 1976

*Bibehållande av
Bromma flygplats*

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1976/77:6 med anledning av motioner angående utredning om bibehållande av Bromma flygplats, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:806 av herr Nisser (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att den reguljära trafiken på Bromma flygplats fick fortgå tills en utredning tagit ställning till de nya situationer som uppstått genom teknikens utveckling på flygområdet.

1975/76:811 av herrar Winberg (m) och Nilsson i Agnäs (m), vari hemställdes att riksdagen som sin mening uttalade

1. att en förutsättningslös utredning beträffande flygplatsfrågan i Stockholmsregionen borde göras,

2. att Bromma flygplats borde bibehållas och få användas av det reguljära inrikesflyget i avbidan på resultatet av denna utredning,

1975/76:1531 av herr Clarkson m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en förutsättningslös utredning om flygplatsbehovet i Stockholmsregionen,

1976/77:1532 av herr Dahlgren m. fl. (c. m. fp), vari hemställdes att riksdagen uttalade att Bromma flygplats bibehölls i avvaktan på möjligheterna att dit förlägga linjetrafik och allmänflyg med tystgående flygplan.

1975/76:1546 av herr Henmark m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad i motionen anförts rörande Bromma flygplats framtida användning,

1975/76:1574 av herr Lidgard m. fl. (m), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om en förutsättningslös utredning angående möjligheterna att bevara Bromma flygfält för reguljär linjefart och allmänflyg, samt

1975/76:2022 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 8) hemställdes att riksdagen uttalade att Bromma flygplats borde bibehållas för ändamål som angivits i motionen 1975/76:1979.

Utskottet hemställde

att motionerna 1975/76:806, 1975/76:811, 1975/76:1531, 1975/76:1532, 1975/76:1546, 1975/76:1574 och 1975/76:2022, yrkandet 8. ej föranledde någon riksdagens särskild åtgärd.

Onsdagen den
8 december 1976

*Bibehållande av
Bromma flygplats*

Reservation hade avgivits av herrar Mellqvist, Lindahl i Lidingö, Hugosson, Zachrisson, Östrand, Johansson i Åmål och Norling (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:806, 1975/76:811, 1975/76:1531, 1975/76:1532, 1975/76:1546, 1975/76:1574 och 1975/76:2022, yrkandet 8, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anförda beträffande överflyttning av Linjeflygs verksamhet från Bromma till Arlanda.

Herr NORLING (s):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande 1976/77:6 behandlar ett antal borgerliga motioner som har det gemensamt att man önskar att frågan om Bromma som flygplats skall utredas ytterligare. En av motionerna säger i klartext att Bromma skall bibehållas i avvaktan på möjligheterna att dit förlägga linjetrafik och allmänflyg med tystgående flygplan.

Utskottet säger, efter att kortfattat ha refererat händelseutvecklingen från 1972, att motionerna ej bör föranleda någon riksdagens särskilda åtgärd, med hänsyn till att regeringen tillkallat en särskild utredare med uppgift att utreda förutsättningarna för att i någon form bibehålla Bromma flygplats. Utskottet finner att det nu finns tid att avvakta en sådan utredning, eftersom såväl luftfartsverket som Linjeflyg under oktober månad i år meddelat att en överföring av Linjeflygs verksamhet från Bromma till Arlanda inte kan ske enligt den tidsplan som den socialdemokratiska regeringen angivit, alltså den 1 juli 1977. Nu aktuella tidsplaner är för luftfartsverket tidigast den 1 juli 1978. Linjeflyg säger nu att man inte kan klara en utflyttning förrän tidigast vid utgången av 1978.

Den utredning som nu påbörjas skall, enligt direktiven, bl. a. bedöma trafik- och flygplansmaterielutvecklingen och möjligheterna till bullerdämpande åtgärder på Bromma. Den skall överväga miljöaspekterna vid olika alternativ av fortsatt flygverksamhet där. Utredningen skall också se efter vad det behövs för investeringar för att fortsätta på Bromma. Dessutom skall luftfartsverket utarbeta förslag till ändringar i dispositionen för Arlanda flygplats som behövs för en eventuell överföring på kort resp. på längre sikt till Arlanda av den inrikes linjetrafiken på Bromma. Resultatet av utredningsarbetet skall vara klart den 1 juni nästa år.

Vi socialdemokrater i trafikutskottet yrkar i vår reservation avslag på samtliga motioner. Det sker mot bakgrund av att det framstår som miljömässigt orimligt att ens övergångsvis låta Linjeflyg fortsätta på Bromma.

I reservationen hänvisas också till det allra senaste utredningsmaterialet som kommit om Bromma. Det är docenten Bo Lundberg, en Brommaflygets vän sedan många år, som för bara några veckor sedan, på uppdrag av Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, tagit fram material som entydigt talar om att det lämpligaste nu är att dela upp Linjeflygs trafik så att Fokkerplanen flyttas ut till Arlanda och där-

ifrån trafikerar vissa av Linjeflygs inrikeslinjer, medan Linjeflyg inköper ett antal plan av typen Dash-seven, som anges vara mera tystgående, och med dessa plan från Bromma flyger på några av de platser till vilka Linjeflyg har trafik. Dash-seven har mindre aktionsradie än exempelvis Fokkern och kan således endast användas på korta och medellånga avstånd. Förslaget skulle alltså innebära en ännu mera uppsplittrad inrikestrafik än den vi har i dag, när SAS från Arlanda flyger på Malmö, Göteborg och Luleå-Kiruna, medan den andra trafiken ligger på Bromma.

Det går naturligtvis inte av några som helst skäl att göra som docent Lundberg föreslår i fråga om ytterligare uppsplittrad trafik – det har i första hand Linjeflygs egna företrädare klart uttalat. Men det intressanta med docent Lundbergs utredning är trots allt inte detta, utan det förhållandet att även han i dag kommit till klar insikt om att Linjeflygs ökande jetflotta måste flyga från och till Arlanda.

Vi reservanter har inte funnit det nödvändigt att skriva en lång reservation utan finner att Linjeflygs verksamhet med det snaraste bör flyttas ut till Arlanda, både av miljöskäl och med hänsyn till Linjeflygs och det samlade inrikesflygets intressen.

Med detta, herr talman, skulle diskussionen för vår del kunna vara avslutad. Att jag ändå har ytterligare några synpunkter på Brommafrågan beror närmast på att det för oss, som följt frågan på nära håll under många år, nu börjar bli i det närmaste oförklarligt hur de borgerliga partierna dels kan fortsätta med att fördröja en nödvändig miljömässig sanering av ett stort befolkningstätt område i landets huvudstad, dels inte i någon märkbar grad tar hänsyn till statliga och kommunala myndigheter, fackliga organisationer, föreningar av skilda slag, däribland miljögrupper och opinionsgrupper, och inte minst sina egna uttalade krav på hänsynstagande till berörda människors rättmätiga krav på att få leva ett drägligt liv.

Även om de flesta känner till de fakta kring vilka Brommafrågan kretsar under de senaste åren, så vill jag ändå göra en kort sammanfattning.

Bullerfrågorna och därmed miljön för människorna kring Bromma flygplats är av gammalt datum. Hälsovårdsnämnden i Stockholm har inte bara under senare tid agerat i denna fråga.

Det började 1960 med förbud mot start nattetid med jetflygplanet Caravelle. Vid en senare framställning angående införandet av jetplanet DC-9 på Bromma utförde luftfartsverket 1966/67 i samråd med hälsovårdsnämnden en grundlig bullerutredning. Resultatet av denna blev att hälsovårdsnämnden 1968 avstyrkte trafik med DC-9 på Bromma. Regeringen gick på samma linje.

1971 kom så Linjeflygs framställning om tillstånd att använda Fokker F 18 för reguljär inrikestrafik från Bromma. Stockholms kommunstyrelse, som tillsammans med miljö- och hälsovårdsnämnden hade ärendet på ren.iss, beslöt i februari 1972 avstyrka framställningen. Detsamma gjorde också hälsovårdsnämnden, som vid det tillfället bl. a. framhöll: "Bullerproblemen är en ständig stressfaktor för tiotusentals människor i västra

Onsdagen den
8 december 1976

*Bibehållande av
Bromma flygplats*

och nordvästra Storstockholm. Hälsovårdsnämnden anser därför att Bromma flygplats snarast bör avvecklas. Så länge Bromma består som reguljär flygplats för linjeflyg, charterflyg och annat tyngre affärsflyg, så länge kommer Bromma att förbli ett allvarligt sanitärt problem.”

Det är snart fem år sedan detta skrevs av hälsovårdsmyndigheterna i Stockholm. Och det skrevs i ett läge som ur bullersynpunkt var gynnsammare än det vi har i dag och kommer att få, i takt med att Linjeflygs jetplan ökar i antal. Man kan i dag, om man vill, säga att den socialdemokratiska regeringen, som hade att besluta 1972, då hade kunnat ställa sig bakom hälsovårdsmyndigheter och kommunstyrelse i Stockholm och förbjuda vidare flygning med jet på Bromma. Jag kan försäkra att den massiva opinion som från skilda håll tryckte på den gången och som utan omskrivningar krävde ett snabbt stopp för i första hand jetflyg på Bromma sannerligen var värd att lyssna på, eftersom den var mycket allsidig och därtill konkret kunde visa på riktigheten i sina uppfattningar.

När man i dag går tillbaka och ser på hur denna miljöopinion var sammansatt, så blir frågetecknen ännu fler inför hur vi fortfarande, i slutet av 1976, kan i vår riksdag ha så helt skilda meningar om Bromma flygplats. Om jag bortser från remissinstanser av typen socialstyrelsen, planverket och andra liknande mot Brommaflyget kritiska och nöjer mig med regionala och lokala instanser, så fanns och finns där förutom kommunala myndigheter den långa raden av politiska organisationer representerande alla riksdagspartier utom moderaterna, fackliga organisationer, hyresgäströrelsen, miljögrupper och enskilda människor, som alla vid uppvaktningar och i brev vädjade och bad om förståelse för sina miljöproblem.

Inom parentes tänkte jag på detta alldeles särskilt när jag inför dagens debatt gick igenom tidigare handlingar och korrespondens i Brommafrågan. Jag tänkte på en i dagarna aktuell händelse, nämligen den borgerliga regeringens behandling av frågan om en nödvändig post- och godsterminal i Solna. I det ärendet beslutade den nya regeringen bara några veckor efter maktskiftet att riva upp den förra regeringens beslut att förlägga terminalen till Solna. Och det skäl, och dessutom enda skäl, som angavs för beslutet var att man i valrörelsen lovade Solna att slippa terminalen inom sin kommun – en terminal som skulle betjäna hela vårt land.

När det gäller Bromma flygplats, så har striden om en dräglig boendemiljö för tiotusentals människor förts av bl. a. Stockholms kommun år ut och år in sedan början av 1960-talet. Men det tycks nu inte hjälpa. Solna kommun slapp terminalen tack vare vallöften på torgmöten i Solna, medan outhärdligt buller för gamla, sjuka och stressade människor kring Bromma nonchaleras år ut och år in.

Får jag fråga någon i den borgerliga utskottsmajoriteten: Innebär den borgerliga regeringens medgivande till Solna kommun att slippa terminalen i Västerjärva att en framställning från Stockholms kommun att

slippa Bromma flygfält också kommer att beviljas? Om svaret mot förmodan blir nej, vari består skillnaden i behandling av Solna och Stockholms kommuner?

Men tillbaka till 1972. Luftfartsverket beslöt i mars 1972 att bifalla Linjeflygs framställning, som innebar att bolaget skulle få trafikera Brommafältet med tre Fokker F 28 jetplan under en provotid på två och ett halvt år, fram till utgången av 1975. En över alla partigränser enig miljö- och hälsovårdsnämnd i Stockholm överklagade luftfartsverkets beslut, och en enig kommunstyrelse besvärade sig hos regeringen. Hälsovårdsnämnden sade vid det tillfället bl. a. följande: "Hälsovårdsnämnden, som enligt hälsovårdsstadgan skall tillse att erforderliga åtgärder vidtages för att motverka bullerstörningar inom kommunen, kan aldrig acceptera att de redan nu allvarliga bullerstörningarna omkring Bromma flygplats kommer att öka i omfattning."

Regeringens beslut 1972, grundat på en samlad bedömning, innebar att Linjeflyg fick tillstånd att under två och ett halvt år, alltså fram till utgången av 1975, försöksvis bedriva verksamhet med Fokker F 28 jet på Bromma. Samtidigt och för att över huvud taget nå en kompromiss intog regeringen den ståndpunkten, att flygverksamheten på Bromma så snart som möjligt borde flyttas bort. Särskilda sakkunniga tillsattes med uppdrag att utreda den fortsatta lokaliseringen av inrikesflyget. Det underströks i direktiven att linjeflygsverksamheten vid Bromma skulle vara slut senast vid utgången av 1978.

I god tid före försökstidens utgång vid årsskiftet 1975-1976 uppdrog regeringen åt luftfartsverket att – inför behandlingen av frågan om fortsatt användning av Fokker F 28 jet med hänsyn till miljön vid Bromma – skyndsamt utreda hur snart före 1978 som en överflyttning av Linjeflygs verksamhet från Bromma till Arlanda flygplats var praktiskt möjlig i det fall fortsatt tillstånd att använda Fokkerplanen för tiden efter december 1975 ej kunde uppnås. Övervägandena skulle avse Linjeflygs hela flygverksamhet på Bromma, alternativt dess verksamhet där i den mån den avsåg Fokker F 28 jet. Resultatet av övervägandena redovisades för regeringen den 1 juni 1975. Resultatet av detta arbete blev att tiden för utflyttning av linjeflyget från Bromma till Arlanda lades fast till den 1 juli 1977.

Sedan dess har arbetet med att flytta ut från Bromma till Arlanda fortsatt planenligt. Hälsovårdsmyndigheter, de boende kring Bromma flygplats – ja, alla – har visat ett beundransvärt tålamod. Att så skett har berott på att man hela tiden upplevt att det fanns ett slutligt datum fastlagt när de sanitära olägenheterna kring Bromma skulle vara borta. Efter den nya regeringens beslut är optimismen borta. I dag vet ingen hur lång tid som är kvar tills ett av vårt lands största sanitära problem har lösts. Nu skall en ny utredare se på tystare flygplanstyper, nu skall på nytt frågan om bullerskyddande åtgärder kring Bromma utredas. Nu skall undersökas vad det kostar att upprusta Bromma. Nu skall enligt de nya utredningsdirektiven "föreliggande beslutsunderlag kompletteras

Onsdagen den
8 december 1976

*Bibehållande av
Bromma flygplats*

i de delar som hittills inte fullständigt belysts", som det heter. Nu skall miljöaspekterna vid olika alternativ av fortsatt flygverksamhet på Bromma utredas osv.

1972 lyckades den dåvarande regeringen genom en kompromiss klara beslutet om en försöksperiod med tre Fokkerplan. Stockholms hälsovårdsnämnd sade nej den gången. Regeringen satte sig, bildligt talat, på hälsovårdsnämnden. Det gick, tack vare att alla genom överenskommelsen såg ett slut på eländet. Nu i slutet av 1976 ser vi hur Linjeflyg kontinuerligt bygger ut sin Fokkerflotta till att snart omfatta uppemot 15, längre fram kanske ännu fler plan. Detta sker samtidigt som Bromma skall utredas på nytt.

Även om utskottsmajoriteten inte går in i detalj i sitt yttrande, ett förhållande som jag i och för sig inte kritiserar, så vet jag vilka skäl och argument som i dag, liksom tidigare, tycks vägleda borgerligheten i dess envisa fasthållande vid tanken på att Bromma skall vara kvar som flygplats. Det är två gamla bekanta. Där finns tanken på att bara vi väntar, så kommer det mera tystgående plan. Där finns också närheten mellan flygplats och innerstad, med så eller så stor tidsvinst för den flygande allmänheten.

Jag skall inte i dag mera detaljerat argumentera i fråga om vare sig tystgående plan eller några minuters tidsvinst hit eller dit. Jag och flera med mig har gjort det många gånger förut. Låt mig bara säga följande: Linjeflyg förnyar alltså just nu sin flygplansflotta. Omkring 1980 har Fokker F 28 jet tagit över helt och hållet. Det har varit och är en dyr investering, men helt nödvändig. Detta betyder att det för Linjeflygs del inte kan bli tal om att köpa någon annan plantyp förrän tidigast på 1990-talet. Man måste ju se affärsmässigt på sin verksamhet och få valuta för det stora kapital som läggs ned i Fokkerplanen.

Så tidsvinsten för flygresenärerna. Ingenting har ändrats sedan vi diskuterade dessa frågor för ett och ett halvt år sedan här i riksdagen. Hälften av alla inrikesresande i vårt land startar och landar sedan sju år tillbaka på Arlanda. Det är de som flyger till och från Malmö, Göteborg och Luleå-Kiruna. Det tycks gå bra. Om all inrikes flygtrafik flyttas ut till Arlanda, kommer de totala restiderna i vissa fall att öka med fem, tio, kanske i enstaka fall uppemot 20 minuter. Hur stor tidsförlusten blir hänger på hur mycket själva flygtiden förkortas genom att Metropolitanplanen byts ut mot Fokker-jet vid flyttning till Arlanda. I många fall blir tiden i luften bara hälften mot vid flygning med propellerplan, och då blir naturligtvis den totala tidsförlusten till och från flygplatsen i motsvarande grad mindre.

Men låt oss inte, herr talman, tvista om en eller annan minut. Låt oss gärna vara generösa och medge att det i vissa fall blir en totalt sett något längre flygtid och ställa det i relation till de positiva resultat som en utflyttning för med sig. Allt inrikesflyg samlas på ett ställe, med de avgjorda förbättringar som detta medför vid exempelvis byte till fortsatt inrikesresa eller till internationellt flyg. Möjligheter att få ett totalt

sett bättre utnyttjande av alla de resurser som samlats på Arlanda i samband med den omfattande nybyggnad och modernisering som skett där under de senaste åren är en annan faktor. Den sista men naturligtvis viktigaste är omtanken om alla dem som sedan flera år sett fram emot att kunna bo kvar och göra det under något så när normala förhållanden omkring Bromma.

Hur många är störda? Vi har nämnt siffror många gånger under årens lopp här i riksdagen. Från vårt håll har vi använt de tal som tagits fram vid mätningar av hälsovårdsnämnd, planverk eller luftfartsverk. Siffrorna har varierat, men oavsett vilka beräkningar man håller sig till, så är det år ut och år in minst 100 000 människor som inte tillerkänns den rätt till normalt liv som andra har. Och skall vi söka efter ett medeltal för dem som dag ut och dag in är vad vi kallar gravt bullerstörda kring Bromma, kan vi, för att inte utsätta oss för den minsta risk att bli beskyllda för att överdriva, säga att det rör sig kring 10 000 människor.

Utskottets majoritet kan naturligtvis efter vad jag nu sagt invända: Vi säger inte med vår skrivning att Bromma skall vara kvar som flygplats, om det ändå inte är möjligt att vara kvar där. Vi tar inte slutlig ställning. Vi kommer igen efter den 1 juni nästa år, då den nya utredningen skall vara klar. Så kan man säga.

Reservanterna accepterar inte en sådan tolkning. Den kan inte accepteras därför att skiljelinjen mellan de borgerligas och vår uppfattning i Brommafrågan inte går i huruvida flygplatsen skall läggas ned i juni 1977, i januari 1978 eller i juli 1978. Nej, skiljaktigheten består i att de borgerliga fortfarande inte tror att Bromma flygplats är en miljöfara, en sanitär olägenhet för tiotusentals människor. Skillnaden mellan de borgerliga och oss ligger i att borgerligheten inte sätter tilltro till allt det arbete, alla de undersökningar, alla de bullermätningar, alla de politiska och kommunala beslut, alla de miljöpolitiska och enskilda framställningar och vädjanden som i 15 år entydigt sagt oss, att inrikesflyget på Bromma måste flyttas därifrån om politikerna menar någonting med sitt tal om att förbättra eller åtminstone se till att inte försämra miljön för människorna.

Jag skulle, herr talman, om tiden hade medgett det ha kunnat läsa högt ur något eller några av de hundratals och åter hundratals brev som jag under mina år i regeringen fick från människor – i första hand naturligtvis boende kring Bromma –, gamla som unga, sjuka, nervösa människor som stod frågande inför att det tog så lång tid att flytta bort flyget från Bromma. Många var rädda för att deras tankar skulle ges offentlighet. De levde och lever i en helt omöjlig tvångssituation. De vill bo kvar, men det fruktansvärda bullret gör det olidligt. De flesta orkar eller törs inte klaga alltför högt: de är, som en gammal man skrev till mig, rädda för repressalier. Jag kunde i mina svarsbrev inte lova omedelbar bättring, men jag kunde ändå utifrån den socialdemokratiska regeringens beslut svara, att linjeflyget på Bromma skulle vara borta vid ett visst bestämt datum. Aldrig kunde jag tänka mig, herr talman, när

jag satte mitt namn under alla dessa brev, att jag i slutet av 1976 i riksdagen på nytt skulle diskutera Bromma flygplats vara eller icke vara. Det som de borgerliga nu gör i Brommafrågan är en stor tragedi. Det är en stor tragedi att vi inte skall kunna enas om att Bromma flygplats av miljöhänsyn har spelat ut sin roll och att överflyttningen av Linjeflygs verksamhet till Arlanda genomförs utan onödigt dröjsmål och utan nya tidsödande utredningar.

Hur skall man kortfattat till sist få sagt det som denna fråga ytterst gäller? Kanske sker det bäst genom att citera några rader ur ett brev som jag för några dagar sedan fick från en äldre dam, som bor i ett av de värst utsatta områdena runt Bromma flygplats. Hon avslutar sitt brev så här: "Jag förstår att det är svårt att vara politiker. Det är så många hänsyn som måste tas. Men jag har ju bara en önskan sedan flera år tillbaka och jag tycker den är rimlig. Jag vill bara att jag, medan jag lever, ska slippa det hemska bullret från flyget. Jag skrev till Er 1972 och då svarade Ni att senast 1978 är det slut på bullret. Men nu läser jag att det kanske dröjer ännu längre. Varför hjälper Ni mig inte?"

Herr talman! Jag låter den gamla damens fråga gå vidare till de borgerliga partiernas företrädare. Varför hjälper vi inte i enighet denna gamla människa och tiotusentals andra som vädjar på samma sätt som hon gör?

Jag ber att få yrka bifall till den till trafikutskottets betänkande 1976/77:6 fogade reservationen.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag vill inledningsvis yrka bifall till trafikutskottets betänkande nr 6 och sedan övergå till det inlägg som förre kommunikationsministern herr Norling har gjort här för reservanternas räkning.

Jag kan egentligen inte se att vi har någonting att vinna i dag, den 8 december 1976, på att ånyo ägna timmar åt en lång överläggning och debatt om Brommas framtida vara eller icke vara. I motsats till den regering i vilken herr Norling var kommunikationsminister har den nya regeringen bestämt sig för att allsidigt utreda flygplatsbehovet i Stockholmsregionen och med Bromma kvar som alternativ flygplats i den regionen.

Redan från början hade tydligen herr Norling bestämt sig för att Bromma inte skulle få ligga kvar; Bromma skulle som flygplats dödförklaras. Han gjorde det med ett högst ensidigt betraktelsesätt, och jag tycker inte att den argumentationskonst som han gav prov på här i sin plädering för den tidigare regeringens hållning var särskilt övertygande.

Sanningen är ju att verkligheten redan nu har talat om för oss att det är omöjligt att upphöra med den nuvarande inrikes flygtrafiken på Bromma före sommaren 1978 enligt luftfartsverket – Linjeflyg säger vintern 1978. Skall vi då inte med ansvarskänsla för hela frågekomplexet använda den tidsfrist vi därigenom fått till att allsidigt utreda möjligheterna att ordna Sveriges inrikesflyg när det gäller Stockholmsregionen?

Hur kan herr Norling så polemiskt börja tala om att man inte tar hänsyn till hundratusentals miljöskadade människor i Brommas villastäder? Tror inte herr Norling att vi lika väl som socialdemokraterna ömmar för människor som lever under odrägliga miljöförhållanden? Tror herr Norling verkligen att den utredning som nu skall komma till stånd när det gäller Bromma flygplats skall bortse från miljöförhållandena ute på Bromma och bara ensidigt betrakta detta som ett inrikes kommunikationsproblem? Det är att snedvrída hela frågeställningen. Det är klart att man skall förhindra uppkomsten av miljöskador, och det är klart att man på alla sätt skall bevaka även deras intressen som är omedelbart lidande av bullret på Bromma. Det behöver ju inte betyda att tekniken sådan den är i dag är ofullkomlig att klara av den saken.

Herr Norling sade själv att det var huvudsakligen miljöaspekterna som dikterade den tidigare regeringens hållning. Och den tidigare regeringens hållning i Brommafrågan gick helt och hållet ut på att efter bedömningar av bullerundersökningar som gjorts under 1960-talet fatta ett beslut som innebar Brommas nedläggande. Tekniken har ju gått framåt. Planen som används på Bromma i dag, i mitten av 1970-talet, är betydligt mer tystgående än de som fanns på den tiden. Det är i och för sig ett positivt belägg för att vi i utskottsmajoriteten har rätt när vi säger att man måste ta hänsyn till teknikens utveckling. Trycket på dem som fabricerar flygplansmotorer av skilda slag är så stort att deras strävan går ut på att i görligaste mån tillgodose dessa intressen.

Jag är säker på att herr Norling själv redan har stiftat bekantskap med flygplan av typen DC-10, airbuss, som nästan viskande tyst landar och startar på flygplatserna. Det är stor skillnad mellan de Metropolitanmaskiner, kolvångflygplan skulle jag vilja kalla dem, som vi använde på 1960-talet och de förnämliga jetmaskiner som vi använder i dag.

Inte heller kunde man utan vidare bestämma – som den tidigare kommunikationsministern gjorde – att all trafik skulle övertas av Arlanda. Arlanda är inte färdigt ens för den trafik som flygplatsen skall betjäna i dag. Vi såg bara för några dagar sedan att man måste bygga om den nya terminalen vad gäller passkontrollfunktionerna. Arlanda är över huvud taget inte moget att ta emot den inrikestrafik som Bromma f. n. betjänar. Man måste väl i alla fall hela tiden anpassa sig till verkligheten och, som jag sade tidigare, använda den tidsfrist som vi har fått till att utreda frågan mera allsidigt, mindre enögt och mindre känslosamt än vad den tidigare kommunikationsministern har gjort.

Jag har här några uppgifter från en undersökning som man gjort ute hos Brommaborna, något som den tidigare regeringen aldrig gjorde. Den besvarade sig aldrig med att fråga dem som bor där ute hur störda de var, utan på sant byråkratiskt sätt förklarade man bara att alla som bor över den och den decibelgränsen är gravt störda, men jag har här papper på undersökningar som gett till resultat att 87,2 % av Brommaborna är nöjda med förhållandena där, att de anser att flygplatsen skall förbli en flygplats, att det bara är ungefär 10–12 %, som känner sig störda.

Hur många av dem som känner sig gravt störda vill jag inte gå in på, men det är säkerligen inte 10 000, som herr Norling påstår, utan kanske en tredjedel.

Med de resurser som samhället har i dag och med den lönsamhetsundersökning som man självklart skall göra innan man flyttar en nationell tillgång, som Bromma flygplats är, någon annanstans, får man överväga om man inte kan vidta åtgärder som tillfredsställer de berättigade krav som de gravt störda i Bromma har. Det kan gälla isolering av deras fastigheter och hjälp på andra sätt för att lindra deras miljönöd. Det är självklart att den sittande regeringen liksom utskottets majoritet har klart för sig att Bromma inte kan vara kvar som flygplats vad utredningen än kommer att säga, om inte åtgärder vidtas för att undanröja de missförhållanden som finns på Bromma och som är möjliga att undanröja. Att med sådan stämning som herr Norling gjorde för några minuter sedan säga att hundratusentals medborgare i Bromma blir hänsynslöst kastade åt sidan av den majoritet som nu vill ha Bromma flygplats kvar tycker jag inte är korrekt. Vi får brev, herr Norling, från intresserade väljare som säger att flygplatsen är en tillgång för atmosfären där ute. Det finns de som ser det på det sättet också och som har klart för sig att Bromma inte bara är ett Stockholmsproblem – det är ett nationellt problem, som vi alla har ansvar för.

Jag har inte sagt att jag för min del är övertygad om att Bromma måste finnas kvar som ensam huvudstation för Linjeflygs verksamhet här i landet. Men jag har sagt att det är ett rimligt krav att man allsidigt utreder en så viktig nationell fråga som Stockholmsregionens flygplatsbehov innan man fattar beslut. Det är det som den nya regeringen vill göra genom tillsättandet av utredningen.

Här har behandlats även tekniska frågor, såsom Dash 7. De kan också bli genomlysta när vi nu har denna tidsfrist. Jag skall inte uttala någon förutfattad mening angående Bromma flygplats såsom enbart station för flygplan av Dash 7-karaktär. Det är möjligt att det är orealistiskt. Men det har vi nu möjlighet att ta reda på på ett sakligare sätt än tidigare.

Min personliga uppfattning är att en grupp mycket högljudda rådgivare lokalt från Stockholm på något sätt lyckats få herr Norlings känslöströmningar att stiga högt och att herr Norling därför har försummat andra aspekter på frågan. Nog vet herr Norling lika väl som vi andra här i kammaren att vi på den tiden då Brommas vara eller inte vara stod på dagordningen fick besök av en ström av landshövdingar, vilka såsom talesmän för sina resp. län bönade och bad att denna viktiga möjlighet till snabba kommunikationer med kungliga huvudstaden skulle bevaras. Och det var inte bara landshövdingar. Här var även fackföreningsfolk, som var oroliga över den utveckling som skulle drabba sysselsättningen i olika avseenden om Bromma flygplats lades ned. Långt in i herr Norlings egna led finns alltså en stark opinion för bevarandet av Bromma flygplats. Det är säkerligen människor som känner lika stort ansvar som några andra för miljön i landets olika delar och även i Bromma.

Jag vågar något svävande säga att jag hoppas att herr Norling inte om ett par år befinner sig i den situationen att han behöver försvara ett län som ser sina möjligheter till goda kommunikationer med Stockholm hotade, ett län som Värmland t. ex. När den dagen kommer och vi har fullödigt material i våra händer hoppas jag att vi skall kunna fatta ett beslut i flygplatsfrågan i Stockholmsregionen som är lyckligt och riktigt för lång framtid.

Herr SELLGREN (sp):

Herr talman! Vad frågan gäller i dag är vilken ställning som riksdagen skall ta till de motioner som behandlas i trafikutskottets betänkande nr 6. Jag skall hålla mig till det. Jag skall därför inte ta upp herr Norlings delvis provocerande anförande.

De flesta motionsförslagen går ut på att bredda utredningsarbetet kring flygplatsfrågan i Stockholmsregionen. Man vill att riksdagen skall besluta att Bromma flygplats bibehålls tills utredningsarbetet fullföljts.

Ett par yrkanden är mycket modesta. I dem utgår man ifrån att utflyttningen av inrikesflyget till Arlanda så småningom blir ett faktum, men anser samtidigt att Bromma flygplats inte bör rivas upp utan bibehållas i avvaktan på möjligheterna att i en framtid förlägga linjetrafik och allmänflyg med tystgående plan till flygplatsen. Bakom detta ligger insikten att Bromma flygplats är unik som närflygplats och att gjorda utredningar klart visar att någon flygplats i Stockholmsregionen inte står att uppbringa inom rimligt avstånd från stadens centrala delar.

Dessutom skulle det innebära en utomordentligt stor kapitalförstörelse att spoliera hela denna anläggning. Enbart detta borde stämma till eftertanke i ett ekonomiskt läge där samhällets medel borde kunna användas till mer produktiva investeringar. För den skull har man inte sett bort från miljöaspekterna och de miljökrav som bör uppfyllas inte minst vid Bromma flygplats, men det finns även andra flygplatser som vi borde ta samma hänsyn till.

Jag tillhör de motionärer som har gått in för den vad jag vill kalla modesta linjen, att vi med utgångspunkt i tidigare riksdagsbeslut om utflyttning av inrikesflyget till Arlanda lägger Bromma flygplats så att säga i malpåse för att den skall kunna komma till användning i flygsammanhang som tillfredsställer uppställda miljökrav i fråga om bl. a. buller. Som anfördes i betänkandet har en rad händelser inträffat efter riksdagsbeslutet om utflyttning av inrikesflyget till Arlanda. Så t. ex. har såväl luftfartsverket som Linjeflyg bekräftat att tekniska förutsättningar att flytta inrikesflyget till Arlanda inte föreligger förrän vid årsskiftet 1978/79, dvs. först om två år.

I det läget har kommunikationsministern passat på att utnyttja tidsfristen till att uppdra åt en särskild utredare att granska förutsättningarna för att i någon form bibehålla Bromma flygplats. Utredningen blir, efter vad jag kan förstå, en utvärdering av tidigare utredningar med den kompletteringen att även Bromma räknas in som ett alternativ för någon

typ av flygverksamhet, åtminstone på sikt. Därmed synes det mig att motionärernas minimikrav att Bromma flygplats inte skall rivas upp har blivit tillgodosedda.

Det bör också noteras att luftfartsverket har fått i uppdrag att fortsätta med förberedelserna till utflyttningen av inrikesflyget till Arlanda. Man har alltså inte låst sig vid uppfattningen att inrikesflyget till varje pris och utan restriktioner skall vara kvar på Bromma. En viktig punkt i sammanhanget är också att utredningen skall bedrivas med sådan skyndsamhet att den planerade utflyttningen inte fördröjs. Det bör alltså inte bli någon försening, som herr Norling fruktade.

Vare sig man har den ena eller den andra uppfattningen om Bromma flygplats framtid kan ingen ta skada av att frågan ytterligare belyses. Jag är en av motionärerna beträffande "malpåsealternativet", och det är ingen hemlighet att jag hängivet har arbetat för att Bromma flygplats skall vara kvar. Men skulle utredningen visa att det definitivt är olämpligt att behålla flygverksamheten på Bromma är jag beredd att böja mig för detta. Hittills har Bromma över huvud taget inte fått beröras i utredningsarbetet, och det har varit en stor brist och säkerligen en av anledningarna till låsningen i den här debatten.

Utskottet hänvisar alltså i sitt betänkande till det utredningsarbete som nu har påbörjats och föreslår att motionerna inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag tycker att det är ett klokt förslag och yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Herr NORLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall mycket noga akta mig för att provocera fram en lång debatt i Brommafrågan. Alla som så önskar och har tid kan gå tillbaka till kammarans protokoll för den 24 april i fjol och där ta del av alla argument som finns och har funnits i denna fråga. Det är kanske ändå ett par tre saker i herrarnas Clarksons och Sellgrens anföranden som jag anser bör kommenteras.

Jag tror och hoppas, herr Clarkson, att de borgerliga är vänner till de bullerstörda. Jag måste emellertid säga att det tyvärr fram till i dag har tagit sig mycket svaga uttryck. Det finns möjligheter att, om man så önskar, ta kraftigare tag för att hjälpa de människor som bor i Bromma under olidliga förhållanden.

Sedan säger herr Clarkson gång på gång att det är den tidigare regeringens bedömning som på ett så olyckligt sätt har låst den här frågan. Ja, fråga är om det verkligen var den tidigare regeringens bedömning. En regering är bl. a. ett verkställande organ. Men regeringen har under alla år haft möjlighet och skyldighet att ta hänsyn till och grunda sina beslut på andra organs bedömningar. Det är därför inte riktigt att i detta fall bortse från vad som anförts av socialstyrelsen, planverket, luftfartsverket, Stockholms kommun, Stockholms miljö- och hälsovårdsnämnd och många andra organisationer och gömma dessa bakom beteckningen "den gamla socialdemokratiska regeringen". Nämn i stället alla institu-

tioner och organisationer, som under årens lopp slagits vid sidan av den socialdemokratiska regeringen för att få ett slut på bullereländet i Bromma! De är säkerligen inte rädda för att bli nämnda vid namn, utan jag tror att de på nytt – om så behövs – kan träda fram och tala om sin uppfattning.

Det sägs att vi kommer att få tystare flygplan. Det är säkerligen riktigt. Men när kommer vi att få det? Vi kan inte gärna kräva att Linjeflyg, som nu håller på att bygga upp en Fokker F 28-flotta på 15 eller kanske 20 plan fram till 1980–1985, genom ett riksdagsbeslut eller någon annan åtgärd skall tvingas byta ut dessa plan, som kostat tiotals eller kanske hundratals miljoner kronor i investeringar, mot Dash 7 eller något annat plan. Det fungerar inte så, herr Clarkson. Även om man kan tillåta sig att säga så i riksdagen, ligger det inte någon verklighet bakom det.

Arlanda kan inte ta emot trafiken nu, säger herr Clarkson. Nej, det kan man tydligen inte göra, och vi respekterar det. Vi har inte sagt ett ord om de ändrade förutsättningarna på Arlanda. Men detta är ju inget skäl för att de som bor i Bromma skall störas i all framtid.

Slutligen vill jag säga att de bullernormer jag talade om och uppgifterna på antalet störda inte är den gamla regeringens siffror, utan det är hälsovårdsnämndens, socialstyrelsens, planverkets och luftfartsverkets siffror, som vi bara har refererat.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Störningssituationen på Bromma är komplicerad. Det finns dels människor som verkligen är störda, dels människor som den tidigare kommunikationsministern ansåg vara störda men som inte känner sig störda. Detta är en opinionsyttring som aldrig kom fram under den debatt, som föregick beslutet om nedläggningen av Bromma flygplats. Man beslöt att folk i enlighet med vissa tekniska normer borde känna sig störda och irriterade. Men situationen är i själva verket inte sådan. Det finns mycket gott underlag för vår uppfattning att en överväldigande majoritet av befolkningen i Bromma är nöjd med flygplatsen och vill att den skall finnas kvar. Det är då vår plikt att se till att de som av hälsoskäl eller andra skäl känner sig störda blir hjälpta på det sätt som situationen kräver, dvs. genom omfattande isoleringar eller genom inlösningen av deras fastigheter så att de får möjlighet att skaffa ett annat hem.

Jag är medveten om att Fokker F 28, som herr Norling sade, är en flygplanstyp som vi säkert får behålla minst tio år till. Det finns möjligheter att den dag som i dag är exakt fastställa i vilken utsträckning Brommas befolkning blir störd hälsomässigt och miljömässigt. Det kunde man inte ta reda på vid undersökningarna på 1960-talet. Därför var det beslut om Brommas nedläggning som fattades för ett par år sedan redan av det skälet fattat på felaktiga och otidsenliga grunder. Låt oss få en ny undersökning som säger vad Fokkerflottan betyder för Brommas befolkning.

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att herr Norling säger att man skall akta sig för att provocera i debatten. Det bådär gott för den fortsatta diskussionen i den här frågan. Han hänvisar bara till tidigare debattprotokoll i riksdagen. Det är klokt eftersom där finns en hel del uppgifter som tål att granskas, en hel del uppgifter som är mindre tåliga för granskning och uppgifter som herr Norling har varit med om att lämna, vilka inte ens tål en ytlig belysning.

Det är alldeles riktigt att vi nu står inför ett utbyte av Linjeflygs flygplansflotta. Det är rätt olyckligt att vi inte har löst den här flygplatsfrågan innan vi hamnat i detta läge. Vem skall lastas för det? Metropolitan har flugit sedan strax före mitten av 1950-talet och är avskrivningsfärdig för länge sedan. Bara genom ett skickligt och noggrant arbete och underhåll av dessa flygplan är de flygdugliga och fullt flygsäkra i dag. Men de går inte mycket längre till. Det är alltså en brist i framförhållningen att vi skall driva en trafik med sådana flygplan så länge och inte se framåt mot vad vi har för flygplatser och normer som passar för de flygplan som är aktuella att avlösa de gamla flygplanen. Jag måste erkänna att det just nu är ett dilemma i utredningsarbetet.

Jag har tidigare betonat att jag känner stor respekt för dem som blir störda av flygplansbullret, men jag har samtidigt varit angelägen att framhålla att man måste veta vad som är sanning när det gäller störningsfrekvensen. Det har kommit en rad olika uppgifter som har konfunderat oss som inte bor i Bromma. Det är upplysningar som vi har fått genom privata kontakter och uppgifter om störningsfrekvensen ute på Bromma. Det gör att bilden för oss som skall ta ställning i den här frågan är förvillande.

Därför måste vi veta vad som är rätt och vad som är mindre sakligt. Det är detta jag hoppas att den nya utredningen skall kunna tala om, eftersom förhållandena på Bromma inte nu är tabu för en undersökning.

Herr NORLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall avsluta den här debatten för min del genom att säga ett par tre saker.

I sitt första inlägg sade herr Clarkson att det i första hand och enkannerligen var socialdemokrater som hade drivit den här frågan genom åren. Jag vill påminna om att det vid den förra voteringen 1975 var ett antal centerpartister från Stockholm och Stockholms län som hade samma inställning som vi i den här frågan, vilket naturligtvis på sitt sätt bidrog till att resultatet den gången blev som det blev. Rätt skall ju vara rätt, herr Clarkson, även i det här sammanhanget.

Herr Clarkson sade också att det var en grupp mycket högljudda människor som hade lyckats övertyga herr Norling och att det skulle ha gjort att jag tid efter annan går upp och vädjar för alla de människor som anser sig störda och lider av bullret vid Bromma.

Jag tycker inte, herr talman, att den repliken fordrar någon kommentar.

Den är så infam och så förnedrande för alla de människor vilkas problem vi här diskuterar att jag skall bespara kammaren och protokollet att bemöta den. Låt mig bara säga att om man kallar alla dessa entusiastiska människor, som vill skapa en bättre miljö åt andra, för högljudda människor och ingenting annat, då har debatten sjunkit mycket, mycket djupt.

Gång på gång återkommer påståendet att alla de siffror som har nämnts om antalet bullerstörda skulle vara felaktiga. Jag har själv aldrig fastnat för någon exakt siffra. Jag tillät mig i dagens debatt att hålla mig till endast två tal, nämligen totalt störda 100 000 och gravt störda 10 000. Lägre kan man inte gå, om man skall använda luftfartsverkets, planverkets och hälso- och miljövårdsnämndens i Stockholm siffror. Man kan inte gå djupare, för då far man med osanning åt det hållet. Jag tog medvetet de allra lägsta siffror jag kunde ta för att inte utsätta mig för risken att här bli beskylld för att använda för höga tal.

Jag förstår, herr talman, att debatten på den borgerliga sidan förs som den tidigare förts och att resultatet kommer att bli detsamma i dag som förut. Vi kan naturligtvis hoppas på hjälp även denna gång från ledamöter på Stockholmsbänken och Stockholmslänsbänken, till den verkan det nu hava kan.

Jag avslutar debatten för min del med att på nytt fråga: Varför kan vi inte gemensamt hjälpa alla de människor som sedan 1960-talets mitt och kanske längre har väntat på politikernas slutliga hjälp med lösningen av ett miljöproblem som de inte själva kan bemästra?

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norling tog själv upp vad som hände vid förra voteringen. Jag vill inte försumma detta tillfälle att framhålla att den voteringen utföll som den gjorde till inte ringa del beroende på de beräkningar av kostnaderna för Brommas bevarande som herr Norling överraskande framlade i kammaren och som uppenbarligen var en felaktig addering av dessa kostnader. Dessa beräkningar förmådde åtskilliga socialdemokratiska ledamöter att svänga. Det var med mycket knapp majoritet som regeringen fick igenom sitt förslag i Brommafrågan.

Det är inte heller rimligt och riktigt av herr Norling att försöka framställa sig och sina meningsfränder i denna fråga såsom de som ensamma ömmar för de bullerskadade människorna kring Bromma. Vi gör det i precis lika hög grad, men vi säger att man måste allsidigt sammanväga hela komplexet innan man fattar det slutgiltiga beslutet. Vi skall i detta sammanhang inte glömma, om vi ser det rationellt, att varje flyttning av en flygplats i och för sig innebär flyttning av buller. Det blir bara nya människor som drabbas av bullersituationen.

Herr Norling anser det statistiskt belagt att tusentals människor är bullerstörda. Jag hävdar fortfarande att det finns andra uppfattningar. De som bor kring Bromma och som herr Norling pastår är störda har direkt tillfrågats i enkäter. Därvid har det visat sig att endast en ringa del av dem känt sig störda. Det är inte nödvändigt att människor skall

känna sig miljöstödda bara därför att det finns normer eller byråkratiska beräkningar som säger att så måste vara fallet. Här finns en möjlighet att på ett helt annat sätt än som skedde under den tidigare beredningen innan beslutet fattades ta reda på vad berörda människor egentligen tycker. Det ankommer på oss och regeringen att fatta beslut, men man kan använda tidsfristen till att undersöka opinionen hos de berörda.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Vad jag kommer att säga i den här debatten blir i huvudsak det jag anförde vid fjolårets riksdagsbehandling av samma fråga. Vänsterpartiet kommunisterna står fast vid sin tidigare intagna ståndpunkt, att flyget på Bromma bör avvecklas snarast möjligt. Varje uppskov och försening måste undvikas. Främst starka miljöskäl talar för detta. Alla är medvetna om att tiotusentals människor i de berörda delarna av Stockholms kommun upplever flygbullret som en plåga.

Olika motiveringar har anförts, främst från borgerligt håll, mot en nedläggning av Bromma flygplats. Bl. a. har sagts att Bromma flygfält ligger närmare Stockholms city än andra tänkbara alternativ och att näringslivets företrädare vill ha Bromma kvar. Vad man anser på bolagskontor och i bankernas styrelserum tycks alltså för dessa partiers representanter väga tyngre än omsorgen om tiotusentals människors hälsa.

Det har sagts att man vänjer sig vid flygbullret liksom vid annat buller, och det är möjligt att några människor har kunnat anpassa sig och leva med det, att de försöker inrätta sig efter bullret trots trassliga nerver, dålig sömn och andra olägenheter. Men det betyder inte att de sanitära och miljömässiga olägenheterna blir mindre. De kvarstår oförändrade, och de måste undanröjas.

Det borde naturligtvis vara så att de berörda människornas intressen och uttalade krav och önskemål, inte företagets intressen, skall vara avgörande. Hyresgästföreningen i Storstockholm, som representerar ett mycket stort antal människor vilka direkt berörs av de problem som flygplatsen medför, har redan för ca fyra år sedan bl. a. sagt ifrån att det är orimligt att riskera nedsatt hörsel och psykisk ohälsa för tiotusentals boende och arbetstagare för att nå den kortsiktiga vinsten av 15 minuters kortare bussresa till Stockholms centrum för tillfälliga resenärer. Föreningen har också påtalat de risker som över huvud taget är förenade med att ha en storflygplats mitt i Stockholms kommun. Man krävde för hyresgästerna i Vällingby, Räcksta, Blackeberg, Hässelby Gård och Hässelby Strand att flygtrafik till och från Bromma flygplats ej skulle tillåtas ske med Fokker 28 eller liknande plan och att Bromma flygplats snarast möjligt skulle avvecklas, varvid inrikestrafiken helt skulle förläggas till Arlanda.

Herr talman! Den miljö som omger oss formas av människor, men miljön formar också människorna, och det finns därför ingen miljö som vi kan underlåta att ställa krav på. De restriktioner som miljöaspekterna sätter upp måste ha avgörande betydelse. Avgörande kan exempelvis

inte få vara om flygpassagerarna får 10–15 minuters kortare resa eller ej.

Det här betyder självklart inte att man i en bedömning kan låta bli att ta hänsyn även till kommunikations- och kostnadsaspekter. Klart är också att oavsett var en alltmer stegrad flygtrafik förläggs kommer ett stort antal människor att bli direkt eller indirekt berörda. Inrikesflygets starka utveckling har medfört ökade miljöproblem kring de större inrikesflygplatserna, bl. a. i form av buller. Därför måste man utvidga frågeställningarna och diskussionerna från att i stort sett bara gälla var-flygtrafiken skall förläggas till att även omfatta en kritisk granskning av flygtrafikens utveckling. Flygtrafiken måste sättas in i ett totalt trafikpolitiskt sammanhang. Och det innebär att flyget måste bedömas mot bakgrund av både behovet av snabba transporter och möjligheten av alternativa färd sätt.

De svårigheter med energiförsörjningen som alltmer har gjort sig påmindas aktualiserar behovet av ett energisnålare samhälle, inte minst då det gäller kommunikationerna. Detta betyder att flyg i förhållande till järnväg på avstånd upp till 40 å 50 mil ter sig alltmera oförmånligt. Vi vet också att de satsningar som gjorts på privatbilismen har försämrat underlaget för en väl utvecklad kollektivtrafik på marken, och det finns nu risk för att en ohämrad utveckling av privatflyget både försämrar underlaget för ett väl utvecklat trafikflyg och åstadkommer svåra skadeverkningar på miljön.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att Bromma flygplats skall läggas ner. Den ståndpunkten har vi intagit i olika sammanhang, när frågan har varit föremål för diskussion och ställningstagande. Men vi har också hävdat att sysselsättningsaspekterna för de människor som berörs måste göras till föremål för ytterligare uppmärksamhet, och ett intimare samarbete måste etableras mellan å ena sidan den personal som kan komma att beröras och å andra sidan resp. myndigheter och företag. Alldeles särskilt har vi understrukit vikten av att de fackliga organisationerna därvid får en ordentlig representation och ett ordentligt inflytande.

Vidare har vi sagt, att om sådana undersökningar och eventuella utredningar rörande sysselsättningen skulle visa att så är nödvändigt kan vi vara med om att något förlänga tidsfristen för flygplatsen, för att inte berörda människor skall komma i kläm. Detta har dock ingenting med frågan om en utredning av Brommas bibehållande eller inte att göra utan gäller närmast ett tillvaratagande av den berörda personalens intressen.

I detta sammanhang vill jag också peka på den kommun som berörs då det gäller Arlanda flygplats, nämligen Sigtuna kommun, och de problem man där har med sysselsättningen. Sigtuna kommun har mer eller mindre lovats olika arbetstillfällen i samband med statliga utlokaliseringar under de senaste åren, men dessa löften har inte infriats. Om man nu skulle lösa även denna fråga på ett sätt som innebär att de arbetstillfällen som följer med en flyttning av verksamheten vid Bromma flygplats till

Arlanda inte blir av, så gör det situationen ännu svårare för Sigtuna kommun och dess invånare. Jag tycker att också detta bör tas med i bilden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i trafikutskottets betänkande nr 6.

Fru ANDRÉN (fp):

Herr talman! Frågan om bibehållande av Bromma flygplats är en kommunikationsfråga, en miljöfråga och en säkerhetsfråga. Både här i dagens debatt och i tidigare diskussioner visar det sig att de flesta som bor ute i landsorten och som har anledning att mer eller mindre ofta flyga till Stockholm nästan enbart upplever frågan som ett kommunikationsproblem.

Kommunikationsaspekten har ju andra fört fram, varför jag inte närmare skall kommentera den delen av frågan. Men vi stockholmare - och då kanske speciellt de som bor i de västra delarna av Stockholm, men även invånarna i t. ex. Solna och Sundbyberg - upplever Bromma flygplats främst som ett stort miljöproblem.

Jag själv var inte med i den här kammaren när frågan diskuterades tidigare, men jag har deltagit i flera debatter i Stockholms kommunfullmäktige om just Brommaflyget, bl. a. då vi 1974 remissbesvarade betänkandet Brommaflyget. Jag kan därför inte låta bli att i den här situationen stryka under framför allt en del miljösynpunkter. Även om de, helt flyktigt, omnämnts i utskottets betänkande och ganska utförligt i reservationen bör de ytterligare poängteras.

Miljö- och hälsovårdsnämnden i Stockholm lät 1973 installera ett automatiskt registreringssystem för flygbullermätningar. Av de olika rapporterna framgår att allvarliga bullerstörningar förekommer, som innebär en direkt sanitär olägenhet för de människor som bor runt fältet. Undersökningarna grundar sig därför inte endast på erfarenheter från 1960-talet, som herr Clarkson tycks tro. De utlovade löftena att bullret skulle minska genom att Fokker F 28 ersatte de gamla Metropolitanplanen och andra propellerplan höll alltså inte, även om bullermattans utbredning förändrades. Den har emellertid inte minskat. Vi vet nu att nya plan, som man kallar tystgående, utlovas i en framtid, men även med användande av de flygplan som nu projekteras kommer, som sagt, ett stort område runt flygplatsen att bli bullerstört.

Även om det finns olika meningar om Bromma flygfält också i Stockholm, har en enig miljö- och hälsovårdsnämnd avstyrkt fortsatt flygtrafik på Bromma, liksom man tidigare aktualiserade förbudet mot nattrafik. Att vid flygplanens starter eller direkta överflygningar tala utomhus går naturligtvis inte i bostadsområdena runt flygfältet, och många kan inte heller inomhus tala i telefon eller höra på radio eller TV. Mycket besvärande är dessutom planens avgaser som lägrar sig över omgivningarna och skapar en stark oro bland människorna för luftförorening.

Ytterligare ett förslag har nu aktualiserats i Stockholms miljö- och hälsovårdsnämnd, nämligen att förutom de bullermätningar som man tidigare gjort låta göra *opartiska* undersökningar, till skillnad från den undersökning som herr Clarkson refererade till, om hur människorna reagerar för flygbullret inom hela bullermattans område. Man vet nämligen att buller uppfattas ganska individuellt, men man vet också att ca 20 % av de ca 140 000 människor som anses bo inom den kritiska bullergränsen utsätts för allvarliga störningar med risk för medicinska återverkningar, och många av dem upplever flygbullret som en verklig plåga i sin tillvaro.

Lägg alltså märke till att det inte är ett ringa antal människor som berörs, även om man inte kan ange en exakt siffra. Nej, det gäller ungefär lika många som invånarna i t. ex. Nässjö kommun eller i hela Bodens kommun, en tredjedel av invånarna i Sundsvalls kommun, en fjärdedel av invånarna i Jämtlands län och mer än hälften av alla människor som bor på Gotland.

När man nu talar om tystare plan som en lösning på det här problemet har, som vi hört, Dash 7 nämnts som framtida alternativa plan på Bromma, men Linjeflygs chef lär inte vara intresserad av dessa plan, då de inte tycks passa för Linjeflygs trafik. Risken att få behålla Fokkerplanen är därför ganska stor, och ännu värre är ju att en utökning till 13 eller 15 plan är aktuell. Man måste därför lägga en oerhört stor vikt vid den sanitära olägenhet som flygbullret utgör och som kommer att öka vid ett större antal Fokkerplan.

Jag tänker inte närmare gå in på de flygoperativa nackdelarna eller flygresenärernas besvär med två olika flygplatser, både för inrikesflyg och för byte mellan inrikesflyg och utrikes- eller charterflyg. Men dessa antydningar, liksom vetskapen om att Bromma inte har kapacitet att ta hand om allt inrikesflyg och uppgifterna om den säkerhetsrisk som finns f. n. på Bromma, är skäl som talar mot fortsatt inrikesflyg där. Flygplatsen uppfyller tyvärr inte de internationella säkerhetskraven och får endast användas på dispens. Bromma är inte heller byggt för jet och landningsbanorna är mycket nerslitna. Huvudbanan är som en jättelik hängmatta. Inrikeshallen, trafikledartornet och restaurangen ligger för nära bansystemet. Ett bergsparti, som i dag utgör ett naturligt bullerskydd, måste sprängas bort och ytterligare omfattande arbeten göras om flygplatsen skall kunna fylla säkerhetsbestämmelserna.

Dessutom tillkommer den säkerhetsrisk som ligger i att flygplatsen är belägen i ett synnerligen tätbebyggt område och begränsas av två stora trafikleder. Tillbud har heller inte saknats: bl. a. gjordes helt nyligen två nödlandningar. Lyckligtvis blev ett fält i det ena fallet och en intilliggande sjö i det andra fallet nödlandningsplatser i stället för bebyggelsen eller trafiklederna.

På grund av vad jag bl. a. framhållit i mitt inlägg anser jag att Linjeflygs verksamhet snarast möjligt bör överföras från Bromma till Arlanda. Jag kan därför inte heller anse det rimligt att Linjeflyg satsar stora summor

på upprustning av Brommafältet innan den pågående utredningen är klar. Linjeflyg har tydligen tänkt sig att i dag uppvakta luftfartsverket för att presentera sina moderniseringsplaner.

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att den nya utredning som nu tillsatts tar med även de här synpunkterna till alla övriga. Jag hoppas också, liksom herr Claeson var inne på, att man i utredningen allvarligt överväger om de prognoser är hållbara som omnämnts i diskussionerna om den kommande flygtrafikens omfattning. Inte minst den omständigheten att flyget är oerhört resurskrävande och att brist på drivmedel lätt kan uppstå samt att starkt stigande oljepriser kan bli aktuella gör att flygtrafiken i världen inte helt säkert kommer att följa de hittills gjorda beräkningarna. Borde vi inte när det gäller inrikesflyg på korta sträckor i större utsträckning satsa på tät, snabb och relativt energisnål järnvägstrafik?

Herr talman! På grund av mina tidigare ställningstaganden i andra politiska beslutsamhang och som en följd av vad jag sagt här kommer jag att vid en eventuell votering rösta med reservationen.

I detta anförande instämde herr Wästberg i Stockholm (fp).

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att vi trots allt bedömer frågan om Bromma flygplats vara eller inte vara ur olika aspekter. Här finns när det gäller miljöaspekterna det synsättet att enligt byråkratiskt uppställda normer så och så många tiotusenden eller rent av hundratusenden är störda av trafiken på Bromma. Det finns å andra sidan sådana som säger att visst är det störningar och visst kan det röra sig om några tusen, men det är ingen överväldigande mängd invånare utan det är så pass litet antal att det måste finnas realistiska ekonomiska möjligheter att lämna ersättning.

När nu fru Andrén säger att det kommer en opartisk undersökning om detta som gjorts bland dem som är berörda tycker jag att hon skall bromsa in och inte fatta beslut i frågan om Brommas vara eller inte vara utan såsom vi i utskottets majoritet säga att här finns en möjlighet att få ytterligare underlag för ett slutgiltigt beslut. Verkligheten har gett oss chansen, den har gett oss en frist som vi skall ta till vara. Jag tycker därför att fru Andrén åtminstone skall avstå i en kommande votering.

Då det gäller Bromma som flygplats skall jag inte öppna någon diskussion, men de brister den har är till största delen, fru Andrén, beroende på att man har försummat, med den osäkerhet om Brommas framtid som rätt, att tekniskt hålla flygplatsen i det skick den borde ha. I själva verket är Bromma flygplats från meteorologisk och teknisk synpunkt en juvel som vi knappast utan vidare kan kasta bort.

Fru ANDRÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Tydligen kan herr Clarkson och jag inte riktigt komma överens om vilka siffror som gäller för gruppen av dem som anser sig

bullerstörda, och det är ganska naturligt. Men som jag sade i mitt tidigare inlägg är det avgörande inte endast om man känner sig bullerstörd. Det är bevisat att ungefär 20 % av de människor som bor innanför den kritiska bullergränsen faktiskt utsätts för allvarliga bullerstörningar.

För herr Clarkson vill jag bara nämna när vi nu tvistar om siffror, att det innanför det aktuella området finns inte mindre än fem stora sjukhus, som vårdar psykiskt sjuka och långvårdspatienter. Jag vet av egen erfarenhet att dessa är mycket ömtåliga för buller och känner sig utsatta genom flygverksamheten på Bromma.

Med anledning av påståendena om att man kan förbättra förhållandena för de bullerstörda genom att vidta bullerdämpande åtgärder bör det väl också omnämnas, att sådana åtgärder är mycket kostsamma. Att t. ex. köpa in de fastigheter som ligger inom det kritiska området eller att sätta in treglasfönster i fastigheterna där blir naturligtvis, inte minst med tanke på de stora sjukhusen, mycket kostnadskrävande.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Vi har fått en borgerlig regering och därmed också en ny kommunikationsminister. Han rivstartar med att tillsätta en ny utredningsman för Brommaflyget och kring denna person en referensgrupp. Så börjar nästa rond i frågan om Brommaflyget. Det var nog åtskilliga på bägge sidor om åsiktslinjerna som trodde att beslutet om överflyttning till Arlanda skulle stå fast. Dessutom trodde många att riksdagen skulle ha viktigare uppgifter än att gång på gång återuppliva en fråga varom beslut är fattade i flera omgångar. Ingen tänker tydligen i det borgerliga lägret på riksdagens anseende. Det är ytterst få frågor som har utretts så mycket som just flyget på Bromma och miljökonsekvenserna av denna verksamhet.

För oss som har följt frågan på nära håll och som har lärt oss vilken betydelse en godtagbar miljö har för den enskilda människan är påhittet om en ny utredning oförklarligt. Om flyget, dess kapacitet, buller, avgaser, säkerhetsrisker m. m. finns inget mera att utreda. Allt tänkbart om detta och merovis med ytterligare material finns tillgängligt. Allt om de sanitära olägenheter som flyget skapar i stora områden av Stockholm med omnejd finns kartlagt och lätt tillgängligt.

Allt enskilt tyckande och tänkande om Brommaflyget kan enklast konkretiseras i de objektiva mätvärdena från tre mätstationer, som Stockholms miljö- och hälsovårdsnämnd har i verksamhet sedan 1973. Jag har i dag på morgonen hört mig för om de bullervärden avseende flygplansrörelser och bullerprofil som registreras av kontrollstationerna har ändrat sig i någondera riktningen efter den borgerliga valframgången den 19 september. Men dessa objektiva mätare fungerar på samma sätt som tidigare och registrerar varken större eller mindre värden.

Vad kan en utredningsman göra åt detta? Skall han ställa om apparaterna så att bullerfrekvenserna minskar? Skall han föreslå åtgärder mot

den enhälliga miljö- och hälsovårdsförvaltningen i Stockholm för att man där framhärdar i att flyget måste bort?

Under gårdagens budgetdebatt i Stockholms kommunfullmäktige uttalade sig socialdemokraterna, centern och vpk i debattinlägg för en flyttnings av Brommaflyget enligt tidigare beslut som fattats av den socialdemokratiska regeringen.

Man har sysslat med denna fråga i årat. Man känner till problemets miljömässiga kvalitet. Det gäller ett ställningstagande för vardagsmänniskan, den vanliga jobbaren eller tjänstemannen som i kampen för ett flygfritt Bromma ställer krav på en hygglig samhällsmiljö. Många av dessa människor har, enligt vad som uppgavs för mig på ett välbesökt socialdemokratiskt möte i går kväll, uppenbara besvär av flygverksamheten. På kvällskvisten har de, som just fru Andrén påpekade, svårigheter att samtala i telefon, att se på TV eller höra radio, ja, i en del lägenheter är det t. o. m. omöjligt att under vissa kvällstimmar föra ett normalt samtal inomhus.

Nu föreslår docent Bo Lundberg i sin nya utredning att man skall isolera bostäderna – en isolering som skall anpassas till trafik med högst åtta Fokkerplan. Men Linjeflyg har snart 15 Fokkerplan i trafik. För denna situation finns inget förslag om förbättrad isolering.

Brommafrågan är ytterst en kamp mellan miljön och bekvämligheten, mellan de många och de relativt få, mellan dem som störs och dem som flyger. De tiotusentals människor som arbetar och bor i området, går i skola där eller vistas på de sjukhus som finns inom störningsområdet är inte motståndare till flyget men anser fullt logiskt att när trafiken kan förläggas till Arlanda under former som är acceptabla, då bör den flyttas dit. Märkvärdigare är det inte. De boende anser knappast heller att de 75 % av flygresenärerna på Bromma som består av folk i allmän eller enskild tjänst är så betydelsefulla att de oftast svåra miljöerna måste underordnas flygresenärernas intressen.

Herr Clarkson talade i sitt inlägg om miljön. Det är i vanliga fall ett främmande ord för honom. Han återkom och sade att han ömmar för dem som drabbats av flygets skadeverkningar. Jag ber riksdagens ledamöter lägga märke till uttrycket "ömmar för dem". Han tyckte synd om dem, men det är precis vad man tyckt i alla tider. Man ömmar för dem, tycker synd om dem, men det finns andra intressen som tar över.

Herr Clarkson sade i en replik till Bengt Norling att flera socialdemokrater den 24 april 1975 hade röstat med dåvarande regeringen på grund av de siffror om kostnadseffekterna för en upprustning av Bromma som Bengt Norling lade fram under debatten. I det sammanhanget vill jag gärna till riksdagens protokoll ha sagt att de sifferuppgifterna var helt korrekta. De har ifragasatts, men aldrig vederlagts. Det är de officiella siffror som kommer från Stockholms miljö- och hälsovårdsförvaltning.

Herr talman! Vi har tidigare vant oss vid att få höra och på den vita duken bakom oss få skada kurvor, tabeller och bullernormer presenterade

av borgerliga företrädare för Brommaflygets bevarande. I allt väsentligt har detta material tillhandahållits av endera flygbolagen eller docent Lundberg.

Den 9 november i år klev en expert upp till kommunikationsministern med en ny utredning. Den var betald av Svenska arbetsgivareföreningen, Industriförbundet och enskilda företag. De i dagspressen inte namngivna företagen hör sannolikt hemma inom flygplansindustrin eller den närstående kretsar. DN beskriver den 10 november överlämnandet av utredningen med dessa ord: "Den överlämnades på tisdagen till statsrådet Turesson med hälsningar från Curt-Steffan Giesecke och Axel Iveroth."

Vi skall nu lägga märke till att docent Lundbergs nya version på sikt kräver att alla Fokkerplan skall flyttas till Arlanda. Därmed har det blivit rätt som var så alldeles fel 1975 och tidigare. Nu vill han ge Linjeflyg ett plan, Dash 7, som bolaget inte anser sig kunna använda. Linjeflygs verkställande direktör Sten Sandberg uppger i DN den 10 november att docent Lundbergs förslag inte är någon lösning på Linjeflygs problem. Så var det med den saken.

Jag upprepar: Den tillsatta utredningen är en eftergift för eller, om man så vill, en gåva till de krafter i det svenska samhället som inte har mycket till övers för den enskilda människans behov av en trygg och stimulerande miljö.

Utredningen har också fått en felaktig rubrik. Den borde ha fått namnet "Utredning angående vissa personers ökade bekvämlighet m. m.", för bakom alla dimridåer och fagra ord, bakom allt som sägs om människans behov av och rättigheter till god miljö, finns målsättningen att behålla flygfrekvensen på Bromma. Lyckas man med detta, vilket vi nu skall göra allt för att motverka, är det första gången i modern tid som den svenska riksdagens majoritet låter hänsynen till enskilda personers bekvämlighet ta över hänsynen till miljön. Det är dit kommunikationsministern siktar med sin nya utredning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Av artighet skall jag här replikera på herr Lindkvists inlägg: han är ju en av de mest pådrivande bakom dem som har fatt fram beslutet om Bromma flygplats nedläggande.

Herr Lindkvist försöker på icke okänt manér att framställa dem, som vill begagna den tidigare omnämnda tidsfristen för ytterligare, allsidig utredning, som sådana som går skumma ärenden. Han tänker väl på profitintressen osv.: jag vet inte riktigt vad han menar. Men jag menar att demokratin skall göra sig gällande även i en fråga som denna, och jag är säker på att om demokratin fick spela fullt ut – dvs. att varje enskild riksdagsman kunde rösta inte av lojalitet mot sitt parti utan i enlighet med sin övertygelse – skulle det bli en synnerligen kraftig majoritet för denna utredning om flygplatsbehovet i Stockholm med Bromma som ett av alternativen. Jag tror detta så mycket mer som det är

Onsdagen den
8 december 1976

*Bibehållande av
Bromma flygplats*

känt, även i Stockholm, att vårt partis medlemmar till övervägande delen är vänner av en sådan utveckling, och vi har inte sämre väljarunderlag ute i Bromma för det. Det är uppenbart att det finns en väljaropinion som styr bakom de uppfattningar jag har gjort mig till talesman för i dag.

Vad händer då om Bromma flygplats läggs ned? Enligt herr Lindkvists uppfattning bör området, förmodar jag, bli föremål för en omfattande bostadsbebyggelse. Herr Lindkvist kan inte vara omedveten om att en sådan bostadsanhopning i och för sig genererar ett betydande trafikbuller, som säkert har minst lika skadliga verkningar som det som alstras av den nuvarande flygtrafiken.

Det är viktigt att vi har klart för oss att det inte finns några skumma intressen i detta sammanhang. I och för sig är det ett regionalt intresse men framför allt ett nationellt intresse, hur vi skall göra med flygkommunikationerna till och från Stockholmsområdet. Jag är övertygad om att det finns endast en sak att göra, och det är att använda den frist vi fått och utnyttja den så, att vi när det slutgiltiga beslutet skall fattas har ett realistiskt, allsidigt och rejält beslutsunderlag.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga herr Clarkson att det resonemang han för om att det finns ledamöter av denna kammare som inte röstar efter sin övertygelse tycker jag är kvalificerat struntprat. Vi skall sluta med den sortens resonemang i den svenska riksdagen. Jag är helt förvissad om att oavsett hur man röstar i den här frågan så gör man det därför att man har kommit till en övertygelse. På *det* sakliga planet borde vi kunna hålla debatten i Brommafrågan.

Herr Clarkson vill ha en tidsfrist. Till vad? Det finns metervis med material om Bromma. Allt som kan tänkas ha intresse i Brommafrågan är utrett och finns tillgängligt. Ingenting saknas. Materialet återspeglar naturligtvis värderingar; man gör oftast utredningar med sina politiska värderingar som grund. Det sägs: Hur stor vikt tillmäter man miljöfrågorna i förhållande till flygets separata intressen?

Jag kan tala om för herr Clarkson att man i Stockholms kommun tidigare haft enhälliga politiska partier i Brommafrågan. Det är på den senaste tiden – på 1970-talet – som moderaterna har gått ifrån sin tidigare ståndpunkt. Vi har haft omröstningar i riksdagen tidigare där moderater på Stockholmsbänken röstat med den socialdemokratiska regeringens linje i Brommafrågan. De har så småningom fångats in av de intressen som vill ha flyget kvar, men de har en gång ställt upp på vår sida när det gällt att slå vakt om miljöintressena på Bromma.

Slutligen vill jag säga att herr Clarkson inte skall vara bekymrad för hur Brommafältet skall planeras; det sköter stockholmarna. De är rädda om sin stad, herr Clarkson. Vi har t. ex. arbetat med dessa frågor i en av partikretsarna i Stockholms arbetarekommun och haft ett stort råd-

slag, i vilket allmänheten har deltagit. Var alltså inte bekymrad för det, herr Clarkson! Det klarar vi i Stockholm, det kan jag garantera.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna göra det medgivandet, herr Lindkvist, att jag tar tillbaka detta om att rösta mot sin övertygelse. Jag använde i det sammanhanget ett felaktigt och för starkt ord. Jag menar att i denna fråga är det många som röstar så som de har sett partiets majoritet ställa sig och att de då utan något större personligt engagemang låter parti lojaliteten diktera ställningstagandet. Det jag nu säger är inget märkligt. Det är självklart att vi många gånger i sådana fall röstar på det sättet.

Men i den sakliga debatten vill jag ha sagt till herr Lindkvist att vi här talar om att flytta buller – och det kostar pengar. Det kostar pengar att flytta Bromma flygplats, säkert några hundra miljoner kronor. Det betyder att någon annanstans skall ett visst antal människor bli störda av flygplatsbuller. Hela tiden måste vi alltså räkna med vad det kostar att spara mellanskillnaden i fråga om bullerstörda – det är dem vi skall betala och ersätta.

Jag menar självfallet att i hela detta paket ingår en totalsyn, och det är därför jag vädljar om att kammaren i dag skall försöka samla sig kring att verkligen utnyttja den tidsfrist vi har för att skaffa oss den fullständiga bilden av möjligheterna – vad det kostar, vad som kan göras.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det hedrar ju herr Clarkson att han tog tillbaka sitt yttrande om den personliga lojaliteten och övertygelsen. Nu säger han att han menar att man röstar som partiets majoritet utan ett personligt engagemang. Det är ungefär som herr Clarkson gör; jag tror att det är ett bra typexempel när vi diskuterar hur man tar ställning till politiska frågor i riksdagen.

Sedan säger herr Clarkson att det kostar pengar att flytta Bromma flygfält och att vi i det sammanhanget också måste tänka på den ekonomiska effekten av bullerstörningarna. Jag har på den punkten några frågor som jag ställt många gånger tidigare: Vad är en förlorad hörsel värd? Vad är otrygghet i miljön värd? Vad är den omständigheten värd att folk har svårt att sova ordentligt på nätterna därför att de störs av flyget? Vad är det värt i en familj med småbarn där det morgontidiga trafikflyget väcker familjen? Är det inte värt mycket pengar, herr Clarkson, att se till att vi får en godtagbar miljö i det svenska samhället? Det tycker jag måste ha prioritet i förhållande till alla andra ekonomiska beräkningar.

Får jag slutligen säga något till det första replikskiftet. Herr Clarkson framhåller att han inte har några skumma intressen. Nej, men i det här fallet är det många som har individuella intressen – och jag ser inget skumt i det. Det är inget skumt i att ha personliga intressen i att flyg-

trafiken blir kvar på Bromma. Men det är viktigt att de som har en miljömässig inställning får övertaget i en fråga av så stor samhällsvikt som det här gäller.

Herr talmannen anmälde att herr Clarkson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Här har uttalats önskemål om en kort Brommadebatt. För min del skall jag försöka tillmötesgå detta önskemål och endast ha ett kort inlägg.

Man har hänvisat till tidigare debatt i denna fråga – den senaste, den 24 april 1975. Jag vill för min del också gärna hänvisa till den debatt som ägde rum den 26 november 1974. Jag har deltagit i båda dessa debatter och därvid understrukt att frågan om Bromma flygplats i hög grad är en riksangelägenhet och inte, som en del vill göra den till, en exklusiv Stockholmsfråga.

Den landsända som jag kommer ifrån – sydöstra Sverige – har mycket dåliga järnvägskommunikationer. För oss har flyget betytt ofantligt mycket. Om Bromma skulle försvinna skulle det innebära en mycket stor nackdel. Jag vill också gärna understryka att samma är förhållandet för Gotland, Värmland och Västerbotten, för att bara ta några exempel. Över huvud taget råder i hela landet utanför Stockholm, såvitt jag förstår, mycket starkt den uppfattningen att Bromma om möjligt bör bibehållas.

Man har angripit Arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund och gjort gällande att det skulle vara något skumt när de försöker få ha kvar Bromma. Jag tycker att det är helt naturligt. De slår vakt om näringslivets intressen, och de vet vad det betyder för näringslivet i hela vårt land att vi har så goda kommunikationer som möjligt. Många ämbetsverk har flyttats ut, och för deras del betyder goda kommunikationer med huvudstaden mycket.

En del av kammarens ledamöter kanske har uppmärksammat att man från visst håll önskade att statsverket – om Linjeflyg skulle upphöra att trafikera Bromma – skulle skaffa maskiner för ämbetsverken som kunde gå direkt till Bromma.

Det är uppenbart så att det föreligger motstridiga uppgifter om hur stora olägenheterna är med att behålla Bromma. Då är det väl helt naturligt att man önskar en utredning som definitivt kan klarlägga de verkliga förhållandena. Det är djupt beklagligt att man inte tidigare har kunnat enas om en sådan utredning. För mig har det framstått som orimligt att man, när man diskuterat flygverksamheten i Stockholmsområdet, icke har velat medge att man som ett utredningsalternativ fått ta med bibehållandet av Bromma. Det är många som nu är tacksamma för att den nye kommunikationsministern har tillsatt en utredning som förutsättningslöst skall se på den här frågan. Utredningen skall givetvis

också bedöma vilka olägenheter det skulle innebära att ha Bromma kvar och vilka kostnader det skulle medföra att undanröja dessa olägenheter.

Jag kan f. ö., herr talman, i allt instämma i vad herrar Clarkson och Sellgren anfört från denna talarstol.

När vi senast voterade i den här frågan, den 24 april 1975, segrade de som motsatte sig en utredning om Bromma med 148 röster mot 143. Det är min innerliga förhoppning att den votering som strax kommer att äga rum skall ge ett annat resultat så att vi får en ordentlig utredning och ett rejält underlag för det slutliga beslutet om Bromma. Jag tycker att dagens debatt ytterligare har visat behovet av en sådan utredning.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till trafikutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Nisser (m).

Herr REJDNELL (sp):

Herr talman! Brommas utflyttning till Arlanda handlar i huvudsak om två stora frågeställningar: miljöfrågor – buller – och kommunikationer. Men ytterligare en väsentlig faktor kommer in i bilden, och det är den ekonomiska sidan.

Låt mig beröra den sistnämnda frågan först. En utredning som gjorts vid företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet visar att en flyttning av Bromma flygplats till Arlanda kommer att kosta samhället över 1 miljard kronor. Jag skall inte gå närmare in på detaljsiffrorna i det här sammanhanget.

Jag vill slå fast att vi i landsorten anser att utflyttningen från Bromma till Arlanda inte bara är en Stockholmsangelägenhet. Att man från Stockholms horisont påtalar bullerstörningarna så markant är förståeligt. Vad som förvånar är emellertid att man inte samtidigt kräver stopp för spår- vägstrafiken och den omfattande vägtrafiken, som uppvisar störningar som i decibel räknat är i paritet med flygets.

Men låt mig bara som hastigast påpeka landsortens problem, om en snabb förbindelse med Stockholm försvinner. Man glömmer så lätt bort att många kommuner satsat stora pengar på flygfält, vilka blir mindre intressanta om Bromma försvinner. Jag kan bara nämna Oskarshamn och Västervik. Vi har sedan några år flygförbindelse från dessa platser till huvudstaden. Kommunerna fick ikläda sig borgensåtagande och garantera Syd Aero ett visst passagerarunderlag. Detta har aldrig behövt utnyttjas tack vare att resandefrekvensen ökat. Genom den utveckling som varit har Syd Aero fått lov att sätta in större plan och utöka trafiken till två turer i vardera riktningen per dag.

Försvinner Bromma är det helt klart att trafiken från Västervik kommer att gå ned till noll. Även trafiken från Oskarshamn kommer att reduceras så kraftigt att lönsamheten för linjen kommer att medföra nedläggningshot. Detta är bara ett exempel av många runt om i Sverige. Efter samråd med min partikamrat Margot Håkansson här i kammaren vet jag att

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

Blekinge har i stort sett samma problem som Kalmar län. För stockholmarna är det förmodligen egalt var flygplatsen ligger, men för landet i övrigt är det av största vikt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag, som möjliggör ett ställningstagande till denna svåra fråga efter det att utredaren, som chefen för kommunikationsdepartementet den 4 november 1976 bemyndigat, klarlagt förutsättningarna för att i någon form bibehålla Bromma flygplats.

Med detta anförande, i vilket herr Börjesson i Glömminge (c) och fru Håkansson (fp) instämde, var överläggningen slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norling begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,

den den ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norling begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159

Nej - 145

Avstår - 3

§ 8 Upprustning och utbyggnad av Göta kanal

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1976/77:7 med anledning av motioner angående upprustning och utbyggnad av Göta kanal, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1975/76:1524 av fru André m. fl. (c),

1975/76:1526 av herr Berndtson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen till regeringen som sin mening gav till känna vad som i motionen anförts rörande en utbyggnad av Göta kanal,

1975/76:1552 av herr Hyltander m. fl. (fp. c),

1975/76:1554 av herr Jansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde

1. förslag om en snar upprustning av Göta kanal enligt vad den Hjalmarsonska utredningen förordat,
2. att ett ställningstagande gjordes till äganderätten och driftsansvaret för kanalen,
3. att även representanter för anställd personal och företrädare för fraktfarten bereddes plats i styrelsen, och

1975/76:1614 av herr Strindberg m. fl. (m, c).

Utskottets hemställde

att motionerna 1975/76:1524, 1975/76:1526, 1975/76:1552, 1975/76:1554 och 1975/76:1614 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Reservation hade avgivits av herrar Mellqvist, Lindahl i Lidingö, Hugosson, Zachrisson. Östrand, Johansson i Åmål och Norling (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1554 samt med avslag på motionerna 1975/76:1524, 1975/76:1526, 1975/76:1552 och 1975/76:1614 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om skyndsamt upprustning av Göta kanal och om ett samhälleligt övertagande av driften av kanalen.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! I ett flertal motioner har frågan om upprustning och utbyggnad av Göta kanal aktualiserats. Det är en fråga av stor räckvidd. Den har varit föremål för ett flertal utredningar, och aktiviteten här i riksdagen har varit mycket stor kring frågan om upprustning eller utbyggnad av denna förnämliga vattenväg.

Det riksdagen i dag har att ta ställning till är om man skall avvakta en ytterligare utredning inom departementet angående möjligheterna att bygga ut kanalen och hur lång tidsfrist regeringen bör ha för att lägga fram ett förslag. I vår reservation säger vi oss acceptera att en utbyggnad f. n. inte aktualiseras. Vi nöjer oss med att få till stånd en upprustning av kanalen. En sådan upprustning bör kunna ske ganska snart, eftersom förslag bör kunna föreläggas riksdagen redan i januari 1977.

Vi hänvisar i reservationen till alla de utredningar som arbetat med detta problem och som enligt vår uppfattning visar att några förutsättningar för en större utbyggnad av kanalen inte föreligger. Det är emellertid ytterst angeläget ur flera synpunkter att bibehålla kanalen i fullgott skick, inte minst för det mindre tonnaget och för de fritidsbåtar som utnyttjar denna vackra kanal. Kanalen skulle också kunna tjäna som transportled för ett mindre tonnage utan att man företar en dyrbar utbyggnad av kanalen.

Vi anser att en upprustning av kanalen är i högsta grad motiverad. I vår reservation till trafikutskottets betänkande anför vi motiven för

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

en upprustning. Vi yrkar i reservationen bifall till motionen 1975/76:1554. Motionären kommer själv att motivera motionsförslaget.

Reservanterna instämmer i stort sett i vad som sägs i motionen. Vi är mycket angelägna om att riksdagen genom ett bifall till reservationen hos regeringen gör en beställning på ett förslag redan i januari 1977 om en upprustning av kanalen.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till den vid trafikskottets betänkande nr 7 fogade reservationen.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Trafikskottets värderade ordförande har talat om vad saken gäller.

Reservanterna föreslår att riksdagen hos regeringen skall beställa ett förslag om upprustning av kanalen och att departementet skall ges möjligheter att genom den beredning som arbetar inom departementet fortsätta att undersöka förutsättningarna för att fördjupa och utbygga kanalen, så att större fartyg kan använda den.

Det finns många skäl härför. Så t. ex. anser jag att den nya regeringen, som har denna fråga under behandling, skall få den tidsfrist som behövs för att komma fram till ett förslag om hur de möjligheter som en kanal i dag ger på bästa sätt skall kunna tas till vara. Kanaltrafiken ute i världen håller inte på att läggas ner, utan den kommer tvärtom att öka. Nya fartygskonstruktioner kommer fram.

Det finns anledning att se den här kanalen också mot bakgrund av sysselsättningsaspekterna. En fördjupning och breddning av kanalen för större fartyg kan innebära att man har ett sysselsättningsalternativ på lager, så att många kan få anställning i en besvärlig situation. Allt detta tycker jag det är rimligt att departementet mer ingående skall få pröva innan man tar ställning i frågan.

I utskottsbetänkandet har vi sagt att det är angeläget att departementet snabbt lämnar besked i frågan. Det innebär inte att det blir någon nämnvärd fördröjning.

Det finns områden med intressanta och nya aspekter att diskutera. Jag tänker på energiförsörjningen och vad det exempelvis innebär att frakta olja och annat gods genom kanalen till inlandet. Jag är medveten om att den Hjalmarsonska utredningen, så som den är upplagd, inte ger praktiskt utrymme för annat än en upprustning – och en sådan vill vi ju allesammans ha. Med de nya aspekter som kommit in i bilden tycker jag det är rimligt att man undersöker förutsättningarna för också en fördjupning.

Det kan ur dessa synpunkter också vara riktigt att utreda den framtida användningen av hela kanalen, inte bara västgötadelen. Kanalen går ju från väster till Bottenhavet i öster. Departementet bör alltså i ett sammanhang ges möjlighet att studera vilka åtgärder som också kan vidtas på kanalens östgötadel.

Med dessa argument och detta ställningstagande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ANDRÉ (c):

Herr talman! Det finns två alternativ för Göta kanals västgötadel. Det första är en utbyggnad av kanalen, breddning och fördjupning, till en transportled för i första hand godstrafik. Det andra alternativet är en upprustning för att vidmakthålla kanalen som ett byggnadsminnesmärke som kan användas av fritidsbåtar.

I motionen 1975/76:1524, som behandlas i trafikutskottets betänkande nr 7, har jag och några medmotionärer argumenterat för det första alternativet. För att här göra en sammanfattning av våra synpunkter anser vi att en utbyggnad skulle stimulera näringslivets utveckling i kanalområdet, ge förbättrade lokaliseringsförutsättningar och ökad sysselsättning samt möjliggöra billiga och miljövänliga transporter.

Det är synnerligen angeläget att denna utbyggnad kommer till stånd så snart som möjligt. På grund av att kanalen nu är i mycket dåligt skick har lastbåtstrafiken minskat år från år och är nu nere i 10 000 ton fraktonnage mot 45 000 ton 1975 och 75 000 ton 1974. Denna utveckling är helt naturlig mot bakgrund av den osäkerhet som rått om kanalens framtid sedan decennier tillbaka. Ingen har vågat satsa på kanalfrakter. En utbyggnad skulle göra det möjligt att trafikera kanalen med fartyg med en lastförmåga av 1 500 ton.

För att Göta kanal skall kunna utvecklas till en viktig transportled är det också nödvändigt att stöd lämnas nyttotrafiken i form av slopade kanalavgifter och bättre finansieringsformer för anskaffande av fartyg. Utbyggnadsalternativet förutsätter att staten övertar kanalen.

Utskottet har i sin skrivning hänvisat till att ärendet är under beredning i regeringens kansli. Man har därvid förutsatt att med beaktande inte minst av trafiksäkerhets- och energiaspekterna även utbyggnadsalternativet ingående prövas, eventuellt som beredskapsarbete. Utskottet framhåller att det är angeläget att förslag i ämnet snarast föreläggs riksdagen.

I detta betänkande, till vars hemställan jag yrkar bifall, har utskottet uttalat att utbyggnadsalternativet ingående bör prövas. Det är min förhoppning att man i regeringens kansli därvid väger in även samhälls-ekonomiska aspekter såsom kanalens betydelse från regionalpolitisk synpunkt. Jag vill också understryka vikten av att frågan behandlas så snart som möjligt.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Riksdagen har vid två tidigare tillfällen uttalat sig för en utbyggnad av Göta kanals västgötadel. I motioner av riksdagsledamöter från fyra partier förordas en utbyggnad av kanalen. Likväl har vi att ta ställning till ett betänkande från trafikutskottet, som föreslår att motionerna inte skall föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Det ställningstagandet bygger utskottet på att man erfarit att utrednings-

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

betänkande och remissyttranden är under beredning i regeringens kansli. Detta är ganska exakt detsamma som tidigare från socialdemokratiskt håll åberopats för att avvisa motionsyrkanden om Göta kanal. Regeringsmakten skiftar, men attityderna är desamma – t. o. m. formuleringarna.

Utskottet säger sig vidare förutsätta att även utbyggnadsalternativet ingående prövas i denna beredning. Vilka skäl man har att förutsätta detta framgår dock inte. Utredningar som företagits har nämligen inte gått utöver upprustningsalternativet. De motioner som förordar en utbyggnad skall inte föranleda någon riksdagens åtgärd, om utskottet får sin vilja igenom.

Motionen 1975/76:1526 från vpk, som jag tillsammans med flera övriga ledamöter väckt, går bl. a. ut på att riksdagen inför de överläggningar som aviserades i budgetpropositionen borde ge till känna sin mening rörande vikten av en utbyggnad av kanalen. Någon sådan mening vill inte utskottet medverka till att riksdagen ger till känna. Med de många borgerliga motionsinitiativen i minne är det svårt att befria sig från känslan att Göta kanal – liksom så många andra frågor – var mest intressant för de borgerliga partierna när det gällde att tillfoga den socialdemokratiska regeringen nederlag. Intresset tycks ha svalnat när de borgerliga själva fått regeringsmakten. Detta är lika avslöjande som beklagligt.

För motionärerna kan det inte vara någon nyhet att ärendet bereds i regeringens kansli. Det visste alla när motionerna skrevs. Syftet med motionerna var väl ändå att riksdagen skulle ge till känna en mening i utbyggnadsfrågan och därmed påverka resultatet i beredningen. Om de borgerliga motionärerna nöjer sig med utskottets behandling av motionerna, innebär det att de viker sig i en fråga som man gjort så stort nummer av.

Flera utredningar har sysslat med frågan om Göta kanals framtid. Kanaltrafikutredningens förslag om en begränsad upprustning av kanalen utsattes för hård kritik. Sjöfartsverkets utredningsförslag om en upprustning godtogs heller inte, och riksdagen uttalade vid två tillfällen – 1972 och 1973 – att alternativet med en utbyggnad av kanalen för trafik med större båtar borde prövas ingående. Den utredning som förre landshövdingen Jarl Hjalmarson senare företog stannade också vid en upprustning. Det är dessa faktiska förhållanden som utgör bakgrunden till de motioner som behandlats i trafikutskottets betänkande.

I vpk-motionen anför vi att de företagna utredningarna har haft den svagheten att de i alltför hög grad begränsats till att studera kanalens skick och från nuläget söka framräkna transportekonomiska och andra effekter av olika åtgärder. Man har tydligen bara utgått från att kanalen finns sedan början av 1800-talet och att den endera bör rustas upp eller läggas ner. Någon offensiv roll har inte kanalen tilldelats. Någon verklig genomlysning av kanaltrafikens betydelse i samhällsekonomisk, regionalpolitisk, sysselsättningspolitisk och miljöpolitisk mening har inte företagits. Syftet med vår motion har bl. a. varit att riksdagen bör uttala

att också dessa aspekter måste tas med i beredningen av kanalfrågan.

Utbyggnadsplanerna för Göta kanal som hittills diskuterats har främst gällt västgötadelen. Vi menar dock att man inte bör stanna vid att pröva denna fråga. Även kanalens östgötadel bör prövas som en fortsättning på en utbyggnad av västgötadelen. För dagen gäller ställningstagandet i första hand upprustning eller utbyggnad av västgötadelen, men man bör sedan gå vidare och pröva frågan om utbyggnad av östgötadelen. Ett beslut om utbyggnad av västgötadelen bör ses som en första etapp.

Det enda positiva jag kan finna i trafikutskottets betänkande är uttalandet att det är angeläget att förslag i ämnet snarast förelägges riksdagen, bl. a. med hänsyn till oklarheten beträffande ansvaret för den framtida driften av kanalen.

Den socialdemokratiska reservationen är mycket negativ till en utbyggnad av Göta kanal. Man finner de regional-, energi- och miljöpolitiska liksom de trafiksäkerhetsmässiga skäl för en utbyggnad av kanalen som anförts i motionerna ogrundade. Man stöder sig på den Hjalmarssonska utredningen. Längre än till en upprustning av kanalen sträcker man sig inte.

På en punkt sammanfaller den socialdemokratiska reservationen med vpk:s motion, nämligen i fråga om ett samhälleligt övertagande av kanaldriften. Från vpk menar vi att ett statligt övertagande av kanalen också skulle underlätta en sådan samlad bedömning av Göta kanals framtid som vi förordat. Vi anser att ett statligt övertagande av kanalen bör aktualiseras vid de aviserade överläggningarna mellan regeringen och intressenterna i Göta kanal. Självklart bör ett statligt övertagande omfatta alla bolagets tillgångar. För de anställda bör ett förstatligande öka tryggheten.

De riktiga tankegångarna om samhälleligt övertagande av kanaldriften liksom behovet av skyndsamma åtgärder sammankopplas dock i reservationen med den totalt negativa synen på en utbyggnad av kanalen och kan därför inte bidra till en allsidig prövning av kanalens framtida roll. Denna negativa hållning till utbyggnad av kanalen strider även mot vad socialdemokratiska riksdagsledamöter i berörda regioner tidigare givit uttryck för.

De alternativ som finns i trafikutskottets betänkande är dels majoritetens förslag att riksdagen inget skall göra i förlitan på att frågan beredes i regeringens kansli, dels den socialdemokratiska minoritetens reservation som tyvärr avvisar tanken på en utbyggnad av kanalen.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till vpk-motionen 1975/76:1526 som innebär att riksdagen som sin mening ger till känna vikten av en utbyggnad av kanalen. Vår motion sammanfaller med övriga motionsyrkanden om utbyggnad av kanalen, liksom med dem som förordat en lösning av ägandeförhållandena genom statligt övertagande av kanalen. Motionen bör därför ses som ett alternativ såväl till utskottsmajoritetens linje att inget skall göras som till reservationens begränsning av frågan till upprustning av kanalen.

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Den ärade ledamoten herr Berndtson är en lustig kamrat! Här föreslår vi från vårt håll att man skall se litet närmare på vilka förutsättningar som finns för en utbyggnad av Göta kanal, men herr Berndtson kritiserar då med utgångspunkt i det ställningstagande som gjorts tidigare. När vi från borgerligt håll har tagit upp denna fråga tidigare i ett antal motioner, så är det väl naturligt att vi gärna vill se om det har tillkommit några nya aspekter på frågan. Och vad vi nu vill är att man skall undersöka de trafiksäkerhetsmässiga förhållandena och energiaspekterna – som ju är nya och aktuella i dag – och se på hela frågan mot bakgrund av beredskapsarbeten osv. Det är väl inte så konstigt att vi då kan vara mera positiva för ett sådant ställningstagande, samtidigt som vi vill ge den nya regeringen möjligheter att snabbt och mera ingående pröva hela frågan. I stället för att vara negativ borde väl herr Berndtson därför vara glad.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Lothigius om att när vi 1972 diskuterade denna fråga sade man i den socialdemokratiska reservationen bl. a.: "Förslagen prövas f. n. inom Kungl. Maj:ts kansli. Med hänsyn härtill och då resultatet av prövningen bör avvaktas finner utskottet någon särskild åtgärd från riksdagens sida ej nu motiverad och avstyrker därför motionen."

Varför skall man sätta större tilltro nu till beredningen i regeringens kansli än när vi diskuterade denna fråga tidigare?

Varför riksdagen trots pågående beredning skulle ge sin mening till känna den gången uttrycktes så här av de borgerligas främste talesman herr Gustafson i Göteborg – och jag citerar då ur snabbprotokollet, häfte 42, s. 36: "Men om Kungl. Maj:t har framför sig en utredning från det ansvariga verket som direkt avstyrker en utbyggnad av Göta kanal till att ta emot större fartyg kan det finnas en risk, om inte riksdagen uttalar sin mening, att Kungl. Maj:ts prövning huvudsakligen kommer att röra sig om de två andra alternativen, nämligen nedläggning – vilket jag inte tror är särskilt aktuellt – eller upprustning av kanalen så att den i stort sett kan fungera tillfredsställande på nuvarande kapacitetsnivå. Därför menar majoriteten att det faktiskt skulle vara av positivt värde om riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna att man finner det vara angeläget att också alternativet med en utbyggnad för att ta emot större fartyg blir föremål för en allvarlig prövning trots att det är avstyrkt av det ansvariga sjöfartsverket – detta just för att vi menar att de samhälls-ekonomiska och lokaliseringspolitiska synpunkterna måste tillmätas så stor betydelse."

Nu, herr Lothigius, har ytterligare en utredning avstyrkt en utbyggnad av kanalen, och det var säkert detta som motionärerna hade i tankarna när motionerna skrevs. Men då borde det ju vara så mycket mera angeläget med en opinionssyftning från riksdagens sida.

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

Herr JANSSON (s):

Herr talman! När man lyssnade till fru André kom man osökt att tänka på det bevingade ordet:

”Så går beslutsamhetens friska hy

I eftertankens kranka blekhet över.”

Efter alla mastiga uttalanden om garantier för att om det bara blir en borgerlig regering här i landet, så skall det ske en snabb utbyggnad av Göta kanal, konstaterar jag att fru André nu inte yrkade bifall till sin motion. Nu fick hon hjälp på vägen av herr Berndtson, som tydligen hade litet mer mod och yrkade bifall till såväl sin som fru Andrés motion. Det skall bli skojigt att se hur voteringen i det här ärendet kommer att utfalla så småningom.

Herr talman! När Baltzar von Platens projekt om byggandet av Göta kanal på sin tid blev känt för en större allmänhet var det förvisso många olyckskorpar som hörde av sig. Det är i och för sig ganska naturligt att många tvivlade på möjligheten att med en kanal sammanbinda sjöar med olika höjdnivå – en del trodde att såväl Vättern som Bottensjön och Viken skulle tömmas på vatten. Det påstås att andra hyste den uppfattningen att det inte skulle finnas mer vatten i Göta kanal än svetten från de jobbare som arbetade på kanalbygget och tårarna från aktieägarna som hade satsat felaktigt och gjort en dålig investering.

Det var väl ganska naturligt att många hyste sådan skepsis vid det tillfället. Tänker man på dåtidens teknik och byggmetoder, med endast spadar, spett och släpor som hjälpmedel, förstår man att det var en stor prestation att bygga Göta kanal. Därför framstår kanalen i dag som ett betydande byggnadsminnesmärke. Sveriges blå band, som den kallas, är ett stycke svensk kulturhistoria, som det finns all anledning att värna om och bevara.

Sedan kanalens storhetstid som en betydande transportled nu tyvärr är förbi – det måste vi konstatera – kan man säga att dess lidandes historia har varit lång och utdragen. Inte mindre än tre utredningar i modern tid har behandlat förutsättningarna för en utbyggnad av kanalens västgötadel. Det beklagliga är bara att samtliga dessa tre utredningar tyvärr har kommit till ett och samma resultat, nämligen att det inte är företagsekonomiskt eller samhällsekonomiskt försvarbart att bygga ut och fördjupa kanalen. Det är ett konstaterande som vi i dag kan göra.

Ibland brukar man hänvisa till det gamla ordspråket som säger: Medan gräset växer dör kon. Det är inte utan att man kan påstå att Göta kanal nu snart befinner sig i kons beklagliga situation. Under allt detta utredande om kanalens framtid har godsmängderna sökt sig andra vägar – fru André påpekade mycket riktigt att i år har endast fraktats 10 000 ton på kanalen. Samtidigt har de skeppare som befraktat kanalen med olika typer av gods tvingats lägga ned driften och sälja av sitt tonnage. Kanalens underhåll har blivit allvarligt eftersatt under denna tid av utredande. Kanalbolaget har uppenbarligen inte haft intresse av att hålla

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

kanalen i skick och göra erforderliga förbättringar – just med tanke på en eventuell kommande utbyggnad.

Personligen vill jag gärna säga att jag finner Göta Kanalbolags agerande i de här frågorna ganska märkligt. Jag har sagt tidigare och vill gärna upprepa det: Om man från bolagets sida hade trott på en utbyggnad skulle det väl, såvitt jag kan se, inte funnits någonting som hindrat bolaget från att självt låna upp erforderligt kapital och genomföra en utbyggnad. Å andra sidan har man klagat på dålig lönsamhet och sagt sig inte ha pengar att hålla kanalen i skick. Samtidigt har man årligen gett utdelning till aktieägarna på avkastningen från de skogscgendomar som man inköpt med tidigare vinstmedel.

Trafikutskottet har i sitt betänkande nr 7, som vi nu diskuterar, på ett mycket summariskt sätt behandlat en rad motioner angående Göta kanal. Här kan man konstatera att det skett en betydande omsvängning hos den borgerliga majoriteten i utskottet. Den har tydligen skett nu, sedan vi fått en ny regering. Tidigare har man som sagt med kraft hävdat att en utbyggnad av Göta kanal var mycket angelägen, och det var en majoritet av borgerliga och kommunister som här i riksdagen drev igenom kravet om den senaste utredningen, som utfördes av Jarl Hjalmarson. Men vi skall komma ihåg att redan dessförinnan hade den socialdemokratiska regeringen förklarat sig beredd att lägga fram förslag till riksdagen om en upprustning av kanalen. Hade den fått genomföras då, i det skedet, skulle situationen i dag varit en helt annan för kanalens vidkommande. Då hade man sannolikt kunnat rädda stora delar av de godsmängder som nu sökt sig andra vägar, och situationen för passagerar- och fritidsbåtstrafiken hade varit betydligt bättre.

Nu finner den borgerliga majoriteten i trafikutskottet att alla dessa motioner som väckts om Göta kanal inte skall föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Man avstyrker alltså samtliga motioner – såväl dem där det föreslås utbyggnad som dem där det föreslås upprustning. Det gäller även vår motion 1554, där vi kräver en snabb upprustning i enlighet med den Hjalmarsonska utredningens förslag. Man hänvisar, som tidigare sagts, till det förhållandet att frågan är föremål för beredning i regeringens kansli, och man vill att utbyggnadsalternativet skall prövas ytterligare en gång.

Redan då jag började i riksdagen – det är nu 15 år sedan – ansåg jag att man borde ta steget till en utbyggnad. Det borde man ha gjort redan då den s. k. Godlundiska utredningen lades fram. Men så blev det inte, och nu har tiden gått. Jag anser att det är svårigheter förenade med att fortsätta utredandet. Skall signalerna från trafikutskottet innebära att man skall starta nya utredningar om Göta kanal, som tar ytterligare ett antal år, då finns det anledning att befara att kanalen fullständigt rasar ihop och det vill jag inte vara med om.

Eftersom den borgerliga majoriteten i trafikutskottet plötsligt har fått så svårt att bestämma sig i dessa frågor har jag sett mig föranlåten att ställa en fråga till kommunikationsministern i ärendet, och kommuni-

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

kationsministern kommer att svara på den frågan i morgon. Det skall bli intressant att höra vad det ansvariga statsrådet har för uppfattning. Jag vill bara erinra om att jag i en interpellationsdebatt i våras fick besked av förre kommunikationsministern Norling att han för sin del var beredd att lägga förslag till höstriktsdagen om en upprustning av Göta kanal.

Slutligen vill jag med tillfredsställelse konstatera att den socialdemokratiska reservationen som är fogad till utskottsbetänkandet så gott som helt går på den linje som vi förordat i vår motion. Särskilt viktigt är att reservanterna som sin mening slår fast att kanalen bör övertagas av ett samhällsägt företag. Man uttalar i reservationen sin anslutning till vad som sägs i motionen 1554, nämligen att ett eventuellt statligt övertagande av kanalen skall gälla alla bolagets tillgångar, såväl fast som lös egendom, däri inräknat även de skogsegendomar som förvärvats med tidigare vinstmedel. De skogarna, som inköpts under goda tider, måste nämligen, som jag ser det, betraktas som en produkt av kanaldriften och de ursprungliga statliga förläningarna till bolaget. Att bolaget skulle lämna ifrån sig bara själva kanalfåran och vissa ursprungliga förläningsskogar och sedan för egen del behålla vissa vinstgivande skogsdomäner kan enligt min mening inte accepteras.

Herr talman! Ett samhälleligt övertagande av Göta Kanalbolags tillgångar och en snar upprustning av kanalen är det enda sättet att i dag rädda "Sveriges blå band". Jag yrkar följaktligen bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Sedan vill jag gärna göra ett tillägg beträffande en fråga som är intressant i många avseenden. Statskontoret har nämligen i sitt remissvar över den Hjalmarsonska utredningen sagt ungefär så här: En snar upprustning av Göta kanal nu bevarar handlingsfriheten för framtiden om det visar sig att vi får en sådan godshanteringsteknik och sådana fartyg att det i ett annat läge kan bli lönsamt att göra en utbyggnad. Den handlingsfriheten är det viktigt att bevara, men händer ingenting ganska snart blir det katastrof för Göta kanal.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Blomkvist, Henrikson, Signell och Ericson i Örebro (samtliga s).

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! De synpunkter som nu förts fram av herr Jansson var ju också en stark kritik mot den gamla socialdemokratiska regeringen som inte har gjort någonting under alla dessa år men som under den tiden hade kunnat fatta ett beslut. Vi är ju alla överens om att kanalen skall rustas upp. Det finns såvitt jag kan förstå ingen skillnad i uppfattning därom i denna kammare.

Vad vi vill är att ge den nya regeringen möjligheter att se om vi skall kunna gå ett steg vidare, att ge regeringen en chans att ingående studera remissyttranden medan beredningen i departementet pågår. Det är väl

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

inget fel? Det är väl positivt för herr Janssons intressen? Och det innebär i praktiken icke någon längre försening av kanalens upprustning än några månader. Vad spelar det för roll?

Här skall man också ta hänsyn till sysselsättningsaspekterna.

Vi är sålunda i princip överens om att det blå bandet skall räddas.

Det fanns en författare som uttalade sig så här: O dyrkansvärda kanal, du evigt är och blir för smal och dina tjänstemän för tjocka.

Vi hoppas att detta förhållande inte skall fortsätta.

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det senare kanske kan avhjälpas om staten tar över kanalen och sköter den på ett riktigt sätt.

Nu vill jag erinra herr Lothigius om att en regering inte kan agera mot en majoritet i riksdagen. Jag säger detta eftersom herr Lothigius skäller på den gamla regeringen för att den inte har gjort tillräckligt för kanalen. Det förelåg, som jag påpekade, ett konkret förslag om snabb upprustning av kanalen innan den Hjalmarsonska utredningen startade, men då tvingade riksdagen regeringen att sätta i gång en ny utredning, som nu har pågått tre fyra år, vilket har medfört svåra konsekvenser för kanalen, eftersom ingen har känt sig ansvarig att göra något under den här tiden.

Vidare tycker jag att herr Lothigius också kan erinra sig sin egen inställning tidigare. Jag kommer ihåg att herr Lothigius varit mycket kritisk till en utbyggnad av Göta kanal. Det påstås att han gick med på den sista utredningen, som herr Hjalmarson gjorde, med den utgångspunkten att verkligen få klarlagt att det icke var lönsamt, vare sig samhälls-ekonomiskt eller på annat sätt, att bygga ut kanalen. Nu har herr Lothigius tydligen ändrat uppfattning på den punkten, och det har väl också sin grund i att vi har fått ett regimskifte, en annan regering.

Jag har inte sagt att jag under alla tider kommer att vara negativ till en utbyggnad av kanalen, men det gäller att behålla en handlingsfrihet nu. Fattas inte ett snabbt beslut är det stora risker för att det inte går att frakta några fartyg nästa sommar. De få fraktbåtar som går och även vissa fritidsbåtar har nämligen hoppat på stenarna i Göta kanal. Det här måste man göra något åt, och därför är det angeläget att upprustningen nu blir av. Sedan får vi se om transporttekniken och sjöfartens utveckling i framtiden blir sådan att det är tänkbart att satsa på en utbyggnad.

Jag bara frågar mig, herr Lothigius: När nu tre utredningar har kommit fram till detta resultat, vad är det då som säger att en fjärde utredning skall komma till annat resultat? Jag är rädd för att man genom att skjuta frågan ytterligare på framtiden gör det omöjligt att vidta radikala åtgärder i det här sammanhanget.

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Jansson att det är ju inte fråga om en utredning. Det står ingenting om det i betänkandet. Det står att man skall fortsätta beredningen i departementet.

Det är alldeles riktigt att jag i princip har varit negativ till en utbyggnad av Göta kanal. Jag har mot bakgrund av de aspekter som kommit fram och de utredningar som gjorts icke kunnat se att det har förelegat ett tillräckligt underlag för en sådan utbyggnad. Däremot anser jag att här finns nya aspekter, som man bör överväga innan man säger sitt ja eller sitt nej till bara en upprustning av kanalen. Det är den tidsfristen jag vill ge departementet – för att med bättre samvete senare kunna ta ställning i denna fråga.

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns en klar utredning, den Hjalmarsonska, och de åtgärder som där föreslagits kan med kort varsel sättas i gång.

Herr Lothigius nämnde sysselsättningstillfällena. Det blir jobb genom upprustning för 40 miljoner också. Det behövs människor för arbetena med elektrifiering av slussar och förbättring av andra ting.

Men det finns ju inget underlag för en utbyggnad, och en sådan måste projekteras. Det måste fram beräkningar av vad det kostar att bygga ut kanalen till 4,2 meters djupgående osv. Det finns inte en siffra i det avscendet. Bara projektering av ett sådant här företag tar ganska lång tid, som herr Lothigius måste förstå. Om man under den tiden inte gör något åt kanalen blir det katastrof – det kan många intyga i dag. Därför måste vi här i riksdagen ta ett snabbt beslut om en upprustning och därmed behålla vår handlingsfrihet för framtiden.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet för att tillbakavisa den kritik som kom från herr Berndtson och herr Jansson om att den borgerliga majoriteten i utskottet skulle ha sprungit ifrån sina tidigare krav på att man skall pröva utbyggnadsalternativet. Vi skriver ju i klartext i utskottsbetänkandet att det pågår en beredning i regeringskansliet. Vi yrkar inte på någon ny utredning, men vi anser att med tanke på de synpunkter som kommit fram och det underlag som finns samt med beaktande av trafiksäkerhets- och energiaspekter bör även utbyggnadsalternativet ingående prövas och möjligheten övervägas att låta arbetena med en eventuell utbyggnad komma till utförande med anlitan av medel för beredningsarbeten.

Det innebär att när regeringen prövar denna fråga så kan den väl utgå från att man först tar upprustningsalternativet för att bevara kanalens farbarhet för turismen, men att det samtidigt läggs upp en plan för utbyggnad som kan sättas i verkets när man av beredningsmässiga skäl finner det vara lämpligt.

Detta kan man säga är en kompromiss, som vi har kommit fram till

när vi har fått de här olika utredningarna som ligger till grund för beredningsarbetet i departementet.

Därmed har vi inte, som herr Berndtson och herr Jansson säger, avstyrkt våra egna motioner. Men vi har velat behålla det vidare perspektivet att man som beredskapsåtgärd skall kunna bygga ut kanalen.

Jag tycker att herr Jansson till en del stödde denna linje när han sade att han inte för alla tider är negativ till en utbyggnad av kanalen. Just det! Det är det vi menar.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Herr Jansson anförde att om vi hade gått på utbyggnadslinjen för omkring 15 år sedan, då hade det varit riktigt – inte nu. Men, antyder han, kanske kommer det att vara det rätta i en framtid, om vi bara stannar för upprustningsalternativet i dag. Detta går inte riktigt ihop.

Sedan talar herr Jansson om trafikminskning på kanalen. Ja, i sitt remissyttrande har även länsstyrelsen i Östergötlands län tittat på den frågan och bl. a. anført att trafikminskningen på kanalen under senare år beror på den osäkerhet som råder om kanalens framtid och som medför att några investeringar i nytt tonnage inte förekommer utan att företagen söker mer långsiktiga transportlösningar, varigenom kanalen undandras transporter.

Jag menar att ett klart uttalande om en utbyggnad kanske skulle vända utvecklingen i positiv riktning.

Jag tror inte heller herr Jansson är obekant med att i diskussionerna om kanalen har en upprustning ansetts vara nödvändig för att på längre sikt bevara kanalen. I annat fall kan man befara att nedläggningsalternativet på nytt kommer att aktualiseras.

Jag tror inte heller att vi skall blunda för att kanaltrafiken har en helt annan ställning i en rad länder än den har i Sverige och att det kan finnas skäl att verkligen pröva kanalen från trafiksynpunkt.

Herr Jansson förbigick det faktum att socialdemokratiska ledamöter i de här berörda regionerna har varit mer positiva till en kanalutbyggnad än vad reservationen i dag antyder.

I debatten här i kammaren 1972 sade exempelvis herr Jansson själv: "Men jag vill med dessa ord ändå uttrycka min glädje över det stora intresse som ägnats Göta kanal, och jag hoppas att frågan skall få en lösning som blir till nytta inte bara för de bygder som korsas av Göta kanal utan även för trafik- och godstransporter i framtiden."

Herr Franzén från Motala uttryckte saken så här:

"Vi vill att denna fråga skall behandlas seriöst, eftersom vi ser den som en mycket angelägen fråga för de bygder runt Vättern som det här gäller – det finns där stora industrier och ett bra näringsliv som skulle ha nytta av en utbyggd kanaldel."

Nu tycks den Hjalmarsonska utredningen ha fått de socialdemokratiska

ledamöterna att definitivt stanna vid upprustningsalternativet, och det är beklagligt.

Låt mig också, herr talman, till herr Sellgren säga att man bara behöver läsa protokollen från tidigare debatter, såsom jag har gjort, och jämföra med vad som sägs från den borgerliga majoriteten i utskottet i dag för att få klart för sig att de borgerliga tagit över socialdemokraternas argument för att avslå motionerna. Nu skall beredningen i kanslihuset avvaktas innan någonting görs. Det gick dock inte för sig tidigare.

Nej, herr Sellgren, ni agerar som slingerbultar i den här frågan. Det kan ni aldrig komma ifrån.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! För herr Berndtson, som tydligen har läst på noga i tidigare debatter, vill jag bara påpeka att vi inte har ändrat uppfattning på något sätt när det gäller godstransport på Göta kanal. Vi säger exakt så här i vår motion som nu behandlas:

”Vi vill emellertid starkt understryka att en upprustning av kanalen för 33 milj. kr., som utredningen” – den Hjalmarsonska – ”föreslagit, icke bör avse enbart turist- och nöjesbåttrafiken. Det är enligt vår mening rimligt att kräva att garantier skapas för den fortsatta fraktfart som alltjämt kan bedömas möjlig på kanalen med bibehållande av nuvarande slussdimensioner. Detta förutsätter att kanalen efter en upprustning hålls öppen för trafik i minst samma utsträckning som hittills samt att de s. k. kanalklareringarna för fraktfarten slopas.”

Vi har precis samma uppfattning i de här frågorna som förut. Avsikten är inte alls att säga att all godstrafik på Göta kanal skall bort. Det är bara det att den inte har kunnat fungera därför att man inte kommer fram över alla stenar som nu ligger i kanalen. Så är det.

Sedan till herr Sellgren: Ja, men det är väl ändå helt klart att ni har frångått era motioner. Ni yrkar ju inte bifall till dem. Ni yrkar avslag på dem i betänkandet. Ni säger att de och de motionerna inte bör föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Det innebär ju avslag. Så länge inte någon yrkar bifall till sina tidigare motioner är det samma sak som avslag. Och detta står ju tryckt här, så visst har ni ändrat mening i dessa frågor sedan vi fick en ny regering.

Det här är naturligtvis ingenting annat än det vanliga röstfiske som ni använt er av i valrörelserna. Och detta är väl ett av de många svikna vallöften från borgerligt håll. Det är bara att konstatera det.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Först till herr Berndtson: Han bedriver häcklöpning när han läser utskottsbetänkandet. Han börjar med den formella ramen kring hur ett utskottsbetänkande skrivs och finner att det ord för ord är detsamma som tidigare. Men det är väl inte så märkvärdigt. Sedan hoppar han över det utskottet verkligen säger: ”Utskottet förutsätter att --- utbyggnadsalternativet ingående prövas ---.” Herr Berndtson är duktig

Onsdagen den
8 december 1976

*Upprustning och
utbyggnad av Göta
kanal*

i att bedriva häcklöpning i utskottsbetänkandet, när han hoppar över text som han inte vill se finns där.

Detta är ett svar även till herr Jansson. Det finns alltså en fingervisning från utskottets sida om hur frågan bör behandlas. Jag sade i mitt tidigare inlägg att man kan se detta – nämligen att ta upp utbyggnadsalternativet som en beredskapsåtgärd – som en kompromiss jämfört med tidigare ställningstagande. Vi släpper alltså inte frågan. Det är en mycket viktig distinktion.

Sedan skulle jag i ärlighetens namn vilja berätta för herr Jansson att tankarna på att ta denna ställning åtminstone inom min grupp har varit uppe före valet. Man kan alltså inte tala om något röstfiske, utan vi har tagit intryck av de tillägg som kommit. Och är det så att man inte kan få majoritet för att nu på en gång bygga ut kanalen, så anser vi att man bör lägga in den möjligheten som en klar beredskapsåtgärd, en fingervisning som ges till regeringen – en indikation som även herr Jansson har anslutit sig till men som han går ifrån för att kunna yrka bifall till sin egen motion och till reservationen.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag har inte alls, herr Sellgren, förbigått vad utskottet säger sig förutsätta. Jag har t. o. m. i mitt första anförande frågat hur utskottet verkligen kan förutsätta att utbyggnadsalternativet kommer att vara med i beredningen när det finns tre negativa utredningar i botten för den och utskottet avvisar en opinionsyttring från riksdagens sida. Så var det med den häcklöpningen.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Det är klart att det har varit en vända i utskottet för de borgerliga ledamöterna på den här punkten. Det förstår man av det uttalande som herr Lothigius gjorde med den stora tveksamhet som han tydligen fortfarande känner inför en utbyggnad av Göta kanal – det har han ju deklarerat här i kammaren alldeles nyss. Att det här är en kompromiss där de borgerliga frångår sina ståndpunkter är helt klart. Och såvitt jag vet fanns det i samtliga de borgerligas länsprogram hemma i mitt län vallöften om en utbyggnad av Göta kanal. De löftena springer man nu ifrån när man yrkar avslag på sina egna motioner.

Jag upprepar: Herr Berndtson har vänt på det hela nu. Han har ju yrkat bifall till era motioner. Vi får se hur ni röstar.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Herr Berndtson idkar häcklöpning även när det gäller utredningar. Han yrkar bifall till en utbyggnad trots att utredningarna, som han säger, är negativa rakt igenom.

Jag finner att den skrivning som vi har gjort inte alls är så betydelselös som både herr Berndtson och herr Jansson vill låta påskina. Den ger tvärtom en klar fingervisning om hur arbetet skall bedrivas i den här

frågan inom regeringens kansli. Och jag är helt övertygad om att oavsett vilken regering som suttit vid makten i dag – vid båda tillfällena var det borgerlig majoritet i trafikutskottet – så skulle skrivningen nu ha blivit likadan.

Herr Jansson vet mycket väl innebörden av att motioner lämnas utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Bakom detta ligger ofta en meningsyttring som regeringen inte kan förbigå vid beredningen av frågan.

I en förberedande votering biträdde reservationen av herr Mellqvist m. fl. med 140 röster mot 19 för motionen 1526 av herr Berndtson m. fl. 146 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 160 röster mot 133 för reservationen av herr Mellqvist m. fl. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av herr Mellqvist m. fl. samt 3:o) utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1526 av herr Berndtson m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Mellqvist begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 7 antar reservationen av herr Mellqvist m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1526.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 140
Nej – 19
Avstår – 146

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Onsdagen den
8 december 1976

*Redovisning av
minoritets mening
vid beslutsfattande*

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,
det det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mellqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 133
Avstår - 14

§ 9 Föredrogs

Trafikutskottets betänkanden

1976/77:8 med anledning av propositionen 1976/77:14 om överlåtelse av viss staten tillhörig fast egendom m. m.

1976/77:9 med anledning av propositionen 1976/77:12 om ändring i körkortskungörelsen (1972:592)

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Redovisning av minoritets mening vid beslutsfattande

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:10 med anledning av motion om redovisning av minoritets mening vid beslutsfattande.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 10 behandlas en motion av undertecknad och ett antal andra ledamöter av denna kammare med förslag om att riksdagen skulle uttala, att man vid offentliggörande och referat av ärenden och beslut i samhällsorgan, offentliga utredningar, länsprogram m. m. alltid skall meddela förekommande reservationer och avvikande meningar.

Motivet bakom motionen är att vi har upplevt att så inte alltid har skett. Från viktigt innehåll i olika utredningar har ibland publicerats endast den mening majoriteten företrätt. Utgivna sammanfattningar och populärupplagor har ofta inte alls eller mycket knapphändig och otydligt meddelat avvikande meningar. Ett exempel härpå utgör vissa sammanfattningar av Länsplaneringen 1974 som utgivits av länsstyrelserna.

Detta har givetvis varit otillfredsställande. Sammanfattningar och referat av viktiga utredningar och planeringsarbeten möter ofta stort intresse från allmänheten, från organisationer och studiegrupper. Det måste ses som ett mycket viktigt krav inte minst ur demokratisk synvinkel att skilda meningar kommer till kännedom för dem som i sin tur skall bilda

sig en uppfattning och kanske avge yttranden i viktiga frågor från sina lokala erfarenheter och förutsättningar. En bristfällig information om olika meningar kan också leda till att allmänheten får en skev bild av innebörden i förslag som så småningom skall ligga till grund för beslut i betydelsefulla samhällsfrågor.

Jag vill uttala min tillfredsställelse med utskottets yttrande över motionen och citerar ett avsnitt:

”Den information som direkt styrs av statsmakterna bör självfallet präglas av största möjliga objektivitet. Härav följer att även från majoritetsståndpunkterna avvikande meningar i princip bör redovisas. Särskilt viktigt är detta enligt utskottets mening när det gäller beslut under beredningsprocessen, t. ex. utredningsförslag. Att information i detta skede ges om skiljaktiga meningar är ägnat att öka allmänhetens kunskaper om de aktuella frågeställningarna och därigenom stimulera debatten till fromma för statsmakternas slutliga ställningstaganden.

Utskottet ansluter sig således i det väsentliga till den i motionen förordade principen.”

Man påpekar därefter att denna princip inte kan gälla alltid utan man måste ha möjlighet att avvika från denna, t. ex. med hänsyn till materialets omfattning.

Självfallet måste begränsningar kunna göras vid redovisning av olika ståndpunkter av praktiska skäl. Väsentligt är dock – det vill jag särskilt understryka – att man alltid redovisar om det finns avvikande meningar eller om det är ett enhälligt yttrande. Då kan den intresserade söka vidare på egen hand.

Utskottet uppehåller sig i första hand i denna fråga vid de statliga organens verksamhet. Här har den allsidiga informationen till andra organ och till allmänheten betydligt vidgats och förbättrats på senare år. Men den i motionen aktualiserade frågan har givetvis stor betydelse även i de olika länsorganen, landstingen och kommunerna.

Jag förutsätter att utskottets och riksdagens uttalande kommer att bidra till att olika meningar i samband med utredningar och beslut av olika slag på alla nivåer på ett bättre sätt än hittills kommer att redovisas. Det bör också vara till stöd för de minoriteter som har anledning att bevaka att deras meningar kommer till uttryck i den offentliga debatten.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Avgiftssättningen inom statlig och kommunal verksamhet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:14 med anledning av motion om avgiftssättningen inom statlig och kommunal verksamhet.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:922 av herr Åkerlind (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning och förslag syftande till förbud mot att inom statlig och kommunal verksamhet ta ut betalning för vara eller tjänst som ej tillhandahållits.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:922.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! "Inom all enskild verksamhet är det självklart att man bara skall ta betalt för arbete som utförts eller för vara som levererats.

På olika områden av statlig och kommunal verksamhet kritiserar ofta det förhållandet att fulla avgifter tas ut trots att motsvarande tjänster inte tillhandahålls. Sålunda har t. ex. kritiserats att televerket tar ut full abonnemangsavgift även i de fall då kabelfel vållat avbrott på en telefonlinje under lång tid. Att de som bor så till att de inte kan se TV2 ändå måste betala full TV-avgift är ett annat sådant exempel.

På senare år har problemen ökat på det kommunala området genom det kommunala renhållningsmonopolet. I åtskilliga fall har påtalats att enskilda tvingats betala för renhållningsavgift trots att någon däremot svarande tjänst aldrig utförts av kommunen.

Det borde vara lika självklart inom statlig och kommunal verksamhet som inom privat verksamhet att den enskilde aldrig skall tvingas betala för något som han inte har fått."

Jag har nu läst upp texten i den motion som föranlett konstitutionsutskottets betänkande nr 14. Utskottet avstyrker motionen. Hemställan i motionen lyder: "att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning och förslag syftande till förbud mot att inom statlig och kommunal verksamhet ta ut betalning för vara eller tjänst som ej tillhandahållits".

Detta avstyrks som sagt av utskottet, med den rätt egendomliga motiveringen att det visserligen är "självklart att kritik kan riktas mot beslut och åtgärder från samhällets sida som av den enskilde uppfattas som rättsstridiga eller orättvisa. Emellertid måste beaktas att bakom besluten ligger en strävan att åstadkomma så ändamålsenliga och likformiga principer som möjligt samt att tillgodose den enskildes rättstrygghet." Om man går den motsatta vägen, skulle man alltså icke tillgodose den enskildes rättstrygghet. Det är ju ett ganska härresande argument.

Vidare avfärdar man motionen med att säga att det bör erinras om de möjligheter som står den enskilde till buds i fråga om rätt att föra talan mot myndighets beslut. Jag undrar om utskottet kan påvisa något

fall där en person som fört talan då han tvingats betala telefonavgift fastän telefonen på grund av kabelfel varit avstängd under ett par månader fått rätt eller om någon fått rätt i de fall de fört talan mot televerket för att de fått betala avgift för TV2 trots att de inte kunnat se TV2. Det skulle vara intressant om utskottet kunde påvisa att den enskilde har möjlighet att få rätt i sådana fall. Utskottet har faktiskt i sitt betänkande skrivit att möjlighet står den enskilde till buds att få dispens från givna regler.

Vidare avfärdar man motionen med att hänvisa till exempelvis kulturutskottets betänkande 1972:11, som icke var enhälligt. Där fanns en reservation från två partier. 107 ledamöter i kammaren röstade emot utskottets hemställan. Det var just i samband med det betänkandet TV2-avgifterna behandlades, och 107 av kammarens ledamöter tyckte att det var riktigt att man skulle slippa den delen av avgiften om man inte kunde se TV2. Nu sitter en del av dem som röstade för rätten till befrielse 1972 i konstitutionsutskottet och avstyrker samma yrkande. Jag tycker det är väldigt märkligt att man kan handlägga en fråga på det här sättet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1975/76:922.

I detta anförande – under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde herrar Fridolfsson, Johansson i Vrångeback, Leuchovius och Dahlberg (samtliga m).

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Till den beskrivning herr Åkerlind lämnade över vilka bekymmer den enskilde medborgaren kan drabbas av vill jag bara göra den kommentaren att få skulle kunna vittna om den sanningen så mycket som jag, som själv bor ute på den rena landsbygden och under ca 15 års tid fick uppleva att bilden i min TV-apparat mer påminde om roterande kläder i en tvättmaskin. Det var kanske inte så lätt att med glatt ansikte betala sin TV-licens, men jag gjorde det i vetskapen att man inte väntar för länge på något gott. Samhället och riksdagen har försökt arbeta efter målsättningen att på TV-området så snabbt som möjligt bygga sändare som ger en så god täckning att hela vårt lands befolkning blir delaktig av TV-sändningarna.

Alltnog, jag har förståelse för de bekymmer herr Åkerlind tar upp. Vad jag däremot inte riktigt förstår är att en utredning skulle vara rätta vägen att lösa de här problemen.

Det är en självklar princip att ingen skall behöva betala för det han inte får. Men hur skall det se ut i praktiken? Jag är glad att herr Åkerlind inte tog upp en sopdebatt. Jag tycker vi skall bespara kammarens ledamöter det. Men vi kan ta andra exempel på det kommunala serviceområdet. Kommunerna måste i många fall av praktiska skäl låta bli att tillämpa millimeterrättvisa när det gäller debitering av exempelvis vattenavgifter. Man har en schablon att rätta sig efter. Det betyder att den fastighet som förbrukar litet vatten ändå många gånger får betala

Onsdagen den
8 december 1976

*Avgiftssättningen
inom statlig och
kommunal
verksamhet*

en ganska betungande avgift. Man måste göra på det sättet av praktiska skäl. Jag skulle kunna fortsätta att bygga på dessa exempel.

Vad skall vi då göra för att komma till rätta med detta problem, om vi nu inte tror att vi kan lösa det så enkelt som genom en utredning och en lagstiftning? Vi får göra på det sätt man strävat efter här i riksdagen de senare åren. I jordbruksutskottets betänkande över sophämningsmotionerna har man t. ex. klart sagt att kommunerna skall försöka vara smidigare. Man skall se till att myndigheterna får större dispensmöjligheter. Man skall sträva efter – och det gäller inte bara på sophämningsområdet – att flytta besluten så nära människorna som möjligt; då blir det praktiska beslut. Här kommer alltså decentraliseringsprincipen in.

Slutligen anser jag, även om herr Åkerlind inte hade mycket till övers för det, att vi skall ge hjälp och information åt drabbade enskilda medborgare så att de kan hävda sin rätt. Det görs emellanåt fel i både kommunal och statlig förvaltning, det händer emellanåt att människan står där frågande, hjälplös och sorgsen. Det kan vara en uppgift för en och var som känner ett samhällsansvar att hjälpa den medborgaren med en klagoskrift eller goda råd. Vägen till ett mera jämlikt samhälle, herr Åkerlind, går genom mänsklighet och inte alla gånger genom lagstiftning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag beklagar att herr Nordin valde att tala om någonting annat än det jag talade om.

Herr Nordin sade till slut att vi skall ge hjälp och information åt de drabbade men att jag inte skulle ha mycket till övers för det. Jag har inte någonsin sagt detta; tvärtom har jag mycket till övers för det. Jag anser att det är riktigt, jag anser att det ges alldeles för litet information om hur människor skall bete sig i sådana här situationer. Det var alltså en klar miss.

Utredning är inte rätta vägen, säger herr Nordin. Varför inte det? Skall vi direkt genomlöra förslagen i min motion? Här gäller det så vittomfattande och allvarliga frågor om begränsningar på olika områden, att det måste göras en utvärdering av på vilka vägar vi skall komma till rätta med missförhållandena. Att det sedan kan tillämpas schabloner av praktiska skäl, som herr Nordin säger, är helt klart. En utredning skulle kanske komma till att man på vissa områden inte kan gå fullt ut utan måste ha schabloner, men på många andra kan man säga: Här får avgift absolut inte tas ut för det som inte har givits.

Jag ställde ett par konkreta frågor. Utskottet anför att det skall beaktas att bakom beslut och åtgärder från samhällets sida, som av den enskilde uppfattas som rättsstridiga eller orättvisa, ligger en strävan att tillgodose den enskildes rättstrygghet. Jag frågade, om man i utskottet möjligen har skrivit fel här, eller om man verkligen står bakom en så egendomlig formulering. Är det att försämra den enskildes rättstrygghet, om han

slipper betala för annat än det han får? Det är en konkret fråga.

Vidare ställde jag frågan: Går det att påvisa något fall där en enskild har fått rätt gentemot televerket då det gällt att slippa betala full TV-avgift när man inte ser TV? Jag fick inte höra någonting av herr Nordin på de punkterna.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Herr Åkerlind tyckte sig inte ha fått svar på alla de frågor han ställde.

Inledningsvis vill jag erinra om att utskottet har uppfattat herr Åkerlinds motion som väldigt vittsyftande. Av det skälet har vi talat om hur rättssäkerheten verkar, påpekat att fel kan begås osv.

Herr Åkerlind är fortfarande övertygad om att en utredning skall lösa de här problemen. Men har herr Åkerlind verkligen gjort klart för sig hur vittomfattande ett sådant utredningsuppdrag skulle bli? Det kommer att sträcka sig över praktiskt taget alla departementsområden. Vore det inte bättre att vi, som jag sade i mitt förra inlägg, i fråga efter fråga, som är uppe till behandling i utskott och här i kammaren, ser till att vi skapar ett mera jämlikt samhälle genom möjligheter till praktiska beslut? Är det inte en klokare väg än att starta denna mastodontutredning? Vi vet ju vad som händer, herr Åkerlind, och vad man säger i utskotten: I avvaktan på sittande utredning gör man ingenting i det aktuella fallet. Den utvecklingen skall vi väl ändå inte ha.

Det är möjligt att vi från utskottet inte här kan ta fram något exempel på att någon har fått rätt mot televerket, ifall linjen har varit avbruten av kraftigt snöfall eller vad det nu kan vara. Även på det privata området finns det ju någonting som man kallar force majeure, och det borde väl också en statlig myndighet få lov att tillämpa ibland. Sedan får vi se till att det blir pengar för att hålla ledningarna i gott skick så att sådana här saker inte händer för ofta, men det tycker jag är så enkelt att man inte skulle behöva påpeka det i en sådan här kammardebatt.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag noterar som en positiv sak att herr Nordin nu säger att han är intresserad av att få dessa frågor behandlade var för sig – en och en – av kammaren. Det är alltså i alla fall något positivt. Men i övrigt var det inte mycket nytt som kom fram.

Jag finner att utskottets talesman tycker att detta egentligen är ganska onödigt och omöjligt att komma till rätta med. Har man den utgångspunkten, finns det inte stor möjlighet att någonsin få någon förbättring. Man måste ha utgångspunkten att man vill någonting. Vill man inget, så händer heller inget.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Innan vi slutar den här korta debatten vill jag bara säga till herr Åkerlind att jag inte alls tycker att detta är onödigt och omöjligt. Jag har däremot konstaterat att den väg till lösning som herr Åkerlind anvisar är olämplig.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 922 av herr Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 12 Föredrogs

Justitieukskottets betänkanden

1976/77:10 med förslag till lagstiftning om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Socialutskottets betänkanden

1976/77:13 med anledning av motioner om stöd till hemvändande utlandssvenskar, tillfälligt inresta utlänningar samt invandrare m. m.
1976/77:15 med anledning av motion om huvudmannaskapet för bårhusväsendet, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Arbetsdemokrati inom sjukvården

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:16 med anledning av motioner om arbetsdemokrati och tjänster för utvecklingsarbete inom sjukvården.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Inför socialutskottets betänkande nr 16 känner jag en moralisk skyldighet att motivera varför jag deltagit i ett beslut som kan

förefalla att innebära likgiltighet mot några synnerligen förnuftiga och behjärtansvärda motioner. Ett gammalt uttryck är att Guds kvarnar mal långsamt, och många anser nog att detta även gäller riksdagens. Men när det gäller att avstyrka motioner tycks det i alla fall inte vara tillämpligt på socialutskottet – åtminstone har jag upplevt dess tempo som ganska svindlande och inte riktigt hunnit sansa mig förrän nu inför behandlingen i kammaren.

De motioner det här gäller – 1975/76:269, en partimotion från folkpartiet, och 1975/76:885 med fru Berglund, socialdemokratisk sjuksköterska, som första namn – innehåller, vad folkpartimotionen beträffar, krav på att "avbyråkratisera sjukvården", att "förbättra utbildningen och stimulera folk att stanna i vårdrken" och i fråga om fru Berglunds motion att bereda "ökade möjligheter till forskarutbildning för viss vårdpersonal". En moderat motion till förra riksdagen i samma ärende rönste motsvarande behandling i utbildningsutskottet. Såväl socialutskottets folkpartister som dess socialdemokrater har biträtt avslagsyrkandet i fråga om de två nu aktuella motionerna, men det kan väl inte anses politiskt förkastligt, om jag här i stället bekänner min starka sympati för de åsikter som motionärerna givit uttryck åt. De motsvarar nämligen i stor utsträckning behov som envar, som deltar i och bär ansvar för sjukvårdens verksamhet, dagligen och stundligen erfar.

I folkpartimotionen talas det om önskvärdheten att decentralisera uppgifter från socialstyrelsen till landstingen och att i samband därmed ge klinikerna vidgade befogenheter, med mindre detaljreglering från administratörernas sida och större frihet för vårdenheterna att utveckla sina egna arbetsformer. Jag har en ganska stor personlig erfarenhet av sådana bekymmer, och när nu både motionärerna och utskottet vill att utredningen om hälso- och sjukvårdslagstiftningen skall begrunda dessa problem, så vill jag gärna knyta några reflexioner till utskottets betänkande i förhoppning att utredningen vill beakta dem. Jag är också överens med motionärerna om att riksdagen bör få en bättre insyn i vad socialstyrelsen sysslar med och inte minst i vad som där till äventyrs kommer bort i hanteringen.

Om några veckor träder den nya lagen om medbestämmanderätt i kraft. På flertalet – kanske alla? – områden, som den lagen berör, finns det tre parter: arbetsgivare, arbetstagare och konsumenter. En lagstiftning som främst gäller de två förstnämnda parterna kan alltid få konsekvenser för den tredje parten – konsumenterna. Inom näringslivet har konsumenterna vissa möjligheter att hävda sin rätt: genom att utnyttja de valmöjligheter som finns på fria marknader för varor och tjänster. När det gäller den offentliga sektorn är tredje mans möjligheter mycket mer begränsade och i många fall obefintliga. I allt väsentligt gäller detta förhållande sjukhusvården i vårt land. I konstellationen sjukvårdshuvudmannen – sjukvårdspersonalen – patienterna: vem företräder där egentligen patienterna? Vilken blir deras situation, när man nu skall vidga kretsen av dem som bestämmer om förhållandena på arbetsplatsen?

Ursprungligen måste man väl ändå ha föreställt sig att patienternas intressen i själva verket var identiska med samhällsintresset, att huvudmännen som företrädare för väljarkåren också företrädde dem som var sjuka inom denna väljarkår. Det har sagts om en gammal landsfiskal att han indelade mänskligheten i "häktade" och "ännu icke häktade", och om man skall tro statistiken så kan väljarkåren och dess representanter också indelas i sjuka – kanske skall man i dag säga "sjukskrivna" – och "ännu icke sjukskrivna". Patienter blir vi förr eller senare allesamman, på några få undantag när, och i så fall består naturligtvis förvaltningsutskott och sjukvårdsstyrelser av före detta, nuvarande och blivande patienter.

Men riktigt så enkelt är det nog ändå inte. Det är ju så här i landet, att i de åldrar då man betalar höga skatter är man sällan sjuk, men när man inte längre betalar så mycket skatt, det är då man får behov av sjukvård. Ju större andel av de skatteintäkter de "ännu icke sjukskrivna" tillhandahåller, som måste anslås till vården av de sjuka, desto känsligare blir rimligtvis huvudmännen för de arbetsföra skattebetalarnas synpunkter, och desto kärvare blir det för dem som drabbats av sjukdom – patienterna – att hävda sina önskemål. Det är väl därför vi på senare år sett floran av patientföreningar – t. o. m. riksförbund för patienter – ökas. Verkliga, eller föregivna, patientintressen börjar tas om hand av Organisationssverige och finner i huvudmännen snarare en motpart. Storkonsumenterna vill ha sitt ord med i laget. Denna utveckling är inte problemfri.

Även i andra avseenden är den företagsdemokratiska strukturen inom sjukvården motsägelsefull. Jag är t. ex. arbetsgivarrepresentant i vår företagsnämnd, men kan omöjligt identifiera mig med den uppgiften, inte bara därför att jag är löntagare liksom all annan personal, utan främst därför att min primära lojalitet naturligtvis gäller patienterna, som är föremålet för – och vars bästa är ändamålet med – vårt arbete. De verkliga arbetsgivarföreträdarna är naturligtvis de lokala sjukvårdspolitikerna, men i realiteten är det ofta – i varje fall inom ett landsting som jag känner till – "direktörerna" som styr och ställer, och förtroendemännen som, med vissa lysande undantag, dansar efter deras pipor, därför att organisationen har blivit – eller gjorts? – så komplicerad att den knappast kan genomskådas av andra än teknokraterna själva. Då är det mycket svårt att veta, vilka som har ansvaret eller hur ett sådant skall kunna utkrävas. Mitt eget intryck är att direktörerna begriper mindre än förtroendemännen vad sjukvård egentligen är och går ut på. Sjukvårdens uppgift är nämligen humanitär och inte företagsekonomisk.

I gengäld har jag – så långt min erfarenhet sträcker sig – funnit att alla personalgrupper i den verkliga sjukvården i stort sett alltid haft samma värderingar, nämligen att förmåner för personalen inte får köpas på patienternas bekostnad. Ett underbart exempel på detta upplevde jag för åtskilliga år sedan, när en arbetstidsförkortning skulle genomföras. Då kom en deputation från de äldre erfarna sjukvårdsbiträdena ned till mig

och bad att få stå kvar på det gamla schemat – "för det här går ju ut över patienterna, och det vill vi inte". Tyvärr stod det inte i min makt att bevilja deras framställning. Detta var dock på den tiden, när utvecklingen i alla fall gick framåt.

Nu befinner vi oss ju sedan en tid tillbaka i reträtternas årtionde. Det kan inte råda någon tvekan om att när utrymmena – de må vara finansiella, eller, efter bokstaven, lokalmässiga – begränsas, när ramarna blir låsta, eller när inskränkningar blir ofrånkomliga, då riskerar den principiella konflikten mellan personalens krav och patienternas, som hittills mestadels varit dold, att bli uppenbar. I ett hårdnande klimat riskerar man också att fackliga huvudorganisationer, vilkas ledningar inte på samma sätt som medlemmarna själva har "kroppskontakt" med de sjuka, måhända kommer att vara mer dogmatiska och mindre humana än den vårdpersonal de anser sig företräda.

Envar inom sjukvårdspersonalen känner först och främst lojalitet mot sin arbetsplats, och mot dem som där är beroende av hans eller hennes arbetsinsats: det gäller både patienterna och arbetskamraterna. Därefter identifierar man sig med sin klinik och sitt sjukhus. Men där går gränsen. Med byråkratiska papperskonstruktioner som "block" och "förvaltningsområden" känner man ingen gemenskap, och det kan jag väl förstå. Medbestämmandet måste därför framför allt utövas i den lilla gruppen: av vårdavdelningens eller klinikens personal. Det är självfallet till nytta för alla att få besked om vad som händer och sker, att observera och rätta till brister och att ta vara på uppslag till förbättringar. Man skall också komma ihåg att sjukvårdspersonal är uppfostrad till både hög beredskap och stor tjänbarhet. En förnuftig klinikchef försöker självfallet, för att använda en vacker men förolyckad EG-fras, ha ett "nära, omfattande och varaktigt" samarbete med sina medarbetare av alla slag – låt vara att svårigheterna växer med klinikens storlek.

Allt detta förefaller ytligt sett gott och väl. Men verkligheten ter sig mestadels annorlunda, för nästan allt den lilla gruppen önskar sig antingen kostar pengar, och några sådana står inte till förfogande, eller kräver ändring av bestämmelser och avtal, och dessa kan den lilla enheten inte ändra. För att genomföra beslut behövs resurser och befogenheter – och ingetdera står till de små enheternas förfogande. Allt detta är – långt i fjärran – skyddat av många fördröjande mellaninstanser, samlat i den centrala förvaltningens järngrepp.

Ur vår företagsnämnds kvalda bröst höjdes förra året ett förtvivlans skri: Låt bli att skicka på oss kilovis med meningslösa stencilpaket, men ge oss möjligheter att själva ordna vår egen verksamhet på ett förnuftigt sätt! Någon reaktion på detta har inte försports. och knappast heller förväntats. Men medbestämmande blir bara en tom fras om man inte först och främst decentraliserar resurser och befogenheter. Olyckligtvis förefaller det som om den nya lagen skulle förhindra att medbestämmanderätten förankrades hos de små – men faktiskt mest betydelsefulla – enheterna. Om så är måste man tänka om redan från begynnelsen.

Medbestämmande betyder emellertid också medansvar. Den som bestämmer tar också på sig ansvaret. I goda tider behöver detta inte tynga så hårt. Det är när snart sagt varje dag medför nya inskränkningar som medbestämmandet kommer att sättas på prov. Det var kanske inte den situation lagstiftningens upphovsmän egentligen hade tänkt sig. Om vi kan befria oss från byråkratins tvång – jag tänker här inte bara på den samhälleliga byråkratin – och bekämpa de alltid hotande tendenserna till ny formalisering och byråkrati även i de små grupperna, så hyser jag en stark tilltro till att ansvarskänslan också framgent kommer att prägla arbetsplatsens demokrati i sjukvården. Genom sin omedelbara närhet till patienterna kommer vårdpersonalen att så långt det står i mänsklig makt skydda den fackligt försvarslöse tredje mannens – patientens – intressen. Den fina mänskliga gemenskap som hittills kännetecknat svensk sjukvårdspersonal måste vi vara mycket rädda om. Djupast är det i den som patientens trygghet är förankrad.

Herr talman! Låt mig till sist säga några ord om omvårdnadsforskningen. Jag har förmånen att få ge husrum åt sådan forskning i samband med utredningen om sjukvård vid livets slut. Jag finner det väl befogat att man inte bara stöder utan också underlättar forskning som rör på samma gång den praktiska sjukvården och patientens egen upplevelse av denna vård. Det finns en tendens i tiden att samhällsvetenskapare och beteendevetenskapare ger sig in i sjukvården i avsikt att förvandla den till ett experimentfält för teoretiska hypoteser och modeller eller blott och bart därför att detta är ett område, där man hoppas kunna stilla sin nyfikenhet i fråga om "känsliga" problem. Men även om man – med bevarad kritisk sans – kan tillåta sig att hämta en del metoder från sådana vetenskaper, hör omvårdnadsforskningen definitivt medicinen till, och det är inom de medicinska utbildningsanstaltarnas ram den bör bedrivas – av personer med grundutbildning och arbetslivserfarenhet inom sjukvården. Det är därför av vikt att denna forsknings självklara hemorts rätt inom de medicinska fakulteterna också snarast får en formell reglering, och det bör ske i den proposition om den nya högskolan som aviserats till våren. Vi har i vårt land många mycket skickliga och uppslagsrika sjuksköterskor, sjukgymnaster och laboratorieassistenter, för att nämna några av de personalkategorier som här kan komma i fråga. Särskilt vad sjuksköterskorna beträffar vill jag betona nödvändigheten av att det skapas en utbildningsväg, där man kan verka för en fördjupning av själva vårdarbetets innehåll och utformning och återge detta dess fundamentala plats och värde, så att inte den egentliga sjukvården, som nu oavbrutet sker, skall behöva förlora sina bästa krafter till områden med falska statusvärden, där vårduppgiften gått förlorad, sådana som administrativa sysslor och en från patientansvar befriad läraryrksamhet.

Herr talman! I förhoppning om att åtminstone några av de synpunkter jag här framfört, trots utskottets avstyrkande, skall vinna förståelse hos

de instanser åt vilka utskottet anförtrott ansvaret att pröva motionärernas önskemål, får jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Nr 41

Onsdagen den
8 december 1976

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Eftersom herr Biörck i Värmdö inte hade annat yrkande än vad utskottet föreslagit skall jag inte kommentera hans anförande på annat sätt än genom att ställa en stillsam fråga: Vad menar herr Biörck med formuleringen sjuka – eller kanske man i dag kan säga "sjukskrivna"? Menar herr Biörck att läkare sjukskriver personer felaktigt? Jag skulle gärna vilja ha en förklaring på vad han avser med det uttrycket.

*Arbetsdemokrati
inom sjukvården*

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag anknöt bara till den debatt om sjukskrivning som pågår f. n., och jag kan inte erbjuda några djupsinnigare tolkningar av det jag sade.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Den debatten har ju varit mycket inflammerad, och man undrar om herr Biörck i Värmdö vill ställa upp till försvar för Arbetsgivareföreningens ståndpunkt i denna fråga. I så fall tycker jag nog att det finns anledning att avkräva herr Biörck ett mera utförligt resonemang än vad som låg i denna parentes i hans anförande.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att herr Karlsson i Huskvarna tog upp denna fråga, men jag tror inte att vi i dag har anledning att gå in i någon debatt. Jag är emellertid fullt beredd att göra detta vid ett senare tillfälle.

Eftersom herr Karlsson i Huskvarna tog upp Arbetsgivareföreningens utspel vill jag gärna säga att jag betraktar det som olyckligt. Det finns emellertid andra skäl att diskutera sjukskrivningen. Min kollega i Malmö, professor Bertil Hood, har i en artikel i Sydsvenska Dagbladet för några veckor sedan tagit upp den frågan från en helt annan utgångspunkt, nämligen att man – och där delar jag Bertil Hoods uppfattning – kan diskutera karensdagarna inte från Arbetsgivareföreningens synpunkt utan från den samlade sjukvårdsbudgetens synpunkt. Vad skall vi i en trång situation använda pengarna till?

Detta ligger helt utanför ämnet för dagens överläggning, och jag vill därför inte gå längre än så. Men eftersom herr Karlsson i Huskvarna tog upp frågan, har jag velat markera och motivera min ståndpunkt.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag hälsar med tillfredsställelse att herr Biörck i Värmdö tar avstånd från Arbetsgivareföreningens propäc. Men när herr Biörck skulle utveckla vad han menade med detta uttalande sade han att man

Onsdagen den
8 december 1976

*Arbetsdemokrati
inom sjukvården*

kan diskutera frågan om karensdagarna från samhällsekonomisk synpunkt.

Slopandet av karensdagarna är någonting som vissa grupper har förhandlat sig till och som för andra har åstadkommits genom lagstiftning. Menar herr Biörck att vi bör återinföra karensdagarna, därför att dessa skulle förorsaka en snedvridning av ekonomin inom sjukvården? Jag medger gärna att denna fråga ligger vid sidan av det ärende vi nu behandlar, men eftersom herr Biörck tog upp den i sitt anförande – låt vara parentetiskt – tycker jag att det fanns skäl att fråga vad herr Biörck menade. Jag har fått svaret att han inte accepterar Arbetsgivareföreningens linje. Men herr Biörck tycks likväl komma fram till att han av någon anledning står bakom det som Arbetsgivareföreningens utspel syftade till, nämligen ett återinförande av karensdagarna.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag är ledsen för att vi får en sådan här diskussion nu. Jag ställer mig alltså inte bakom Arbetsgivareföreningens yttrande – jag är inte tillfrågad av Arbetsgivareföreningen. Däremot tror jag att vi är ganska många inom sjukvården som – inför de ekonomiska begränsningar vi arbetar under, särskilt för de svårast sjuka i samhället – frågar oss hur avvägningen mellan olika poster inom en gemensam sjukvårdsbudget bör göras. Det är uteslutande från den synpunkten jag har berört denna fråga, och jag rekommenderar herr Karlsson att läsa professor Hoods artikel i Sydsvenska Dagbladet.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag skall med intresse läsa denna artikel, liksom jag med intresse här har lyssnat till herr Biörck. Men kvar står att herr Biörck inte har kommit ur det resonemang han fört. Jag vill än en gång fråga herr Biörck med anledning av hans parentetiska yttrande där han gjorde en skillnad mellan sjuka och sjukskrivna: Sjukskriver de svenska läkarna människor i onödan?

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 14 Föredrags

Socialutskottets betänkande

1976/77:17 med anledning av propositionen 1976/77:36 om ändring i lagen (1958:428) om ympning mot smittkoppor

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
8 december 1976

Videogram

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1976/77:20 med anledning av motioner om videogram.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 20 behandlas det massmarknadsutbud som vi benämner videogram. Den tekniska utvecklingen går snabbt. Man har från vissa håll befarat en explosionsartad utveckling av videogram men också menat att den på visst sätt kan bli ett hot mot ett utbud av god kultur. Som också Svenska kommunförbundet framhållit i sitt remissvar, har utvecklingen dock inte gått så fort som några befarat. Så har t. ex. försäljningsutvecklingen inte alls motsvarat de uppgjorda prognoserna. Den utredning som vår utbildningsminister nu aviserat kommer därför helt säkert att i lugn och ro få tid att diskutera, överväga och utarbeta en handlingsberedskap.

Det är viktigt att understryka att videogrammen kan bli värdefulla medel för att sprida såväl information som kultur. Stora möjligheter finns att sjuka människor, som är bundna vid sin säng, liksom handikappade och äldre, som av någon anledning inte vill eller kan lämna sin bostad, genom videogrammen t. ex. kan få se god teater som de aldrig annars skulle kunna se.

Folkrörelsegrupper kan också för en relativt liten penning erhålla information och diskussionsmaterial. Jag tänker t. ex. på våra kvinnoorganisationer, som har små ekonomiska möjligheter att skaffa fram det basmaterial man önskar.

Inom utbildningen har vi redan en mycket god användning av videogrammen. Precis som SÖ säger, kommer de att kunna bidra till att göra undervisningen ännu mer stimulerande.

Jag delar utskottets uppfattning om de uppgifter som utredningen skall gripa sig an. Ändå har jag tillsammans med några utskottskamrater gjort ett särskilt yttrande. Anledningen till detta är bl. a. utskottets skrivning om att utredningen skall föreslå åtgärder från samhällets sida för att påverka utvecklingen. Den påverkan kan enligt min mening endast få ske med stödjande medel, ej styrande. En levande kultur måste få utvecklas i frihet, men naturligtvis kan den t. ex. ekonomiskt stödjas av samhället. På det sättet blir det en indirekt påverkan.

Utskottet talar vidare om kommersialismens negativa verkningar. Visst kan kommersialismen ha sådana, men lika negativt är det från liberal utgångspunkt om kulturutbudet monopoliseras.

Det är riktigt med uttrycket påverka utvecklingen, om detta innebär att man garanterar ett fritt kulturliv utan enskilt eller samhälleligt monopol.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Videogram

Fru DIESEN (m):

Herr talman! Kulturutskottets enhälliga betänkande behöver väl inte medföra någon längre debatt. Men det finns ju, som fru Frænkel redan har påpekat, ett särskilt yttrande av folkpartiets och moderata samlingspartiets ledamöter. Jag vill därför helt kort utveckla några moderata synpunkter på videogramfrågan men också på mediepolitiken i dess helhet.

Utvecklingen av telekommunikationer har i vissa avseenden gått mycket snabbt, och mycket talar för att denna utveckling kommer att fortsätta. Härvid kommer ett stort utbud av information och underhållning att erbjudas allmänheten. Inför en sådan utveckling finns på olika håll en tendens att mer se de negativa sidorna av ett sådant ökat utbud, och man ropar då på samhällelig styrning och statligt monopol.

Det råder inom utskottet inga delade meningar om att den av utbildningsministern aviserade utredningen bör komma till stånd. I betänkandet räknar man upp en hel del problem som behöver penetreras. Inte minst tycks de upphovsrättsliga frågorna när det gäller Sveriges Radios medverkan vara svåra att lösa.

Samhället kan behöva medverka vid produktion av videogram. Det bör beaktas, säger utskottet, "att det på videogramområdet liksom i fråga om andra kulturområden kan finnas anledning att genom olika åtgärder säkerställa en kvalitativt högtstående produktion och motverka kommersialismens negativa verkningar".

Att man här vill slå vakt om kvaliteten gläder naturligtvis oss i moderata samlingspartiet, som när målen för den framtida kulturpolitiken skulle fastställas 1974 ville såsom ett första mål fastställa kraven på kvalitet, frihet och mångfald. Men det är inte bara kommersialismens negativa verkningar som behöver motverkas. Även ett monopol, antingen det upprätthålls av enskilda eller av samhället, får negativa verkningar när det gäller att åstadkomma ett rikt och varierat kulturutbud.

Det är viktigt att slå fast att utvecklingen på massmedieområdet ytterst bör utgå från de enskilda medborgarnas önsknings och behov. På samma sätt som den teknologiska utvecklingen måste inriktas på att tillgodose de enskilda människornas krav och behov måste medborgarnas egna önskemål ställas i centrum vid utformningen av massmediepolitiken.

I debatten om en framtida mediepolitik möter man ofta föreställningen att media skall användas i uppfostrande syfte och att ett mål för statlig mediepolitik skulle vara att styra medborgarnas val, så att förment felaktiga val försvåras. Från moderat håll tycker vi att en sådan inställning är ett uttryck för en förmyndarmentalitet, som underskattar vikten av valfrihet och människors förmåga att själva ta ansvar.

Massmedia kan förmedla mycken viktig samhällsinformation. Detta bör ske genom olika slag av media som tillgodoser högt ställda krav på mångsidighet. Massmedia har också en stor uppgift när det gäller att förmedla kultur. Den kommande utredningen kan behöva utforska hur man skall kunna åstadkomma ett rikt och varierat utbud, en mångfald

som speglar kulturlivet och erbjuder valfrihet. Det är samhällets uppgift att stödja verksamhet av olika slag, inte att styra.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Frågan om videogram aktualiseras genom två motioner, som kulturutskottet har haft att behandla. Videogram är ju den gemensamma beteckningen för program inspelade på bl. a. kassetter och skivor, vilka man med hjälp av en särskild videospelare kan spela upp på en TV-apparat. Videogramtekniken kan komma att innebära stora förändringar för produktion, distribution och användning av ljud- och bildprogram.

Kulturutskottet framhåller att utvecklingen på detta område kan innebära betydande risker för negativa effekter men också värdefulla möjligheter. Samhällets åtgärder måste inriktas på att ta till vara mediets värdefulla egenskaper på kultur-, utbildnings- och informationsområdena, men det är även viktigt att samhället vidtar åtgärder för att motverka videogrammens risker. Det råder stor enighet om att en utredning om videogram bör komma till stånd. Samhället kan inte passivt invänta den utveckling som kan komma på det här området.

I motionen 412 av fröken Eliasson och herr Sundman framhålles att det nu krävs aktiva samhällsinsatser och en hög politisk beredskap, bl. a. för att slå vakt om yttrandefriheten. Utan en framåtsyftande bevakning av massmedieområdet och en förutseende politik kommer samhällsinsatserna alltför sent, och möjligheterna att påverka och styra utvecklingen försummas, heter det i den centerpartistiska motionen.

I motionen 2083 av herr Svensson i Kungälv m. fl. betonas att videogramtekniken kan vara ett användbart hjälpmedel i kultur-, utbildnings- och samhällsarbetet och att den kan medverka till kommunikation mellan människor. Samhället bör, säger motionärerna, ta initiativ till att en öppen produktionsresurs blir tillgänglig för institutioner, folkrörelser, kulturarbetare och samhällsstödd verksamhet. Motionärerna frågar också vilka möjligheter det finns att motverka en massspridning av videogram som styrs av kommersiella vinstintressen.

Utskottet anser att den utredning som tillsätts bl. a. bör analysera befintliga och kommande produktions- och distributionsförhållanden. Därvid bör man eftersträva decentralisering av videogramproduktionen. Den snabba utvecklingen inom produktionsteknikens område har lett till att professionell produktion av program nu kan göras både enklare och billigare än tidigare. Videoverkstäder som står öppna för organisationer och enskilda lär ha fått snabb spridning i bl. a. Canada och USA. Förändringar inom både produktions- och distributionsteknik kan få betydelse för en decentralisering och demokratisering av TV och videogram. Folkrörelser, organisationer, institutioner, grupper, kulturarbetare osv. kan därmed få möjligheter att göra egna program som kan användas i utbildning och kulturliv. En sådan utveckling skulle stärka yttrandefriheten och den

Videogram

politiska demokratin och vara i linje med våra kulturpolitiska strävanden. Det är för att tillgodose dessa syften som utskottet anser att samhället bör vidta åtgärder som påverkar utvecklingen på videogramområdet.

I sitt yttrande över motionerna framhåller kulturrådet att det är angeläget att produktion av ljud- och bildprogram inte enbart kommer att ligga i händerna på en liten grupp som yrkesmässigt framställer program. Samhället bör stimulera folklig programframställning och göra videotekniken tillgänglig för många människor utan professionella ambitioner, anser kulturrådet. En sådan utveckling skulle i hög grad innebära decentralisering av produktionen.

I motionerna liksom i flera remissyttranden varnas för en dominans av kommersiella vinstintressen på videogramområdet. I det särskilda yttrande som fogats till kulturutskottets betänkande av representanter för moderata samlingspartiet och folkpartiet uttalas däremot en tveksamhet mot att samhället skall tillåtas ingripa med styrande åtgärder – det har utvecklats här närmare av fru Fränkel och fru Diesen. Jag finner att företrädarna för dessa båda partier inte tycks hysa någon motsvarande rädsla för den styrning som de kommersiella krafterna kan åstadkomma.

Det låter i och för sig bra när man säger att samhället skall stödja men inte styra. Ingen kan eller vill heller säga emot påståendet som görs i det särskilda yttrandet, att en levande kultur bara kan utvecklas och fortleva i frihet. Men vi måste fråga oss vilken grad av frihet som marknadskrafter och spekulativa vinstintressen har att erbjuda den enskilde på det här området.

Vi har i riksdagen i enighet antagit målsättningen för den statliga kulturpolitiken. Ett av målen innebär att kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar. På få områden torde risken för sådana verkningar vara större än på videogramområdet. Utskottet har därför starkt velat betona samhällets ansvar. Det är vår förhoppning att den utredning som nu skall tillsättas skall finna metoder för att tillvarata de möjligheter som här finns men också motverka de risker på kulturområdet som videogrammen innebär.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i kulturutskottets betänkande nr 20.

Tillåt mig sedan att också göra några kommentarer till de inlägg som här gjorts av fru Fränkel och fru Diesen. Jag fäste mig vid att fru Fränkel sade att den utredning som nu tillsätts bör kunna arbeta i lugn och ro; för utvecklingen går inte så fort som man tidigare trodde. Ja, det kan vara riktigt så till vida som utvecklingen hittills inte har gått så snabbt som en del människor befarade. Men vi har i utskottet fått motta yttranden från flera organisationer och organ som uttrycker oro för framtiden. Kulturrådet skriver t. ex. så här: "En kommande videogramutredning får stora och brådskande uppgifter." Rådet bedömer framtiden så att här kan saker och ting hända snabbt. Därför bör utredningen inte få arbeta i lugn och ro, menar jag. Likaså har jag fäst mig vid att ut-

bildningsministern i ett pressmeddelande har betonat att utvecklingen på videogramområdet går mycket snabbt.

Så en kort kommentar till fru Diesen, som i ett sammanhang talade om samhälllig styrning och statligt monopol. Jag uppfattade det så att fru Diesen menade att det är synonyma begrepp. Men jag tror att när jag här kommenterade utskottets betänkande framgick det klart att samhällets åtgärder inte skall syfta till monopolbildning utan just till mångfald – men en mångfald som så långt möjligt är fri från det kommersiella vinstintressets styrningseffekter.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till utskottets ordförande vill jag bara säga, att när jag talade om att utredningen kan arbeta i lugn och ro menade jag naturligtvis inte att den skall släpa sig fram i all oändlighet. Men vad man har framfört flera gånger i debatten har varit att det nästan var för sent att tillsätta en utredning, det skulle ha varit gjort för länge sedan. Jag tror inte att det är så förfärligt bråttom utan att utredningen kommer att få tid och möjligheter att överväga alla problem.

Sedan är jag mycket glad över det som vår ordförande sade om mångfalden i kulturlivet, eftersom det var ord som jag hade velat ha med i utskottets skrivning men inte fick in. Efter vad vi nu har fått höra av utskottets ordförande tycker jag dock att det verkar som om vi var ganska överens om vad vi menar med en fri kultur.

Slutligen vill jag också säga att visst kan vi vara rädda för kommersialismens negativa verkningar, men som jag tidigare sade är jag lika rädd för monopol. Man får, menar jag, inte ställa det ena mot det andra. Båda företeelserna är lika farliga.

Fru DIESEN (m) kort genmäle:

Herr talman! I många stycken är vi helt säkert överens inom utskottet, men det var ändå några av herr Anderssons i Lycksele yttranden som jag här gärna vill kommentera.

Herr Andersson konstaterade att riksdagen under stor enighet antog de kulturpolitiska målen 1974. Men jag vill påminna om att vi från moderata samlingspartiet hade en motion, som vi också följde upp i reservationer, där vi krävde en omformulering av de målen. Vi krävde en ändring i målformuleringen så att den skulle lyda så här: "Kulturpolitiken skall motverka de negativa verkningar inom kulturområdet som kan orsakas av ohämmad kommersialism samt enskild eller samhälllig monopolställning." Vidare hade vi ett tillägg till målformuleringen som löd sålunda:

"Kulturpolitiken skall syfta till att ge människorna möjlighet att delta i ett kulturliv präglad av kvalitet, frihet och mångfald."

Enigheten var alltså inte fullständig, herr Andersson.

Jag talade om samhälllig styrning och sade att det finns somliga som ropar på samhälllig styrning och statsmonopol, men jag satte inget lik-

Videogram

hetstecken mellan de två uttrycken. Annars måste man väl konstatera att när det gäller kravet på frihet och valfrihet är socialdemokraterna inte beredda att gå lika långt som vi, även om det finns vissa socialdemokrater, t. ex. Assar Lindbeck, som har en annan uppfattning. Professor Lindbeck har i en artikel skrivit bl. a. detta:

”Det finns en risk för att vi genom våra försök att skapa ett ’perfekt samhälle’ i praktiken råkar ut för ett mer och mer auktoritärt samhälle. Större tolerans inför smärre ofullkomligheter i vårt samhälle, och inför smärre maktmissbruk av enskilda och företag, skulle bidra till att begränsa den strida strömmen av detaljerade statliga ingrepp.

Om rekommendationer av denna typ följs kan kanske det pluralistiska samhället räddas.”

I det här fallet instämmer jag med Assar Lindbeck.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Fränkel påpekade att hon ville ha ordet mångfald med i betänkandet. Om vi tänker på historieskrivningen var det väl också så, att fru Fränkel ville ha bort ordet påverkan. Nu har vi inte anledning att diskutera de här formuleringarna. Utskottet är enigt, och det särskilda yttrande, som bland andra fru Fränkel och fru Diesen står antecknade på, får väl inte tolkas så hoppas jag, att det är ett sätt att dra sig undan den enighet som det ändå innebär att man skrivit under utskottsbetänkandet.

Fru Diesen tog upp frågan om enigheten om kulturpolitikens mål, och där ger jag henne rätt. Moderaterna hade en avvikande mening beträffande kommersialismens negativa verkningar, men moderata samlingspartiet blev ensamt om sin ståndpunkt här i riksdagen. Jag kan alltså ändra från ”i enighet” till ”en mycket bred majoritet” om kulturpolitikens mål. Jag beklagar att moderata samlingspartiets representant i efterhand inte vill ställa sig bakom den, enligt min mening, viktiga målformuleringen: att motverka kommersialismens negativa verkningar. På kulturpolitikens område har vi ändå mer och mer insett vilka risker den ohämmade kommersialismen innebär.

Därmed är det också sagt att jag inte instämmer i fru Diesens påstående att socialdemokratin inte är beredd att gå lika långt för att tillgodose friheten. Vi talar ju här om olika frihetsbegrepp men behöver inte nu gå in på någon diskussion om den saken. Jag tror att det för kammarans ledamöter är bekant att det ändå skiljer sig rätt väsentligt i fråga om tolkningen av frihetsbegreppet. Vi menar att frihet blir ett tomt begrepp för den enskilde, om inte de starka ekonomiska krafter som rör sig på bl. a. massmedieområdet möts med åtgärder från samhällets sida. De åtgärderna måste med nödvändighet ges sådan kraft att de verkligen kan påverka utvecklingen. Det är det som vi, med stöd av en ganska bred remissopinion, har velat få fram vid skrivningen av betänkandet. Hur de här styrande eller påverkande åtgärderna skall utformas får utredningen framlägga förslag om.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är rätt som herr Andersson i Lycksele nu säger, och jag har redan från talarstolen uttalat att jag ställer mig bakom utskottsbetänkandet. Det är också rätt historieskrivning att jag ville ha bort orden "och påverkan" och ha in ordet mångfald. Det var därför jag var med om det särskilda yttrandet. Men jag ansåg inte att det var så stora skiljaktigheter att jag på den punkten behövde reservera mig, eftersom huvudinnehållet är klart, och jag hoppas att vi är överens om hur man kan tolka ordet påverkan.

Fru DIESEN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad att herr Andersson i Lycksele har korrigerat historieskrivningen och nu talat om att det inte var den fullständiga enighet som han först ville göra gällande. Vi ville ju med diskussionen om målen för kulturpolitiken även trycka mycket starkt på kvalitetskravet, och där rådde det också delade meningar mellan representanter för moderata samlingspartiet och för socialdemokraterna. Men nu har vi till min glädje enats i kulturutskottets skrivning, där vi talar om att det gäller att säkerställa en kvalitativt högtstående produktion.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Under de senaste åren har det pågått en livlig debatt om datatekniken och dagens och vårt framtida samhälle. Debatten har gällt både de möjligheter och de problem som informationsindustrins mycket snabba utveckling ställer oss inför. När det gäller utvecklingen inom andra områden av kommunikation och information, där vi som politiker och enskilda ställs inför helt nya framtidsmöjligheter, har det varit dåligt med debatt. Det jag tänker på är utvecklingen inom telekommunikationerna, alltifrån satelliter till en allt mångsidigare användning av våra vanliga telenät, och inte minst de nya teknikerna att spela in och lagra rörlig bild och ljud, dvs. videotekniken.

Också på de här områdena behövs en vakenhet och en livlig debatt. Det är värdefullt att vi i dag i riksdagen har tillfälle att med utgångspunkt i kulturutskottets betänkande diskutera dessa frågor. Jag är mycket tillfredsställd med att ett enigt utskott nu ger uttryck för uppfattningen att det behövs en handlingsberedskap inför den fortsatta utvecklingen på videogramområdet och för fram förslag som kan verka i den riktningen.

Möjligheter att utnyttja nya revolutionerande tekniker för masskommunikation är inte något som hör till visionernas värld och en fjärran framtid. Satelliter av olika slag har vi redan börjat vänja oss vid, även om satelliterna ännu långt ifrån utnyttjas i den omfattning det redan i dag finns tekniska möjligheter för.

Det är lätt att bara i den senaste veckans tidningar hitta en rad exempel på att utvecklingen när det gäller våra kommunikationsmedier är både snabb och mångsidig. Vi har kunnat läsa om att det redan i dag finns all den teknik som krävs för att man skall kunna koppla skrivmaskiner

till telefonapparater och hålla s. k. telefonkonferenser som gör deltagandet i en konferens oberoende av inte bara var deltagarna finns, utan också när de vill ta del av konferensen och göra ett eget inlägg. På experthåll menar man att det nu verkligen börjar bli dags att diskutera möjligheterna att knyta ihop televisions- och telefonapparater. Vi har kunnat läsa om att "årets julklapp" i en hel del svenska hem ser ut att bli TV-spelet, tillsatser som man pluggar in i antennurtaget i sin egen TV och som förvandlar TV-rutan till en spelplan. Vi har kunnat läsa om att det verkligen finns en stor marknad för TV och TV-tillsatser i landet. Under 1976 har det sålts ca 360 000 färg-TV-apparater, och vi har nu i Sverige den högsta färg-TV-tätheten i Europa. Två av tre hushåll i Sverige har färg-TV.

Vi har också den senaste veckan kunnat läsa om att Sverige snabbt blivit ett av de videotätaste länderna i världen. Ännu lär vi knappast ha fler än drygt 10 000 kassettspelare i landet, en siffra som kanske, om radioleverantörerna får som de vill, nära nog kan fördubblas nästa år. Av de ca 5 000 apparater som sålts i år har bara hälften gått till privatpersoner, naturligtvis beroende på de höga priserna på kassetter och de små möjligheterna att komma över inspelade program. Det kan nämnas att nästan samtliga börsnoterade företag numera lär ha videoutrustningar i någon form.

När det sedan gäller den tilltänkta massmarknadsprodukten – videodisken – befinner sig den som bekant ännu bara på introduktionsstadiet, om ens det, bl. a. på grund av svårlösta standardiseringsproblem.

Vad jag nämnt här är bara några exempel på aktuella uppgifter som vi alla kan läsa oss till i tidningarna och som visar att utvecklingen långt ifrån står stilla när det gäller kommunikationsteknik av alla möjliga slag. En hel del är naturligtvis hugskott och onödiga påfund medan annat är mer utvecklingsbart. I en del sammanhang är videotekniken en betydelsefull faktor, i andra inte.

Jag skall kanske också nämna att de riksdagsmän som deltog i Ingenjörsvetenskapsakademiens och RIFO:s årliga sammankomst under den gångna veckan fick en fascinerande redogörelse för hur man i Japan i Tama New Town, en förort till Tokyo, är i färd med att bygga upp ett tvåvägskommunikationssystem med hjälp av färg-TV-utrustning och koaxialkabel, som ger tillgång bl. a. till TV-program, tidningar och även utskrifter av sådana samt möjligheter att utnyttja bildarkiv och service av vitt skilda slag.

Som politiker kan vi naturligtvis inte ha som ambition att föra en mediepolitik som omfattar alla möjliga och omöjliga utvecklingar och utvecklingstendenser på olika medicområden. Men det är viktigt att mediepolitiken kan grundas på en vakenhet inför det som sker. En framåtsyftande bevakning och en förutseende politik är nödvändig för att politiken inte skall bli ohjälpligt föråldrad och inkonsekvent. Insatserna i mediepolitiken måste skifta från område till område, även om samma huvudprinciper måste ligga till grund för den praktiska politiken.

När det gäller videogrammen har vi från centern varnat för riskerna med en ohämmad kommersiell exploatering av de nya teknikerna och för att det därigenom skulle kunna uppstå en fåtalsdominans – inom vissa områden kanske rent av en faktisk monopolsituation. Här – lika väl som på kulturområdet i övrigt – behövs det en aktiv kulturpolitik och en beredskap att värna om mångfald och uttrycksfrihet. Här som på andra områden kan det behövas motvikter till de kommersiella krafterna, ett stöd för svaga grupper och möjligheter att tillgodose behov som är angelägna inom kultur- och utbildningssektorn.

Makten över de nya medierna skall inte få läggas i några få händer – det skall inte få vara så att några få personer skall få diktera utbudet i våra massmedier.

Det finns skäl att uttrycka oro inför en tänkbar utveckling mot att vi får en ny reklamfinansierad massmediemarknad, där produkterna genom reklamen kan dumpas och där det kan uppstå en ohållbar konkurrenssituation gentemot de medier som bygger på det skrivna ordet och gentemot vår rundradioverksamhet, främst TV, som utesluter reklamfinansiering.

Mångfalden också i massmediestrukturen är viktig att hävda för att den kör av röster som vi trots allt ändå har i dag i våra massmedier inte skall tunnas ut ytterligare och bli allt tystare. Därför är det också värdefullt att utskottet nu understryker betydelsen av decentralisering när det gäller den fortsatta utvecklingen på videogramområdet.

När det gäller relationerna mellan en tänkbar massmarknad på videogramområdet och Sveriges Radio-TV omnämns bara helt kort i utskottsberäkandet de tankegångar som finns inom Nordiska rådet om att man skall få till stånd ett omfattande nordiskt TV-satellitsamarbete. Därigenom skulle vi få ett väsentligt breddat TV-programutbud här i Norden, och det är självfallet en faktor som är av intresse när det gäller att försöka bedöma den fortsatta utvecklingen. I dagens läge har vi här i landet bara två TV-kanaler som bägge utestänger reklamfinansiering, en betydelsefull omständighet när det gäller exempelvis reklamintressenas benägenhet att ge sig i kast med de nya teknikerna.

Från centern hävdar vi att kulturpolitiken måste syfta till mångfald, inte genom att dirigera den kulturella verksamhetens innehåll eller uttrycksformer utan genom att skapa förutsättningar för mångfald. För att skapa dessa förutsättningar behövs det en aktiv kulturpolitik. Varken auktoritärt centraldirigerande eller en passiv låt-gå-politik kan värna om mångfalden, uttrycksfriheten, individens integritet och allt det som vi betraktar som oundgängligt i ett demokratiskt, pluralistiskt samhälle. Centern har länge hävdat detta och vi har drivit en praktisk politik med denna inriktning. Exempel kan lätt hämtas i de ståndpunkter vi intagit under årens lopp i fråga om rundradioverksamhet, litteratur, press, tidskrifter, etc.

Kraven på mångfald och frihet är för centerns del fundamentala när det gäller att – som framhålls i utskottets skrivning – slå vakt om ytt-

randefriheten, den politiska demokratin och de kulturpolitiska strävandena. Med den syn vi har i centern kan jag inte betrakta det särskilda yttrande som folkpartiets och moderata samlingspartiets ledamöter fogat vid betänkandet som annat än en överloppsgärning.

Behovet av en ökad uppmärksamhet när det gäller utvecklingen på videogramområdet har diskuterats tre år i rad i kulturutskottet. Det var 1974 som Per Olof Sundman och jag väckte den första motionen. Centern var då ensam här i riksdagen om att driva denna fråga. Sedan vi väckte motionen 1974 har vissa utredningar fått uppgifter som berör delar av detta fält. I år har såväl den förre utbildningsministern som den nytillträdde aviserat en ny videogramutredning. Det är bra att så har skett. Med de synpunkter som utskottet har lagt på det kommande utredningsarbetet kan frågeställningarna sägas vara ganska väl genomlysta, och utredningsarbetet bör kunna ske relativt snabbt. Det omfattande remissmaterial som kommit utskottet till del bör också ses som ett värdefullt bidrag i det här sammanhanget.

Det har diskuterats här i dag om utvecklingen gått för fort eller för sakta, om det finns rådrum eller inte. När vi från centerns sida tog upp de här frågorna 1974 gjorde vi bedömningen att det då fanns tillräckligt med tid att studera frågorna, att följa utvecklingen och även att få fram ett samlat underlag för hur samhället skall förhålla sig till den fortsatta utvecklingen när det gäller videogrammen. Vi har fortfarande den synen, och det är bra att utskottet nu är så enigt bakom kravet på en utredning.

Slutligen vill jag bara säga att vi från utskottets sida inte velat ge oss in i några bedömningar eller spekulationer om den fortsatta utvecklingen på videogramområdet. Det finns inte anledning till det inför det utredningsarbete som nu skall starta. Utgångspunkten – och den är gemensam i utskottet – är att vi inte skall vänta och se hur utvecklingen blir och först om det uppstår missförhållanden börja intressera oss för frågan, utan vi skall på ett tidigt stadium börja orientera oss om ett nytt och viktigt medicområde och på ett samlat sätt försöka få detta område belyst.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag delar utskottets uppfattning att en utredning snarast bör komma till stånd, och jag vill bara helt kort peka på några skäl varför jag anser det vara så viktigt.

Vi har i dag ett odemokratiskt läge på hela kulturmarknaden med en stor dominans för de kommersiella intressena – en skräpkultur som domineras av multinationella företag och en starkt monopoliserad marknad. Vi lever inte i ett samhälle där alla människor ges tillfälle att påverka kulturpolitiken och kulturutbudet utan tvärtom i ett samhälle där kulturindustrin exploaterar de arbetandes behov av kunskaper och upplevelser samtidigt som deras möjligheter att uttrycka egna erfarenheter och känslor hämmas. Det är en masskultur som framställer vrångbilder av samhället i det dubbla syftet att tjäna pengar och bevara klassamhället,

en kulturpolitik som hela tiden skiljer kulturen från arbetet.

Videogramtekniken är en förhållandevis ny teknik som kan utnyttjas till förmån för en progressiv och levande kultur, men riskerna är stora för att motsatsen kommer att bli fallet. De multinationella företagen har länge förberett ett utnyttjande av den här tekniken och kommer att kunna producera och distribuera mängder av program till relativt låga priser. Självfallet kommer då marknaden att översvämmas av program med dolda reklamslag, politisk indoktrinering och våldspornografi. De små resurser som står till de fria gruppernas eller folkrörelsernas förfogande kommer inte att nämnvärt kunna påverka en sådan utveckling. Särskilt farlig är den ur barnens synpunkt.

Jag vill inte medverka till detta. Jag anser det självklart – i motsats till andra här i salen – att samhället måste styra utvecklingen. Det kan ske på olika sätt. Man kan inrätta ett organ, som står under politisk, demokratisk kontroll, för att kontrollera produktionen. Man kan också inrätta en film- och videonämnd under kulturrådet med egna anslag. Ordentliga resurser måste då ställas till de fria gruppernas förfogande. Jag vill inte ha något nytt videograminstitut av typ Svenska filminstitutet som bara bevakar film- och videobranschens affärsmässiga intressen i stället för de fria filmarnas.

Det finns också en annan risk med den nya tekniken som inte direkt berörts i debatten eller i utskottsbetänkandet, och det är att demokrati-problem förvandlas till något slags informationstekniska problem. I dag finns det en övertro inom vissa organisationer på att video skulle kunna organisera människor. Video kan fungera som en inspirationskälla, men ett videoprogram om arbetsmiljö t. ex. som visas på ett fackföreningsmöte kan ju aldrig ersätta kampen ute på arbetsplatserna.

Slutligen, herr talman, förutsätter jag att i den parlamentariskt tillsatta kommittén alla i riksdagen representerade partier kommer att ingå.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Frågan om videocom gäller både en verklighetssyn och ett åtgärdsprogram.

Låt oss först ta verkligheten. Hur kommer utvecklingen att bli? Står vi inför en snabb expansion, med videobandspelare i varje hem? Eller kommer bildskivor och kassetter att finnas bara på ett och annat företag, på bibliotek och i skolor? I slutet av 1960-talet räknade t. ex. Svenska kommunförbundet med att skolorna före mitten av 1970-talet skulle ha skaffat video till nästan varje klassrum. Av detta blev i stort sett intet.

I en av de motioner som vi nu behandlar – den av Anna Eliasson och P. O. Sundman – talas om en hotande snabb utveckling, en "explosionsartad utveckling".

Jag tror att ganska litet talar för den profetian. Det är få TV-program och få filmer som människor vill betala för att ha lagrade hemma och se gång på gång i sin TV. Inte ens i USA – där man ju alltid varit försiktigkommen på massmedieelektronikens område – har video lyckats

slå igenom. Därför tror jag att vi här realistiskt skall räkna med att kassetter och bildskivor inte kommer att med någon större framgång kunna säljas till hushållen.

Men detta innebär inte att vi skall låta bli att ha ett åtgärdsprogram för den framtida kulturpolitiken då det gäller video.

Här finns det två utgångspunkter: Vi kan se de nya medierna som en möjlighet som bör tas till vara för ett rikare kulturutbud och en bättre fritid för människorna. Men vi kan också se video som ett hot, något som måste dämpas och dirigeras.

Som liberal finner man det naturligt att uppfatta videocitniken som en positiv möjlighet. Video är ett medium som var och en kan lära sig hantera. Det kan bli av betydelse för föreningar som ordnar kurser, för opinionsgrupper, för studiecirklar osv.

Rätt utnyttjad kan video också bidra till ett rikare kulturliv. Bra barnprogram, gamla filmer, fin musik – allt detta kan bli tillgängligt för långt fler människor än i dag, inte minst för de människor som bor utanför tätorterna. För invandrarna kan video komma att betyda mycket.

Det innebär, som utskottet så riktigt påpekar, att video måste integreras i den statliga kulturpolitiken.

Åtgärder som är tänkbara är att bibliotek och föreningsråd skaffar bärbara videospelningsutrustningar för utlåning. Då kan video bli en del i ett aktivt föreningsliv. Radio- och TV-företagen bör i sina avtal med staten åläggas att, i fall en marknad för videogram uppstår, garantera ett kvalitetsutbud av videogram genom att överföra delar av den egna produktionen till kassetter och bildskivor. Statsstöd bör kunna utgå till kvalitetsproduktion av videogram. På samma sätt måste videogram för olika minoriteter stödjas. Likaså bör biblioteken se som en av sina uppgifter att tillhandahålla videogram av hög kvalitet.

Detta är en positiv syn på videogrammens framtidsmöjligheter. Men det finns ju också åtskilliga som ser videon som ett farligt hot. Eva Hjelmström talade nyss om att styra produktionen och föreslog ett nytt censurorgan, som skulle kontrollera produktionen av video.

Från liberal utgångspunkt är det naturligt att avvisa försök till dirigering och åsiktskontroll. Lika litet som staten har infört någon reglering eller speciallagstiftning för grammofonskivor är det motiverat att göra det när det gäller bildskivor eller andra videogram. Så tycker vi. Men för andra tycks diskussionen om videogram mest handla om att styra, stoppa och stävja.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Lika väl som staten tar sitt ansvar för att det inte sprids en ohämrad pornografi och våldspornografi i dag, lika väl bör staten ta sitt ansvar också på detta område.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag anser inte att staten tar särskilt mycket ansvar för att det inte sprids en ohämmad våldspornografi i dag – det sprids ju just sådan.

Men skillnaden mellan mig och Eva Hjelmström gäller inte att man bör motverka våldspornografi, skräpkultur och liknande företeelser, utan vilka medel som skall användas. Jag menar att olika typer av censurorgan, vare sig de sorterar under kulturrådet eller någon annanstans, borde vara främmande för vårt samhälle.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Bara några reflexioner med anledning av vad herr Wästberg i Stockholm och fröken Hjelmström yttrade.

Jag vill först betona det jag sade i mitt tidigare anförande – att det inte finns anledning i dag att ge sig in på spekulationer om framtiden och gå in i en detaljdiskussion, eftersom ett utredningsarbete, som vi nu hoppas, mycket snart skall ta vid.

När vi i vår motion – herr Sundman och jag – har talat om en explosionsartad utveckling, så gäller det elektronikens område i stort. Vi har talat om att ingenting tyder på att denna utveckling kommer att avmattas i snabbhet.

Det finns många exempel – jag nämnde några i mitt anförande – som visar att en utveckling är på gång. Det gäller ju också att skilja mellan tekniska möjligheter å ena sidan och å andra sidan ekonomiska och andra förutsättningar för att man skall kunna ge sig ut på en massmarknad.

När det gäller videoskopens möjligheter att hävda sig på en massmarknad sade herr Wästberg att det här blir fråga om att sälja skivorna till hushållen, att man skall ha dem lagrade hemma och se dem gång på gång. Det är mycket tänkbart att om man får till stånd en standardisering på detta område, så ges det möjligheter till mycket omfattande massproduktion. Om man har reklamfinansiering med i bilden, eller om stora tidningsföretag utnyttjar denna teknik, så kan man utan några särskilda kostnader för hushållen tänkas gratis distribuera detta material, och det kan alltså mycket väl bli fråga om engångsartiklar.

Det finns för övrigt redan i dag tekniska möjligheter att spela av och på nytt spela in program på videoskop, även om man inte har kommit särskilt långt när det gäller att utveckla denna teknik. Men den möjligheten finns, och bara det pekar ju på att det blir tämligen svårt att ens tekniskt klara det som fröken Hjelmström var ute efter, nämligen att man skulle ha en central statlig kontroll över allt som försigår på detta område. Tekniken är inte så avancerad att man kan undandra enskilda människor möjligheter att utnyttja den. Efter att ha sagt detta vill jag bara hänvisa till att det här är frågeställningar som den kommande utredningen skall ta itu med.

Jag vill än en gång säga att jag är mycket glad över den stora enighet som råder i riksdagen i dag om att detta utredningsarbete behövs.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag medger, herr Wästberg i Stockholm, att jag uttryckte mig slarvigt. Staten borde ta ett större ansvar härvidlag, skulle jag ha sagt i stället.

Sedan är det väl riktigt att herr Wästberg och jag har helt olika syn på kulturlivet i dag. Jag tycker att det räcker att titta på den massproducerade skräpkulturen för att inse att det är en illusionspolitik att tro att en kvalitativt bra produktion kan komma från de kapitalstarka, multinationella, huvudsakligen amerikanskt dominerade bolagen. Det är exempelvis därför som det är så viktigt att förbjuda en sådan här enkelriktad produktion av video.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Visst finns det massproducerad skräpkultur i dag. Den kommer till stor del från kommersiella företag. Den distribueras också via ideella organisationer. Var och en som har sett Folketshusbioografernas biorepertoar vet att brist på kommersialism inte är någon garanti för god kvalitet.

Samhället skall garantera ett kvalitetsutbud – så långt är vi överens. I nästa steg – och där är Eva Hjelmström och jag inte överens – gäller frågan: Skall man sedan bryta in med dirigerande och kontrollerande åtgärder mot den videoproduktion som eventuellt kommer att bedrivas i framtiden och som då t. ex. Eva Hjelmström inte gillar? Skall vi ha någon typ av censurorgan? Skall vi kunna gå in och förbjuda video som vi inte tycker om?

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 16 Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1976/77:21 med anledning av motioner angående åtgärder mot utförelse av äldre kulturföremål

1976/77:22 med anledning av motion om ändring i byggnadsminneslagen

1976/77:23 med anledning av motion angående en utredning rörande barnkulturfrågorna

1976/77:24 med anledning av motion om en utredning rörande kvinnokulturen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 17 Radio och television i utbildningsväsendet

Nr 41

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och
television i
utbildningsväsendet*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1976/77:8 med anledning av propositionen 1975/76:110 om radio och television i utbildningsväsendet jämte motioner.

I den under föregående riksmöte avgivna propositionen 1975/76:110 (utbildningsdepartementet) hade föreslagits att riksdagen skulle

1. godkänna de riktlinjer för framställning av ljudradio- och televisionsprogram, m. m., för utbildningsväsendet som angetts i propositionen,

2. bemyndiga regeringen att besluta om den närmare lokaliseringen av utbildningsprogramorganet.

I propositionen lämnades på grundval av betänkande från utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU-kommittén) förslag om organisation, inriktning och lokalisering av den framtida produktionen av utbildningsprogram. För att tillgodose behoven av ljud- och bildprogram för olika delar av utbildningsväsendet föreslogs att ett särskilt utbildningsprogramorgan bildades som borde ha till uppgift att framställa läromedel i form av ljud- och bildprogram för i första hand utesändning. Detta föreslogs ske genom att – fr. o. m. den 1 juli 1977 – den nuvarande TRU-kommitténs verksamhet lades samman med Sveriges Radios utbildningsprogramverksamhet.

Det nya utbildningsprogramorganet föreslogs bli lokaliserat till södra delen av Stockholmsområdet.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:883 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) samt

1975/76:1427 av herrar Johansson i Hållsta (c) och Jonnergård (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att regeringen efter skyndsam prövning förelade riksdagen förslag om lokalisering av det planerade utbildningsprogramorganet (TRU och SR/UTB) till Norrtälje,

dels de med anledning av propositionen 1975/76:110 väckta motionerna 1975/76:2322 av herr Nygren m. fl. (s).

1975/76:2376 av herr Ångström m. fl. (fp),

1975/76:2381 av herr Ahlmark m. fl. (fp),

1975/76:2382 av herr Larsson i Staffanstorps m. fl. (c),

1975/76:2383 av herr Nilsson i Agnäs (m),

1975/76:2384 av herr Nilsson i Tvärålund (c) och fru Wiklund (c),

1975/76:2385 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

1975/76:2386 av herr Åkerlind (m), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av regeringens proposition 1975/76:110 beslutade att det föreslagna utbildningsprogramorganet förlades till Norrtälje, och

1976/77:4 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade att utbildningsprogramorganet placerades inom Sveriges Radio AB och att den föreslagna stiftelsen således ej inrättades.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande sammanförande av TRU-kommitténs produktionsenhet och Sveriges Radios utbildningsprogramenhet inklusive SR/VUX till ett nytt utbildningsprogramorgan skulle bifalla propositionen 1975/76:110 samt avslå motionerna 1975/76:2381 yrkandet 1, 1975/76:2382 yrkandet 1, 1975/76:2384 yrkandet 1 och 1975/76:2385 yrkandet 1,

2. att riksdagen beträffande ny utredning m. m. skulle avslå motionerna 1975/76:2382 yrkandet 3 och 1975/76:2385 yrkandet 2,

3. att riksdagen beträffande samordning av beslutet om utbildningsprogramorganet med beslut grundade på radioutredningens kommande förslag skulle avslå motionerna 1975/76:2382 yrkandet 2 och 1975/76:2385 yrkandet 3,

4. att riksdagen beträffande utbildningsprogramorganets uppgift att självt producera ljud- och bildprogram skulle bifalla propositionen 1975/76:110 och avslå motionen 1975/76:2381 yrkandet 1,

5. att riksdagen beträffande inrättande av en organisationskommitté för ett förmedlings- och planeringsorgan skulle avslå motionen 1975/76:2381 yrkandet 2,

6. att riksdagen med avslag på propositionen 1975/76:110 och motionen 1976/77:4 beslutade att utbildningsprogramorganets verksamhet skulle drivas i form av ett dotterbolag till Sveriges Radio AB,

7. att riksdagen beslutade att medel för utbildningsprogramorganets verksamhet skulle anvisas över statsbudgeten,

8. att riksdagen beträffande förhållandet mellan Sveriges Radio AB och dess dotterbolag för utbildningsprogramverksamhet m. m. gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. att riksdagen beträffande lokalisering av utbildningsprogramorganet till Umeå skulle avslå motionen 1975/76:2376,

10. att riksdagen beträffande lokalisering av en del av utbildningsprogramverksamheten till Umeå skulle avslå motionerna 1975/76:2383 och 1975/76:2384 yrkandet 2,

11. att riksdagen beträffande lokalisering till Umeå av utbildningsprogramproduktion för distansundervisning skulle avslå motionen 1975/76:2322,

12. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:110 samt motionerna 1975/76:1427 och 1975/76:2386 skulle dels som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande utbildningsprogrambolagets lokalisering inom Stockholmsområdet, dels bemyndiga

regeringen att besluta om den närmare lokaliseringen av utbildningsprogrambolaget,

13. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att det nya utbildningsprogrambolaget borde starta sin verksamhet den 1 januari 1978,

14. att riksdagen beträffande en organisationskommitté som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. att riksdagen beträffande riktlinjer för distansundervisning skulle bifalla propositionen 1975/76:110 och avslå motionen 1975/76:883 yrkandet 2,

16. att riksdagen beträffande förlagsverksamhet skulle bifalla propositionen 1975/76:110,

17. att riksdagen beträffande samfinansieringsprojekt som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. att riksdagen beträffande beställningsprojekt som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

19. att riksdagen beträffande försäljning av tekniska tjänster som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

20. att riksdagen beträffande styrelsen för det nya dotterbolaget till Sveriges Radio AB som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. att riksdagen beträffande rådgivande kommittéer som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

22. att riksdagen beträffande resurser m. m. för utbildningsprogramorganet skulle bifalla propositionen 1975/76:110,

23. att riksdagen beträffande distribution av utbildningsprogram skulle bifalla propositionen 1975/76:110,

24. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:110 som sin mening gav regeringen till känna att utbildningsprogramorganet borde ha ensamrätt att sända anslagsfinansierade utbildningsprogram i enlighet med vad utskottet förordat från tidpunkt som senare bestämdes,

25. att riksdagen beträffande på visst sätt tidsbegränsat avtal om sändning av utbildningsprogram m. m. skulle bifalla propositionen 1975/76:110,

26. att riksdagen beträffande granskning av utbildningsprogram skulle bifalla propositionen 1975/76:110 och avslå motionen 1975/76:2381 yrkandet 3,

27. att riksdagen i övrigt godkände i propositionen 1975/76:110 föreslagna riktlinjer för framställning av ljudradio- och televisionsprogram m. m. för utbildningsväsendet.

Reservation hade avgivits beträffande utbildningsprogramorganets lokalisering av herrar Alemyr, Jönsson i Arlöv och Gustafsson i Barkarby, fru Hjelm-Wallén, herrar Sundgren och Hagberg i Örebro samt fru Sandéhn (samtliga s) som ansett att utskottet under 12 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:110 samt med

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

avslag på motionerna 1975/76:1427 och 1975/76:2386 uttalade att utbildningsprogrambolaget borde förläggas till Haninge kommun.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Enligt den arbetsfördelning som brukar råda i utbildningsutskottet är det ordföranden eller i hans ställe vice ordföranden som företräder utskottet i de avseenden där utskottet är enigt. Jag utgår därför ifrån att vice ordföranden, herr Larsson i Staffanstorp, eftersom herr Alemyr är borta, i sitt anförande redogör för utskottets ställningstagande.

Jag har av det skälet ingen anledning att nu gå igenom betänkandet om radio och television i utbildningsväsendet utan nöjer mig med att konstatera att det glädjande nog gått att enas i utskottet på alla punkter utom en. Den punkten gäller lokaliseringen av utbildningsprogramorganet. Där har vi socialdemokrater reserverat oss mot majoritetens ståndpunkt. Utskottsmajoriteten vill inte låta riksdagen besluta om lokaliseringsort – det skall regeringen få göra, menar man. Jag bara konstaterar det, jag kritiserar det inte just nu. Det kan ibland finnas skäl för att regeringen skall få besluta om lokaliseringen.

Jag konstaterar vidare att de borgerliga, i varje fall tidigare när de utgjorde opposition, mycket ofta och bestämt hävdade att riksdagen skulle fatta lokaliseringsbeslut. Men på den punkten kanske man på den borgerliga kanten har ändrat sig sedan man kom i regeringsställning.

Nu kanske det inte är riktigt rättvist att säga att majoriteten i det här ärendet helt har överlämnat avgörandet åt regeringen. Utskottsmajoriteten säger faktiskt att lokalisering skall ske inom Stockholmsområdet. Då förutsätter majoriteten att regeringen beslutar om lokalisering utanför kärnområdet. Det är ju alltid något. Det innebär såvitt jag kan förstå att utskottsmajoriteten och reservanterna är överens dels om en lokalisering i Stockholmsområdet, dels om en lokalisering utanför kärnområdet i detta område.

Jag vill emellertid, herr talman, innan jag går vidare för säkerhets skull fråga utskottets talesman dels vad majoriteten just i detta sammanhang menar med kärnområdet, dels hur långt ut från Stockholms centrum som utskottsmajoriteten menar att Stockholmsområdet sträcker sig i detta fall. Dessa uttryck används nämligen i olika betydelser i Stockholmstrakten. Jag frågar för att vara säker på hur långt vi är eniga även i lokaliseringsfrågan. Sedan är det också bra om regeringen på denna punkt får veta vad majoriteten menar med de geografiska uttrycken i fråga. Personalen vid TRU och Sveriges Radios utbildningsprogramenhet kanske också skulle tycka att det vore intressant med ett besked om vad utskottsmajoriteten egentligen avser.

Jag är alltså nyfiken på och tacksam för en precisering på denna punkt.

Vi socialdemokrater har för vår del ansett det nödvändigt att nu ta ställning till lokaliseringen mera preciserat. Ett snabbt besked i denna fråga är nämligen nödvändigt för den organisationskommitté som nu

skall tillkallas för att närmare planera genomförandet av riksdagsbeslutet. Både planeringen av produktionslokalerna och förhandlingarna med den berörda personalen förutsätter att man vet var utbildningsradion skall lokaliseras. Organisationskommittén kommer att få arbeta med utomordentligt pressade marginaler, och ett dröjsmål med beskedet i lokaliseringsfrågan kan äventyra genomförandet av beslutet den 1 januari 1978.

Men eftersom vi är överens om att verksamheten bör förläggas till Stockholmsområdet kan jag – förutsatt att de önskade geografiska preciseringarna utfaller på visst sätt – i detta sammanhang gå förbi motionerna om lokalisering till andra delar av landet. Jag förutsätter att utskottets talesman motiverar utskottets ståndpunkt i dessa avseenden. På den punkten är vi som sagt eniga.

För oss socialdemokrater är det alldeles självklart att man vid en lokalisering inom Stockholmsområdet måste ta regionalpolitiska hänsyn. Det står alldeles klart att det är de södra delarna av området som har störst behov av etablering av sådan verksamhet som det nu är fråga om. Det är i de södra kommunerna som sysselsättningsgraden är lägst. Det är i de kommunerna som skatteunderlaget är sämst. Vi socialdemokrater föreslår därför i vår reservation att utbildningsradion förläggs till Haninge kommun.

Haninge tillhör de skattesvagaste kommunerna i Stockholmsområdet och har en självförsörjningsgrad som är mycket låg jämfört med andra kommuner i Stockholmsområdet. I kommunen finns också en tomt på 86 000 m² disponibel, där såväl produktionslokaler som parkeringsplatser kan inrymmas. Kommunen har en mycket hög planeringsberedskap, och en projektering kan sättas i gång så snart beslut föreligger.

Det bör också nämnas att platsen är belägen i Haninge kommuns centralort Handen, alldeles i närheten av pendeltågsstationen. Kommunikationerna är goda. Pendeltågen tar ungefär 25 minuter till T-centralen. Sedan ett par veckor är motorvägen Handen–Stockholm klar.

Såväl praktiska som inomregionala skäl i Stockholmsområdet talar således för en lokalisering till Haninge kommun.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen när det gäller lokaliseringen av utbildningsprogramorganet och till utskottets förslag i alla övriga avseenden.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Föreliggande förslag om ett utbildningsprogram inom Sveriges Radio bygger dels på en proposition och på motioner som avgavs till riksdagen i våras, dels på synpunkter som utskottet med sin initiativrätt nu framför till riksdagen.

Jag vill först konstatera att de förslag till ändringar som nu föreligger

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

har godtagits av ett enigt utskott. Som Lars Gustafsson sade för en stund sedan är det endast på en punkt som vi är litet oeniga, och den gäller lokaliseringen.

I en reservation och i motioner har framförts preciserade krav på förläggning till viss bestämd ort. I propositionen förordas att utbildningsprogramorganet förläggas till Stockholmsområdet. Skälet härför är att då kan utbildningsradion utnyttja en del av Sveriges Radios resurser och få större tillgång till specialister av olika slag. Utskottet delar denna uppfattning och föreslår därför att riksdagen bemyndigar regeringen att efter hörande av Sveriges Radio och TRU-kommittén samt med beaktande av berörd personals intressen besluta om den närmare lokaliseringen inom Stockholmsområdet. Utskottet förutsätter dock, som Lars Gustafsson mycket riktigt poängterade, att regeringen beslutar om en förläggning utanför själva kärnområdet.

Lars Gustafsson ställde en direkt fråga på den punkten. Min uppfattning här är att det mera preciserat gäller Stockholms innerstad, Solna och Sundbyberg. Därmed är väl den socialdemokratiska reservationen besvarad, ty även den ort som det talas om i den bör enligt utskottsmajoriteten förslag bli föremål för prövning. Utskottsmajoriteten vill dock inte binda regeringen vid en direkt Ortsbestämning. Vi anser att en sådan precisering måste föregås av överväganden, och utskottet hade inte samma möjligheter att göra dessa som regeringen borde ha efter frågans behandling i riksdagen. Sådana överväganden utesluter ej heller möjligheten att pröva förläggning till andra orter inom Stockholmsområdet eller i nära anslutning till detta. Det kan ju finnas skäl att pröva om det är lämpligare att förlägga organet till en annan ort än just den som reservationen talar om. Men allt skall som sagt enligt utskottets skrivning prövas.

I samband med behandlingen av lokaliseringsfrågan har utskottet understrukit att den regionala produktionen av program skall byggas ut. Här kommer mitt svar på Lars Gustafssons andra fråga. Uttalandet gäller både för regional sändning och för rikssändning. I dag produceras inemot en tredjedel av skolradioprogrammen regionalt. Utskottet menar att även i framtiden bör cirka en tredjedel av utbildningsbolagets totala produktion framställas regionalt. Därom är utskottet enigt. För att så snart som möjligt leda in utvecklingen mot detta mål har utskottet ansett att frågor om riktlinjer och praktiska arrangemang för en successiv utbyggnad av den regionala verksamheten bör tas upp redan av den organisationskommitté som skall förbereda utbildningsradion. Det innebär att programproduktion av en ganska betydande omfattning skall ske på orter som därtill är lämpade, vilket det också värtaligt har argumenterats för i vissa motioner.

Även om lokaliseringsfrågan är viktig, är givetvis organisationsformen av den största betydelsen. Här skiljer sig utskottets uttalande klart från propositionens. I propositionen föreslås att stiftelseformen används. Utskottets bedömning är att programorganet bör få formen av ett fristående

dotterbolag till Sveriges Radio. Även lokalradion fick formen av ett dotterbolag till Sveriges Radio, och utskottet anser att samma skäl beträffande organisationsformen kan återopas för utbildningsradion. Genom att låta den bli ett fristående dotterföretag med egen ekonomisk verksamhet och egen budget baserad på statsmedel ger vi den en fristående ställning men samtidigt det integritetsskydd som lagar och avtal ger Sveriges Radio.

Ett särskilt avtal skall slutas mellan staten och Sveriges Radio om det nya dotterbolaget. Utskottet avstyrker alltså både propositionens förslag och förslaget i motionen 1976/77:4 när det gäller organisationsformen. De närmare föreskrifterna om tillämpningen av bestämmelserna i avtalet mellan staten och Sveriges Radio bör ges i ett samarbetsavtal mellan bolagen. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet härom anfört.

Några delade uppfattningar om företagets styrelsekonstruktion har inte heller rått i utskottet. Likaledes är vi eniga om att en organisationskommitté omedelbart bör tillsättas för att förbereda organisationsarbetet och genomföra bildandet av det nya utbildningsprogramorganet.

Utskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka propositionens förslag när det gäller uppläggningsen av s. k. samprojekt. Här är vi angelägna om att understryka att utbildningsbolagets produktion för etersändning i sin helhet alltid skall vara anslagsfinansierad. På så sätt vill vi göra denna viktiga och betydande verksamhet oberoende av utomstående finansierare. Under denna förutsättning kan dock en viss samverkan ske med exempelvis studieförbund och myndigheter. Utskottet har i dessa frågor även preciserat sig när det gäller exempelvis trycksaksproduktionen.

Den styrelse som regeringen och bolagsstämman tillsätter har givetvis att bedöma bolagets uppgifter med hänsyn till den grannliga verksamheten att via etern förmedla utbildning och kunskap om viktiga ting till svenska folket.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag frågade utskottets talesman om två gränsdragningar. Den ena frågan var vad man menar med kärnområde. Den fick jag svar på, och det är jag tacksam för. Den andra frågan gällde Stockholmsområdets utsträckning från centrum och utåt. På den frågan fick jag inget klart svar. Jag är rätt angelägen om att få veta utskottets mer preciserade gränsdragning i det fallet. Det vore därför tacknämligt om utskottets talesman kunde precisera sig på den punkten.

Herr LARSSON i Staffanstorps (c) kort genmäle:

Herr talman! Vi har gjort en precisering i vår skrivning när det gäller Stockholmsområdet som helhet. Jag sade också i mitt anförande att regeringen bör ha frihet att pröva vad som här kan vara lämpligt. Det

måste emellertid gälla i stort sett detta område. Någon annan precisering har jag ingen anledning att göra, eftersom utskottet inte har någon annan skrivning än den som jag här redogjort för.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har respekt för att majoriteten nu inte anser sig kunna precisera var man avser att lokalisera inom det man kallar för Stockholmsområdet. Men vad jag frågade efter var faktiskt hur stort man anser Stockholmsområdet vara. Det har ju ett visst intresse i det här sammanhanget.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! I moderata samlingspartiets motion 1975/76:2385 liksom i andra motioner framförs en rad mycket kritiska synpunkter på de uppgifter som det föreslagna utbildningsprogramorganet enligt propositionen skall ha. Herr Larsson i Staffanstorp har delvis varit inne på de ting som jag nu kommer att ta upp.

De kritiska synpunkter som framförs i motionerna gäller framför allt programorganets möjligheter att för det första få medverka i samprojekt, dvs. projekt där programorganet delar kostnaderna med en eller flera samarbetspartners, att för det andra få utföra beställningsprojekt, där beställaren står för hela kostnaden, och att för det tredje få lov att disponera förlagsresurser och arbeta som förlag.

Enligt motionärernas mening har utbildningsprogramorganet i propositionen getts alltför fria händer att i betydande omfattning kunna ägna sig åt sådana uppgifter med de risker det innebär för programorganets integritet, självständighet och obundenhet. En samarbetspartner eller beställare, som bidrar med hela eller en del av kostnaden för ett projekt, kan avsiktligt eller t. o. m. oavsiktligt lätt tillvinna sig, fruktar motionärerna, ett visst obehörigt inflytande över programorganet, som kan komma i beroende av kapitalinflödet, framför allt om detta når en viss storleksordning eller blir kontinuerligt. Kommer programorganet vidare att ägna sig åt förlagsverksamhet alltför mycket utanför det direkta sambandet med etersändningen, skulle vi stå där med ytterligare ett slags statligt läromedelsförlag, och det räcker med det vi har, menar motionärerna.

Nu finns det de som har gett och ger uttryck åt dylika eller liknande farhågor, också efter att ha tagit del av utbildningsutskottets begränsningar och inskränkningar i omfattningen av det kommande utbildningsprogramorganets verksamhet. Jag menar för min del att det är obefögade farhågor. De som tillåts inträda som samarbetspartner eller beställare är ju praktiskt taget inga andra än högskolor, studieförbund och myndigheter. Att exempelvis förmåna studieförbunden att nyttja programorganets tjänster vore närmast groteskt, i synnerhet som vid samproduktion med dem samverkan skall ske utan samfinansiering. Studieförbunden tjänar och skall liksom programorganet utan bisyften tjäna

utbildningen i landet. Så länge de gör det bör de givetvis i begränsning vara välkomna i samverkan. Jag kan inte finna annat än att de som framför farhågor här inte behöver göra det längre. Begränsningarna är nu gjorda i utskottets skrivning.

Enligt min mening har utskottet kommit fram till väl avvägda handlingslinjer för det kommande utbildningsprogramorganet, vars styrelse, som redan har påpekats, i alla tvistiga lägen har sista ordet. Att utskottet lyckats bli enigt i dessa frågor har också sitt värde och bör vara en tillgång för programorganet i det stundande arbetet.

Motionärer också från moderat håll, som gärna vill att utbildningsprogramorganet skall lokaliseras till Norrtälje, frågar sig vad utskottet menar med sitt uttalande, att det förutsätter att regeringen beslutar om programorganets lokalisering till Stockholmsområdet, dock utanför kärnområdet, som det uttrycks i utskottsskrivningen. Vart tar Norrtälje vägen, undrar man. Enligt min mening bör Norrtälje i det här sammanhanget inte vara uteslutet. Sista låget har inte gått för dess del. Men konkurrensen om det nya dotterbolaget till Sveriges Radio är mycket hård, det skall vi inte sticka under stol med. Några som helst löften kan givetvis inte nu ges. Men bland det sista som överger oss människor är hoppet, och hoppet återstår otvivelaktigt för motionärerna i detta fall.

Bollen kommer nu att ligga hos regeringen, som har att efter hörande av Sveriges Radio, TRU-kommittén och med beaktande av berörd personals intressen besluta om den närmare lokaliseringen inom Stockholmsområdet. Det kan bland andra orter, som jag för min del ser det, också bli Norrtälje. Men det är inget löfte.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Utbildningsradion har länge varit under utredning. Det första uppdraget gavs 1967. Glädjande nog har personalen inte förlorat modet under det långa utredningsarbetets olika turer. Den har tvärtom under de här åren givit verksamheten en sådan kvalitativ inriktning att den nu är oomstridd.

Utbildningsradions verksamhet vid TRU och UTB på SR är av mycket stor betydelse för att överbygga utbildningsklyftor mellan generationerna och för att möta eftersatta gruppers utbildningsbehov. Inte minst för handikappgrupper och vuxenstuderande har den försöksverksamhet som TRU genomfört betytt att studiematerial och undervisningsmetoder har utvecklats. Detta har varit väsentligt, eftersom tyvärr så stor del av läromedelsproduktionen är kommersiellt inriktad. Små och eftersatta grupper är ointressanta för profitintresset. Därför har TRU:s verksamhet utbildningspolitiskt verkat i klart demokratiserande riktning.

I samband med den nya förskolesatsningen och den reformerade vuxenutbildningen ökar självfallet denna roll för Utbildningsradion. Produktion och användning av utbildningsprogram skall enligt min mening ses från utbildningspolitiska och pedagogiska utgångspunkter. De skall bidra till att nå de mål som vi satt upp för utbildningsarbetet. Det är mitt

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

intryck att så har skett på väsentliga områden under den pågående försöksverksamheten. Strävandena att förnya metoderna och konkretisera undervisningen har vidareutvecklats. Särskilt väsentligt är det att de studerande fått möjlighet att aktivt påverka användningen av ljud och bild för att motverka tendensen till envägskommunikation, som de kommersiellt styrda medierna så gärna uppmuntrar.

TRU:s försöksverksamhet har härvidlag varit mycket föredömlig. Det framgår inte minst av de positiva remissvaren på TRU-kommitténs betänkande. Det är alltså av stor betydelse att denna verksamhet får utvecklas och fördjupas.

Det är därför, herr talman, glädjande att riksdagen nu på grundval av ett, bortsett från en precisering av lokaliseringsfrågan, enhälligt utskottsbetänkande kan sätta Utbildningsradion i verksamhet. Det såg ganska dystert ut i våras. Samtliga borgerliga partier motionerade med förslag att propositionen om Utbildningsradion skulle avslås. Skälen som angavs var i allmänhet mycket principiellt hållna. Man kunde inte godta de riktlinjer som propositionen ställde upp för programverksamheten, och som i allt väsentligt dragits upp av TRU-kommittén.

Folkpartiet hävdade i sin partimotion att Utbildningsradion skulle få en förmånsställning på läromedelsmarknaden och kunna slå ut nu existerande läromedelsförlag. Förslaget skulle enligt folkpartiet i praktiken innebära en socialisering av läromedelsmarknaden. I stället föreslog folkpartiet att ett särskilt organ skall inrättas med uppgift att planera eterundervisningen och bedöma behovet av olika läromedel. Organet skulle inte ha några egna produktionsresurser och inte självt producera läromedel. Det skulle i stället ske hos de förlag och produktionsbolag som verkar på läromedelsmarknaden.

Nu har folkpartiet svängt och accepterat propositionen i dessa delar. Antingen har folkpartiet nu godtagit en socialisering av läromedelsmarknaden eller insett att det man sade i våras inte var så väl genomtänkt. Därmed har folkpartiet också övergivit delar av sitt eget massmedieprogram, som innehåller samma synpunkter. I sak – jag skall inte gå in i någon stor polemik – hälsar jag naturligtvis folkpartiets helomvändning med stor tillfredsställelse.

Moderata samlingspartiet fann det egendomligt att frågan skulle lösas innan radioutredningens förslag föreligger. Man kunde inte heller godta propositionens riktlinjer för programverksamheten. Man ville inte ge Utbildningsradion ensamrätt till etersändning och påstod att möjligheterna att producera studiematerial skulle skapa en monopolställning. Liksom folkpartiet kom moderaterna fram till ett samordnande företag, som endast beställer och distribuerar produktionen. Också moderaterna har nu vridit sig 180 grader åt vänster – om jag får uttrycka mig så – vilket jag tacksamt noterar.

Även centerpartiet yrkade i våras avslag på propositionen, huvudsakligen med hänvisning till att radioutredningen borde avvaktas. Jag har dock en känsla av att det avslaget var ganska halvhjärtat, inte minst

med tanke på de insatser på videogramområdet som en rad centerpartister krävde i anslutning till denna proposition och som i sina huvuddrag överensstämde med socialdemokratiska krav på detta område.

I våras föreslog folkpartiet i en partimotion att riksdagen skulle fatta ett principbeslut om att inrätta ett "eteruniversitet" efter modell av det brittiska Open University. Utskottet anser nu enhälligt att det kravet skall avslås. I utskottsbetänkandet konstateras, precis som i propositionen, att den brittiska modellen för distansundervisning svårigen kan införas i Sverige. Högskoleväsendets och vuxenutbildningens tradition och uppbyggnad i Sverige är alltför olika de brittiska förhållandena, vartill kommer att studerandeunderlaget måste bedömas vara helt otillräckligt. Folkpartimotionen verkade i de här hänseendena vara i bristande kontakt med de insatser som studieförbunden och andra folkrörelser gör i samarbete med folkhögskolor och högskolor. Det är ju genom en utbyggnad av den verksamheten som vårt folkuniversitet, om man får uttrycka sig så, skall skapas och inte genom en ny institution. Det är glädjande att utskottet så entydigt har avstyrkt tankarna i motionen.

Man kan spekulera över hur det kommer sig att de borgerliga nu har accepterat en lång rad av de punkter i propositionen som i våras var helt oantagbara. Jag kan bara finna en förklaring. Då kastade valet sin skugga framför sig. Man hade bestämt sig för att göra socialiseringen av läromedelsmarknaden till en central angreppspunkt mot socialdemokratin. Nu är valet över. Nu är det möjligt att lägga ett sakligt betraktelsesätt på frågorna, och då finner de borgerliga inga svårigheter att ansluta sig till riktlinjerna i propositionen. Helt i onödan utsattes personalen för oro och osäkerhet om framtiden, och arbetet fördröjs i varje fall ett halvår. Det var dumt och onödigt.

På två punkter har utskottet ändrat propositionens inriktning. Den ena är organisationsformen. I stället för en självständig stiftelse blir nu utbildningsradion ett dotterbolag av samma typ som lokalradion. Detta är i hög grad en akademisk fråga. Det finns för- och nackdelar med båda formerna, men eftersom personalorganisationerna med ett undantag föredrog stiftelseformen så valde jag den, utan att dock därmed markera att det behövde vara den slutliga lösningen. Verksamheten påverkas antagligen mycket litet av organisationsformen. Stiftelseformen hade möjligen givit ett intryck av att arrangemanget var mindre provisoriskt, och jag tyckte att det fanns skäl för det, eftersom försöksverksamheten hade pågått under så många år. De som ser stora principiella skillnader i de bägge organisationsformerna ser enligt min mening bara spöken.

Den andra punkten gäller avvisandet av samproduktion mellan utbildningsradion och studieförbunden och andra organisationer. Det oroade mig först när jag såg det, men när jag i nästa ögonblick såg att beställningsproduktion var tillåten så log jag – jag måste bekänna att jag gjorde det – ett inre leende. Samproduktionen är alltså möjlig fast bara på ett krångligare sätt. Renlevnadsmännen har fått sitt och byråkratin

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

blir litet större, men annars blir det som förut. Det är sådant som kallas för politiskt trolleri.

Till sist, herr talman, är det extra glädjande att förnuftet också har fått råda när det gäller lokaliseringen. En utlokalisering av utbildningsradion utanför Stockholmsområdet hade varit ett hot mot hela verksamheten.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Zachrisson, det är inget politiskt trolleri. Vad som hände när propositionen blev bordlagd var helt enkelt att vi fick en uppmaning från talmanskonferensen att föra över en del av arbetet till höstsessionen. Utskottsordföranden kom till mig som vice ordförande och föreslog att vi skulle skjuta på det här ärendet. Initiativet kom alltså från en företrädare för herr Zachrissons eget parti.

Låt mig sedan säga att när vi avstyrker motionerna, samtidigt som vi avstyrker propositionen i vissa delar, beror det ju på den förändring som skett av majoritetsförhållandet. Utskottet har kunnat ta initiativ och tillrättalägga de punkter som vi anser att herr Zachrisson hade lagt upp på ett felaktigt sätt. Vi har sålunda på intet sätt godtagit en socialisering, som herr Zachrisson sade. Och för att göra detta mitt anförande kort kan jag råda herr Zachrisson att grundligt läsa s. 10 i utskottets betänkande. Där står propositionens förslag återgivna – som vi anser vara felaktiga – och varför och hur vi har lagt dem till rätta. Jag behöver inte säga någonting därutöver i detta sammanhang.

Vad sedan gäller det aktuella utbildningsorganets produktion av trycksaker har vi sagt att den produktionen skall ske mycket restriktivt och endast i sådana fall då det sker i samband med etersändningarna och programmen där. Jag kan alltså lugna förre utbildningsministern med att det inte har varit valet som har kastat sin skugga över propositionsbordläggningen och inte heller att vi har ändrat ståndpunkt. Vi har efter valutslaget kunnat påverka utskottets ställningstagande på ett helt annat sätt än vi kunnat göra tidigare. Det är däri "trolleriet" ligger.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Det har naturligtvis alltid sina risker att överta en proposition som är så dålig som den herr Zachrisson lade fram. Men när vi då försöker lägga saker och ting till rätta för att få någon fason på det hela, så finner herr Zachrisson – vilket han nyss gav uttryck åt från denna talarstol – att det är hans gamla proposition som nu har blivit utskottets mening. Detta är ju totalt felaktigt. Det har inte funnits anledning att ha någon annan mening på vissa punkter – och det har vi inte heller givit uttryck åt – men vad beträffar kardinalpunkterna, alltså detta programorgans sätt att ha samarbetspartner i samprojekt, att utföra beställarorder och att tjänstgöra som läromedelsförlag, är ju det som vi förordar i utskottet och som väl snart blir riksdagens beslut, ganska olikt det som herr Zachrisson en gång föreslog i sin proposition. Vi har gjort

utomordentligt starka begränsningar. Som jag sade i mitt förra anförande är det egentligen bara studieförbund och myndigheter som här får komma in, och det tycker jag är fullt i sin ordning.

Och inte för att det angår mig så mycket, eftersom det var riktat mot folkpartiet, men att försöka antyda att vi i utskottets skrivning på något sätt skulle ha accepterat ett statligt läromedelsförlag *e. d.* är en total fel-läsning – och en helt avsiktlig sådan! Vad det är fråga om här är helt enkelt att vi har sagt att detta programorgan skall syssla med lärome-delsproduktion och liknande endast när det gäller sådant som har *direkt* samband med etersändningar. Jag upprepar direkt samband. I utskottets betänkande har vi t. o. m. låtit kursivera ordet direkt. Vi var litet tvek-samma om huruvida vi skulle vara så övertydliga, men nu förstår jag att det egentligen inte räcker med kursivering; vi borde kanske rent av ha skrivit med versaler för att herr Zachrisson skulle uppmärksamma vad där står.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte nödvändigt att gå in i någon lång diskussion om detta. Men det är faktiskt så, herr Nordstrandh, att den moderata motionen innebar att ni tog direkt avstånd från de riktlinjer som pro-
positionen angav för programverksamheten, dvs. de riktlinjer som kommittén hade föreslagit. Men nu godtar ni de riktlinjerna. Jag har inte sagt att detta i och för sig innebär att ni nu sätter till ett statligt läro-medelsförlag. Det gör ni inte. Men det är vad ni sade i våras i den offentliga debatten. Ni sade att om ni godkände riktlinjerna för detta, så skulle det bli en socialisering av läromedelsförlagen. Men nu har ni godtagit de här riktlinjerna, och det var alltså en spökdebatt som ni förde i våras på den här punkten.

Sedan har ni på två punkter – som jag har markerat – gjort ändringar.

Den första ändringen från stiftelse till ett självständigt dotterbolag – ni har faktiskt gett det en mycket självständig ställning – innebär, såvitt jag förstår, egentligen ingenting när det gäller verksamhetens inriktning. Man kan gräla tills man blöder om vilket som är bäst, det ena eller det andra, men det spelar för verksamheten som sådan en fruktansvärt liten roll vilket alternativ man väljer; det tror jag att herr Nordstrandh skall upptäcka om han tittar på hur verksamheten är utformad. Det för mig väsentliga är att denna verksamhet får fortsätta. Om inte TRU hade funnits skulle nämligen eftersatta grupper i vårt samhälle vara mycket dåligt ställda, eftersom de privata läromedelsförlagen, som ju behärskar marknaden i samhället totalt när det gäller läromedel, inte av naturliga marknadsekonomiska skäl är intresserade av de här små grupperna – handikappgrupper och minoritetsgrupper av olika slag. Därför är den här verksamheten oändligt väsentlig, och det gläder mig för den skull att vi får den till stånd. Visserligen har det blivit ett halvårs försening, och det beklagar jag, men den kommer ändå till stånd och det är det viktiga.

Vad den andra ändringen beträffar, den som rör samproduktionen.

vet jag inte om ni riktigt är klara över vad ni har skrivit. Det ni har skrivit i utskottsbetänkandet betyder ingenting; det innebär bara att man via beställningsformen kan ordna samproduktion. Det blir mer byråkrati och det blir krångligt för mänskligheten på det här viset, men det spelar i praktiken ingen som helst roll. Man kan samproducera med dem som man vill samproducera med lika bra med er modell – men den blir, som sagt, litet krångligare.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta att tjata om dessa saker många minuter till, men när det gäller vilka som skall och får beställa har vi gjort betydande inskränkningar. Enligt den ursprungliga propositionen var det ganska fritt fram för beställare som hade råd att beställa. Sådana beställningar tillför ett företag – i detta fall programorganet – nya, goda medel, och görs de ideligen av samma person medför det alltid risk för påverkan. Det har vi, menar jag, satt stopp för. Vi anger alltså en annan riktlinje än den ursprungliga propositionen.

När det gäller produktionen av läromedel är det alldeles *definitivt* något helt annat än tidigare som vi ger klartecken för i utskottsskrivningen. Hade vi följt de riktlinjer som angavs i herr Zachrissons proposition hade det funnits alla möjligheter för det här programorganet – om man så hade velat – att utvecklas till ett nytt statligt läromedelsförlag. Det är den riktlinjen som vi definitivt har övergett. Vår riktlinje för organets produktion av läromedel och liknande är alltså den att man endast har att framställa sådant som har omedelbart och direkt samband med eter-sändningen – punkt och slut. Det är två helt olika riktlinjer, vår och herr Zachrissons.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har kanske inte så stor anledning att gå upp i den här omgången. Men eftersom herr Zachrisson uttryckte sin glädje över att propositionen blivit behandlad så här snabbt som den blivit och att TRU kan fortsätta sin verksamhet vill jag anföra att den glädjen är ömsesidig. Vi kunde naturligtvis ha tillämpat det förfaringssättet att vi dragit in propositionen och lagt fram en ny. Men vi ansåg det angeläget att den här frågan blev så snabbt behandlad som möjligt – inte minst på grund av personalens osäkerhet om fortsättningen. Därför föredrog vi, herr Zachrisson, att via utskottsinitiativ – genom att vi har majoritet i utskottet – lägga fast de riktlinjer som vi ansåg nödvändiga. Därmed blev det en snabbare behandling, och verksamheten kan komma i gång snabbare än den annars skulle ha gjort.

Vi har alltså föredragit att behandla frågan på det här sättet. Det är det svar jag vill ge herr Zachrisson. Utöver det har jag inte någon anledning att i den här omgången polemisera mot herr Zachrisson.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Larsson i Staffanstorp, det är klart att vi tillsammans är glada över att verksamheten kommer i gång. Men det har naturligtvis också varit relativt lätt för er att följa den här gången som herr Larsson beskriver, eftersom de frågor där ni har ändrat uppfattning i allt väsentligt är principfrågor. Hade man behövt bearbeta dem kan jag förstå att man hade behövt en ny proposition, men när ni som sagt i allt väsentligt ansluter er till de principer som propositionen står för är det klart att det inte är svårt att ta det här steget.

Till herr Nordstrandh vill jag bara säga att det skulle vara intressant att föra en något mera sofistikerad debatt om detta ärende, för jag är tämligen övertygad om att herr Nordstrandh inte har förstått att det är en formidabel skenlösning som han här står och talar för. I praktiken innebär det som utskottet har skrivit och som herr Nordstrandh nu med så stor emfas ansluter sig till ingenting annat än att man kan ha praktiskt taget vilken samproduktion som helst. Om man bara ser till att man använder den byråkratiska ordning som herrarna tycker att man skall ha så går det bra. Men à la bonne heure – det löser kanske något av alla de 400 000 jobb som skall skapas, så det är väl O.K. Men i själva verket är det ett politiskt trolleri som herr Nordstrandh ägnar sig åt. Det har ingenting med den praktiska verkligheten att skaffa.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Nordstrandh anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag vill först slå fast att det är positivt att man för samman SR/UTB med TRU till en enhet. Den inriktning som anges betraktar jag också som i stort sett positiv. Den innebär bl. a. en förstärkt satsning på hittills eftersatta grupper och områden såsom förskolan och vuxenutbildningen.

Nu kan man emellertid välja olika vägar för att nå denna sammanslagning, och där delar jag inte utskottets uppfattning om vad som bäst gagnar den blivande utbildningsradions integritet och personalens självständighet.

Propositionen föreslog ursprungligen en stiftelse under utbildningsdepartementets område, men man har i utskottet enats om att ett dotterbolag till Sveriges Radio är att föredra. Därigenom skulle man tillförsäkra dotterbolaget det integritetsskydd som lagar och avtal ger Sveriges Radio.

Jag är överens med utskottet om att dotterbolagsformen är bättre än en fristående stiftelse, men de facto innebär också den form som utskottet givit dotterbolaget – såsom också framhållits här i dag – en uppsplittring av Sveriges Radio i ytterligare flera enheter. Dotterbolaget kommer att få en ännu mer fristående ställning än lokalradion, bl. a. genom den egna budgeten, och denna uppsplittring kommer att öppna möjligheter

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och
television i
utbildningsväsendet*

för styrning genom anslagsfördelningen mellan företagen.

De skäl som anförts mot en inordning i Sveriges Radio är svaga och motsvarar inte de nackdelar som ett fristående dotterbolag medför. Det främsta skäl som åberopats är att den kommande utbildningsradion kommer att stå för en helt annorlunda produktion än vad Sveriges Radio i dag erbjuder. Så är det nu förhoppningsvis inte – en av Sveriges Radios uppgifter är ju enligt radioavtalet kunskapsförmedling, och gränsdragningen mellan ett samhällsreportage och ett program av utbildningsradion kommer att bli mycket svår att göra. Det kommer att innebära att man inför nonsensdefinitioner av typen utbildningsprogram, det är vad utbildningsradion producerar. Också på samtliga program som produceras av Sveriges Radio måste man kunna ställa höga pedagogiska krav.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att övervägande skäl talar för ett inordnande av utbildningsradion under Sveriges Radio, och jag yrkar på denna punkt bifall till vår motion 1976/77:4. Genom detta skulle man också lösa en mängd andra problem i utskottsskrivningen som jag ställer mig tveksam till och där jag har följdyrkanden om inte riksdagen skulle bifalla vårt förslag om en inordning av programorganet under Sveriges Radio.

Det gäller först förslaget om en organisationskommitté. Det enda vettiga är att direkt tillsätta en styrelse som får det samlade ansvaret för såväl budget och personal som policyfrågor, alternativt att riksdagen klart uttalar att en styrelse skall tillsättas senast den 1 april 1977 för att ta ställning till dessa frågor. En organisationskommitté innebär att man undviker de lagar om medbestämmande och annat som åtminstone ett av de övriga partierna i riksdagen talat sig så varmt för. Personalen kommer visserligen att få representation i organisationskommittén men inte ha den ställning och det inflytande som de fackliga organisationerna har tillerkänts genom lagen om medbestämmande. Styrelsen kommer den dag den tillsätts att vara uppbounden av organisationskommitténs beslut. Nu kan man visserligen invända att det står i utskottsskrivningen att all nuvarande personal vid SR/UTB och TRU kommer att erbjudas anställning inom det nya programorganet. Men det betraktar jag som en typisk arbetsköparattityd. Var bara lugna – ni kommer att erbjudas jobb, säger man, och det skall ni vara tacksamma för. Men det står ingenting om vilka jobb det är och ingenting om inflytande över de egna arbetsuppgifterna.

Jag hemställer alltså här att riksdagen beslutar tillsätta en styrelse som skall utses omedelbart efter beslutet för att skyndsamt genomföra sammanförandet och bolagsbildningen, alternativt att riksdagen uttalar att en styrelse tillsätts senast den 1 april 1977.

Den andra invändningen gäller det här med beställningsproduktionen. Jag är helt överens med utskottet och med regeringen i dess proposition om att beställningsproduktion skall få förekomma för högskolan. Visserligen sägs det att beställningsproduktion därutöver bör få förekomma endast i begränsad utsträckning, men jag anser ändå att den skrivning

som finns kan ge utrymme för en expansion av denna produktionsform, vilket allvarligt skulle kunna skada integriteten hos företaget. Jag yrkar här att det i utskottets skrivning bör stå att beställningsprojekt bör få göras enbart för högskoleområdet.

Att vänsterpartiet kommunisterna är för ett förstatligande av all läro-medelsproduktion torde vara väl känt vid det här laget. Vi har väckt många motioner i frågan här i riksdagen som tyvärr gång på gång avslagits av de övriga partierna. Men vi anser inte att det är den diskussionen som det gäller i det här sammanhanget.

Jag vill slutligen ta upp ytterligare en punkt. Det gäller den i dag så omdiskuterade frågan om företagets lokalisering. Vi är ense med utskottet om att utbildningsradion skall ligga i Stockholmsregionen. Vi anser däremot inte att man i den här första omgången helt skall utesluta Stockholm, utan vi anser att det bör ingå som ett alternativ i diskussionen – utan att vi i dag vill ta definitiv ställning. Underlaget för ett bestämt beslut i den ena eller andra riktningen är alltför svagt, särskilt mot bakgrund av det kommande bolagets speciella karaktär, vilka tekniska resurser det kommer att få osv. Avsikten är uppenbarligen inte att dotterbolaget skall få helt egna produktionsresurser utan att det till stor del skall förlita sig på Sveriges Radios tekniska resurser m. m. Och det är ju också det enda ekonomiskt försvarbara. Men då talar effektivitetsskäl och praktiska skäl för att utbildningsprogramorganet förläggs i närheten av Sveriges Radio. Några sysselsättningsvinster står inte heller att finna genom att flytta ut ett antal tjänstemän utanför kärnområdet. Ur sysselsättningssynpunkt krävs helt andra insatser från statens sida som prioriterar tillverkningsindustri i de södra regionerna.

Herr talman! Med detta yrkar jag i första hand bifall till motionen 4 av herr Werner m. fl., i andra hand att riksdagen, om motionen 4 inte bifalles.

1. dels uttalar sig för en lokalisering av utbildningsprogrambolaget till Stockholmsområdet inberäknat kärnområdet, dels bemyndigar regeringen att besluta om den närmare lokaliseringen av utbildningsprogrambolaget,

2. uttalar att utbildningsprogramorganet bör få göra beställningsprojekt enbart för högskoleområdet.

3. uttalar att en styrelse bör tillsättas snarast, dock senast den 1 april 1977, för att trygga personalens förhandlingsrätt.

Herr JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg enbart ägna mig åt lokaliseringsfrågan.

I motion 1975/76:1427 föreslår jag tillsammans med Gustav Jonnergård att TRU lokaliseras till Norrtälje. I utbildningsutskottets betänkande 1976/77:11 är man enig om att lokaliseringen skall göras till Stockholmsområdet. Man tar emellertid inte ställning till förslaget om Norrtälje som lokaliseringsort, utan anser att regeringen skall besluta om till vilken kommun i Stockholmsområdet lokaliseringen skall ske.

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

Bland remissyttrandena till TRU-kommitténs betänkande trycker arbetsmarknadsstyrelsen mycket starkt på kravet att lokaliseringen av TRU skall ses som en viktig regionalpolitisk åtgärd. Länsstyrelsen i Stockholms län har enhälligt förordat Norrtälje, detta främst på grund av den regionala obalans som råder i detta län och den låga andel arbetstillfällen som Norrtälje har i regionen, i synnerhet när det gäller kvinnor och långtidsutbildad arbetskraft.

Vad det geografiska avståndet beträffar ligger ju Norrtälje inte så väldigt avlägset från Stockholm. Som riksdagsman och bosatt där är jag ju exempelvis på grund av närheten till Stockholm inte berättigad till fullt traktamente.

Och vägen Norrtälje–Stockholm förbättras successivt. Ungefär halva sträckan är i dag motorväg, och resterande sträcka Libby–Brotby skall enligt långtidsplanen vara ombyggd under 1980-talet. Efter denna ombyggnad tvivlar jag på att man uppnår några mätbara tidsvinster genom att lokalisera TRU söder om Stockholm. Vid en lokalisering till Norrtälje slipper man ju trafiken genom Stockholm, när man skall till Sveriges Radio.

Dessutom förbättras den kollektiva trafiken med direktbussar Stockholm–Norrtälje i båda riktningarna och SL:s 70-kort gäller.

Att den dåvarande socialdemokratiska regeringen vid propositionsskrivandet, med tanke på förestående val, körde över den enhälliga länsstyrelsen med landshövding Hjalmar Mehr i spetsen och dessutom sin egen riksdagsman Åke Wictorsson, som tidigare uppvakttat den förre utbildningsministern i ärendet till förmån för Norrtälje, är väl inte så mycket en omtanke om TRU, utan mera en rent valtaktisk åtgärd. Jag kan påminna om att både Haninge och Botkyrka vid den tidpunkten hade en knapp icke-socialistisk majoritet.

Jag hoppas att utskottet vid studiet av remissvaren uppmärksammat den regionala obalansen i Stockholms län. Norrtälje kommun är till strukturen en utpräglad jord- och skogsbruksbygd, och eftersom industrialiseringen är låg har kommunen en god fysisk miljö. Detta tillsammans med Roslagens vackra natur, inte bara om sommaren utan även under andra årstider, besjungen av trubadurer och poeter, har gjort att kommunen blivit eftertraktad av fritidsmänniskorna. Med sina ca 34 000 fritidshus är Norrtälje den mest utpräglade fritidskommunen i vårt land. Så länge exploateringen pågår ger det här en del jobb, men samtidigt tas en mängd mark i anspråk som genom bebyggelsen blir improduktiv, och när exploateringen upphör leder detta till att en mängd arbetstillfällen försvinner på grund av nedlagd skogs- och åkermark samt till inkomstbortfall för yrkesfiskare, anläggnings- och byggnadsarbetare m. fl. I Länsplanering 74 har man också gjort den här bedömningen och räknar där med en minskning av arbetstillfällena inom dessa yrken.

Och en kommun kan inte från kommunalekonomisk jämlikhetssynpunkt vara serviceorgan på fritiden åt människor från i huvudsak andra delar av vårt land och vår region. Kommunen måste också ges möjligheter

till arbetstillfällena, som på sikt ger kommuninvånarna framtidstro. En lokalisering av TRU till Norrtälje tror jag skulle vara den injektion som skulle bli början till en bättre regional balans för Stockholms läns nord-ostregion. Vore inte detta en bättre väg att pröva än att Norrtälje kommun tvingas stämma in i den klagokör som blir alltmera vanlig, nämligen: Inlemma oss i det allmänna stödområdet.

Jag hyser naturligtvis den största tilltro till den nuvarande regeringens regionalpolitiska omdöme och sätter nu min lit till att den mycket noga försöker sätta sig in i Norrtälje kommuns sysselsättnings- och regionalpolitiska problem. Men är det några av kammarens ledamöter som tror att den har bättre tid och möjligheter till detta än utbildningsutskottets ledamöter haft?

Jag tycker att det är en svaghet i betänkandet att utskottet inte utnyttjar den här chansen att åstadkomma en avgörande regionalpolitisk satsning, och detta med minsta möjliga personella påfrestningar som följd, genom att besluta att föreslå riksdagen att bifalla motion nr 1427 och på så sätt definitivt avgöra att TRU förlägges till Norrtälje.

Herr talman! Jag har inget yrkande utan förlitar mig nu helt på regeringen och dess goda omdöme.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Den svenska utbildningsradion har utretts under nästan ett decennium. Den långa utredningstiden har varit till nackdel för utbildningsradions utveckling. Att Sveriges Radios utbildningsavdelning och TRU kunnat göra så många fina program och så många goda insatser är en prestation mot bakgrund av att man arbetat i en ständig osäkerhet, att man vetat så litet om vad det skall bli av utbildningsradion. Därför är det väldigt glädjande att riksdagen nu tycks kunna enas om ett – om än interimistiskt – förslag till hur utbildningsradion i framtiden skall vara organiserad. Det är särskilt glädjande som de förslag som nu kommer från ett i allt väsentligt enigt utskott innebär att – i motsättning till vad Bertil Zachrisson försökte hävda – de liberala kraven har tillgodosetts om att utbildningsradion skall vara decentraliserad, ha garantier mot statlig dirigeringslusta och kunna hävda sin integritet.

På få områden är socialism och centralisering så olyckliga som när det gäller läromedel – tryckta som etersända. Centralstyrning innebär ju ett system där allt fler elever ges en och samma version av verkligheten. Men verkligheten är aldrig entydig. Urvalet av fakta är präglad av värderingar, kunskaper och personlig bakgrund hos den eller dem som svarar för urvalet. Utsiktspunkten präglar den bild som förmedlas. Därför är det i ett demokratiskt samhälle viktigt att skolan förmedlar flera bilder, att alla klassrum inte blir identiska.

Mot den bakgrunden var vi från folkpartiet mycket kritiska både mot de två tidigare TRU-utredningarna och mot den förra regeringens proposition i våras om utbildningsradion. På fem olika punkter visade den

förra regeringen hur liten faroinstinkt den hade inför att staten skulle få makt och myndighet över etermedia:

För det första föreslog den förra regeringen att Sveriges utbildningsradio skulle bli en helstatlig stiftelse direkt under utbildningsdepartementet. På så sätt skulle vi för första gången få helt statlig radio och TV i Sverige, ett ämbetsverk för utbildningsradio. Sveriges Radios uppbyggnad kan kritisceras, men radioavtalet och den litet komplicerade sammansättningen av styrelsen ger i alla fall vissa garantier för självständighet. Men vem skulle ha utsett styrelsen i utbildningsradion enligt det gamla regeringsförslaget? Jo, regeringen själv. Och vem skulle ha bestämt stiftelsens stadgar? Jo, samma regering. När utskottet nu enhälligt överger propositionen och föreslår att den nya utbildningsradion skall bli ett dotterbolag till Sveriges Radio så värnar man på ett glädjande sätt om utbildningsradions integritet.

För det andra såg den gamla regeringen mycket små risker i att de som redan har makt skulle få mera makt: via särskilda kommittéer skulle myndigheter och folkrörelser kunna påverka program, budget och planering. Det skulle innebära att Utbildningssveriges redan mäktiga skulle få än mera att säga till om. När utskottet nu föreslår att kommittéerna skall bli rent rådgivande är detta också ett steg för att värna utbildningsradions självständighet mot starka påtryckningsgrupper.

För det tredje fanns det i regeringspropositionen en möjlighet att förvandla utbildningsradion till början av ett monopol på läromedelsområdet. De etersända läromedlen skulle spela en allt viktigare roll. Samtidigt skulle utbildningsradion producera läromedel. Lars Ag – en av de ledande i arbetet både för att få fram utredningsbetänkandena och för att få fram propositionen och av den gamla regeringen designerad som chef för utbildningsradion – karakteriserade ett av syftena med den nya utbildningsradion som att man ville "skapa en bjässe på läromedelsmarknaden". För socialdemokraterna, som ju på sin partikongress tagit ställning för att hela den svenska läromedelsbranschen skall förstatligas, är det självfallet svårt att se riskerna i en sådan utveckling. För oss liberaler som vill ha frihet och mångfald också på läromedelsområdet och som vill att elever och lärare skall kunna välja mellan flera konkurrerande läromedel i skolorna skulle utbildningsradion som bjässe på läromedelsmarknaden vara en stor fara.

När nu utskottet enhälligt kraftigt begränsar den nya utbildningsradions möjligheter att producera tryckta läromedel är därför detta mycket tillfredsställande. Konkurrensen och mångfalden skall upprätthållas också på läromedelsområdet.

För det fjärde ansåg Bertil Zachrisson i sin proposition att organisationer och myndigheter i samproduktion med utbildningsradion skulle kunna göra program. Detta var ett av de allvarligaste hoten mot utbildningsradions integritet mot samhällets mäktiga. Låt oss ta ett exempel. När LO efter den stora gruvstrejken ville ha mer ordning i leden vände man sig till TRU för att få en programserie till stånd. TRU skulle göra program,

LO stå för studiematerialet. Men TRU lydte inte riktigt order. Serien Arbetare 71 blev inte så okritisk som LO velat. Det socialdemokratiska partiet och LO gick hårt ut mot misshagliga producenter. Intressant är inte om programserien var bra eller dålig – själv tycker jag den var dålig. Det viktigaste är att LO ansåg sig ha rätt att få för sig tillrättalagda program producerade och etersända av utbildningsradion.

Den samproduktion som den förra regeringen föreslog innebar att en stor studicorganisation, en myndighet eller en organisation skulle kunna gå in i utbildningsradion och erbjuda pengar för att ett program skulle produceras och sändas. Det skulle ge utomstående organisationer en möjlighet att dirigera hur utbildningsradion skulle använda sina resurser och det skulle också ge dessa organisationer en vetorätt mot vad som TV sänder om organisationen. Samproduktionen förutsatte ju att bägge parter var överens. Här skulle alltså Arbetsgivareföreningen eller arbetsmarknadsstyrelsen direkt kunna nå ut i etern med sin verklighetsbild. Det hade varit allvarligt för utbildningens frihet. Nu avstyrker utskottet enhälligt propositionens förslag om samprojekt och föreslår betydande restriktioner. Det är bra att socialdemokraterna nu ändrat sig på den punkten.

För det femte och slutligen ansåg den förra regeringen att utbildningsradion skulle kunna göra rena beställningsjobb. Om en myndighet ville ha en film – t. ex. för visning som reklamförspel på biografier eller för internutbildning – skulle den kunna gå till utbildningsradion med sin beställning. Utbildningsradion skulle fungera som vilken reklambyrå som helst. Samme producent skulle ena dagen göra ett beställningsuppdrag åt en myndighet, andra dagen ett utbildningsprogram om samma myndighet. Tror någon att det då skulle varit lätt att bevara utbildningsradions självständighet och integritet?

Både Sveriges Radio och radioutredningen var skarpt kritiska till beställningsjobb för utbildningsradion. Det skulle ha skapat ett beroendeförhållande mellan utbildningsradion och organisationer och myndigheter. För ett halvår sedan besvärades socialdemokraterna mycket litet av den kritiken. Nu har en ändring till det bättre skett, och starka inskränkningar läggs på möjligheterna till beställningsproduktion.

De nuvarande regeringspartierna hade olika praktiska förslag till hur utbildningsradions organisation skulle lösas. Det väsentliga i alla dessa förslag var värnandet om utbildningsradions självständighet. De organisationsförslag som utskottet lägger fram innebär en annan praktisk form för verksamheten än vad vi förutsåg i partimotionen, men de tillgodoser i sak vår kritik mot den gamla regeringspropositionen.

De förslag socialdemokraterna lade fram för ett halvår sedan var att vi i Sverige skulle få den första helstatliga radiokanalen, vi skulle få en Sveriges pampradio. När nu gårdagens beslutsfattare blivit dagens opposition har man också på ett helt annat sätt börjat slå vakt om etermediernas integritet mot överheten.

Det är ytterligare ett exempel på regeringsskiftets positiva verkningar.

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag skall säga några ord om principerna för decentraliseringen av de nu ifrågasvarande utbildningsprogrammen i radio och TV. I utbildningsutskottets betänkande konstateras att det finns starka skäl att bygga ut den del av utbildningsprogramproduktionen som sker regionalt. Jag tycker den här formuleringen är oklar. Kan man tolka detta uttalande så att det avser de rikssända programmen? I radio och TV i övrigt är det just dessa program man har avsett och inte de lokalt producerade programmen som sänds lokalt. Mig veterligt är det första gången de lokalt sända programmen inräknats.

Utskottet säger: "Den regionala verksamheten bör i framtiden ha minst samma andel av den totala verksamheten som den regionala produktionen nu har när det gäller skolradion." Jämförelsen med skolradion borde i stället ha gjorts med radio- och TV-verksamheten i övrigt och anslutits till de principer som är aktuella i det sammanhanget.

Enligt min mening är det angeläget att i den här debatten få preciserat hur stor andel av riksprogramproduktionen som bör ske regionalt. En precisering av de rikssända programmen har gjorts av riksdagen tidigare när vi haft frågan om en decentralisering av Sveriges Radios verksamhet uppe.

Genom riksdagsbeslutet 1966 fastställdes att omkring en fjärdedel av programproduktionen i rikskanalerna skulle ske utanför Stockholm. Med anledning av motioner till 1973 års riksdag uttalade sig kulturutskottet i frågan och "fann det önskvärt att andelen regional produktion utökades utöver vad som angavs vid 1966 års riksdag". Kulturutskottet uttalade sig alltså om de rikssända programmen.

Glädjande nog har vi nu också nått fram till att ungefär en tredjedel av de rikssända programmen i radio och TV produceras utanför Stockholm, varav dock bara 2,7 % i Luleå-, Umeå- och Sundsvallsdistrikten, där 12 % av befolkningen finns. Men jag skall inte ta upp den saken i det här sammanhanget.

Den sittande radioutredningen har låtit förstå att den ämnar föreslå en ytterligare ökning av den andel av riksprogrammen som skall produceras ute i distrikten. Siffran 35 % har nämnts som ett mål för den decentraliserade produktionen i framtiden.

Mot den här bakgrunden vill jag fråga statsrådet om han finner att det föreligger i princip samma skäl för decentralisering av utbildningsprogrammen som för t. ex. barnprogram, ungdomsprogram, samhälls- och kulturprogram inom den allmänna programverksamheten. Finns det verkligen anledning att avstå från decentralisering av program för rikskanalerna genom TRU? Jag kan inte finna att det varit utskottets mening. Jag har frågat ledamöter i utbildningsutskottet tillhörande centern, folkpartiet och moderaterna om vad utskottets skrivning egentligen innebär. Svaret har i samtliga fall varit att det nu är fråga om en decentralisering i reell mening.

Jag anser emellertid att skrivningen är så oklar att den också kan tolkas så, att det inte blir fråga om någon decentralisering alls när det gäller de rikssända programmen – alltså att det ungefär som nu blir fråga om en hundraprocentig produktion av de rikssända programmen i Stockholm. Enligt vad jag förstår har detta icke alls varit utskottets mening. Jag vill därför fråga utskottets talesmän, vad som egentligen är meningen med den skrivning som finns här. Innebär den verkligen att man skall ha en decentralisering som i stort sett motsvarar den som gäller för radion i övrigt? Om decentraliseringen omfattar såväl rikssända som lokalt sända program – det har sagts från denna talarstol i dag – betyder detta i sak med nuvarande andel lokala program, producerade lokalt för lokal sändning, att nästan 100 % av de rikssända programmen produceras i Stockholm, och det har, såvitt jag förstår, icke varit utskottets avsikt.

Motivet för att decentralisera programverksamheten har ju angetts vara att ta till vara programmöjligheterna i landets olika delar. Min fråga till departementschefen innefattar också hans syn på möjligheterna att genom en decentralisering av skolradio- och skol-TV-programproduktionen liksom av TRU-produktionen utnyttja tillgängliga undervisningskrafter i hela landet.

Som jag nämnde produceras i dag omkring en tredjedel av alla kulturprogram, samhällsprogram, underhållningsprogram och barn- och ungdomsprogram i rikskanalerna av distrikten. Enligt den tolkning av utskottets skrivning jag har fått från några av utskottets ledamöter är avsikten att TRU:s verksamhet verkligen nu skall decentraliseras i anslutning till samma principer som gäller för radio och TV i övrigt. Man kan, tyvärr, inte dra den slutsatsen av utskottets skrivning. Därför vill jag ställa följande frågor till utbildningsministern: Delar utbildningsministern den uppfattning som jag har uttryckt? Kommer i så fall direktiven till organisationskommittén för TRU:s framtida verksamhet att få den inriktningen?

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall givetvis inte gå in på de frågor som Jan-Ivan Nilsson i Tvärålund ställde till utbildningsministern, men jag vill gärna svara på de frågor han riktade till utskottets talesmän.

Genom att använda skolradioprogram som exempel har vi måhända oavsiktligt, enligt Jan-Ivan Nilssons sätt att läsa, så att säga bantat ner riksprogrammet något. Utskottet ger emellertid organisationskommittén uppgiften att inleda en successiv utbyggnad av den regionala verksamheten. Likartade uppgifter kommer sedermera att åvila bolagets styrelse. Min uppfattning är att det här gäller riksprogrammen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I motionen 2386 har jag föreslagit att den radio- och TV-verksamhet som vi nu behandlar skall förläggas till Norrtälje kommun. Jag kan instämma i de synpunkter som herr Johansson i Hållsta

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

har anfört tidigare, och det gör att jag här skall inskränka mig till några ytterligare kommentarer.

Jag vill särskilt trycka på att, som herr Johansson i Hållsta säger, länsstyrelsen enhälligt har förordat Norrtälje vid en lokalisering i Stockholms län och att det är svårt att uppnå mätbara tidsvinster om man förlägger programverksamheten till någon kommun söder om Stockholm. Vad han säger om behovet av arbetstillfällen i Norrtälje kommun vill jag också understryka. Detta är några tungt vägande skäl, som bör beaktas när man i fortsättningen diskuterar vilken kommun som skall få den här verksamheten.

Jag noterar med tacksamhet de preciseringar som utskottsrepresentanten herr Nordstrandh gjorde tidigare i debatten, framför allt för att herr Nordstrandh klargjorde att utskottets mening är att Norrtälje skall räknas in i Stockholmsområdet utanför kärnområdet – där utskottet menar att lokalisering skall ske.

Det finns också anledning att observera hur utskottet avslutar skrivningen om lokaliseringsfrågan: "Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1975/76:1427 och 1975/76:2386 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i lokaliseringsfrågan." Det gäller just de två motioner som begär en lokalisering till Norrtälje. Jag tycker det är ganska positivt för oss som gärna vill ha en lokalisering till Norrtälje av de skäl som herr Johansson i Hållsta och jag här tidigare har anfört.

Det ansvariga statsrådet för dessa frågor är ju närvarande i kammaren, och jag hoppas att statsrådet tar hänsyn till vad som här har sagts om Norrtälje och att denna verksamhet lokaliseras till Norrtälje kommun. Det är ett mycket starkt önskemål från kommunens sida att denna lokalisering skall komma till stånd. Man har möjligheter att ställa mark till förfogande. De övriga skäl som anförts väger som sagt mycket tungt.

I detta anförande instämde herr Biörck i Värmdö (m).

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag anser att det är en mycket bra lösning som man efter åtskilligt arbete har sytt ihop i utbildningsutskottet. I stor enighet har man kommit fram till en lösning av frågan på vilket sätt utbildningsradioverksamheten skall bedrivas. När propositionen om utbildningsradion lades fram i våras, bedömde vi från vårt håll – mot bakgrund av de stora oklarheter och svagheter som fanns i regeringsförslaget – att det fanns vägande skäl att koppla samman behandlingen av denna fråga med radioutredningens arbete. Men sedan dess har det perspektivet helt förändrats med tanke på både radioutredningens arbetssituation och den förlängning av radioavtalet som ägt rum.

Jag menar att en klar fördel med utskottets förslag är att man valt en lösning där allmänna spelregler är etablerade och där det finns garantier

för att de annars svårknäckta frågorna om företagets integritet och självständighet kan lösas på ett bra sätt.

Därför finner jag det något märkligt när herr Zachrisson, som tidigare som statsråd har haft ett särskilt ansvar för rundradioverksamheten i landet, gör gällande att det är en akademisk fråga vilken organisationsform och vilken ställning som detta nya organ får. Jag minns mycket väl hur det var här i riksdagen – i kammaren och i kulturutskottet – när vi behandlade frågan om lokalradions bildande som ett dotterbolag till Sveriges Radio, och de ingående överväganden vi då hade om hur man skulle uppfylla de självklara krav som måste ställas på etermedieföretags integritet och självständighet. Jag menar att det vore värdefullt om vi i framtiden kunde vara ense om hur viktigt det är att vi kan klara de här frågorna på ett tillfredsställande sätt och att vi inte gör dem till trivialiteter.

Jag vill kort kommentera de uttalanden som gjorts när det gäller en ökad programproduktion ute i landet och utanför storstadsområdena. Det är riktigt att det är oklart skrivet i utbildningsutskottets betänkande, och jag är glad över de förtydliganden som kommit från utskottets företrädare på den punkten. Det har varit helt avgörande för oss i centern, när vi har tagit ställning till frågan hur vi skall ha det med utbildningsradion, att man på samma sätt som när det gäller rundradioverksamheten i övrigt skall eftersträva en ökad produktion ute i landet. Om denna inriktning av rundradioverksamheten har också rått en mycket stor enighet i kulturutskottet.

Anledningen till att jag har begärt ordet är närmast lokaliseringsfrågan. Här måste det nya företagets karaktär, resursfrågor och frågor om samutnyttjande bli avgörande. Men de regionalpolitiska bedömningarna är också mycket väsentliga. Jag finner det märkligt att man från socialdemokratiskt håll i denna fråga har en reservation. I det regeringsförslag som lades i våras begärde man bara ett bemyndigande för regeringen att besluta om den närmare lokaliseringen. Nu finns det klart uttryckt i utskottets betänkande att lokaliseringen skall vara utanför kärnområdet, att man skall besluta efter hörande av Sveriges Radio och TRU-kommittén och med beaktande av personalens intressen. Jag menar att det är väsentligt i sammanhanget.

När det gäller vilken ort som skall väljas av de två orter som mest har diskuterats eller valet av lokaliseringsort över huvud taget i Stockholmsområdet vill jag bara säga att från regionalpolitisk synpunkt är Norrtälje att föredra. Haninge är också ett bra alternativ från regionalpolitisk synpunkt. Det är väsentligt att utskottet med sin skrivning har markerat betydelsen av de regionalpolitiska faktorerna i bedömningen av lokaliseringsfrågan. Jag förväntar mig att man skall komma fram till ett bra resultat i regeringen som kan förbättra situationen i någon av våra många arbetsplatsfattiga förortskommuner i Stockholms län.

Det har förts en diskussion här om vad som menas med Stockholmsområdet. Det är inte så konstigt att den diskussionen har förekommit.

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

Stockholmsområdet är inte något preciserat eller något en gång för alla fastställt begrepp. En del människor menar med Stockholmsområdet det samma som Storstockholmsområdet, en del menar Stockholmsregionen, andra talar om Stockholms län.

Jag tror att regeringen kommer att klara det här bra, och jag vill särskilt hänvisa till att vi inom kort här i kammaren kommer att behandla ett förslag från arbetsmarknadsutskottet, där det är klart markerat att den nya regionalpolitiken skall inriktas på inomregional balans och att vi över huvud taget skall få en mer decentralistisk inriktning av regionalpolitiken. Detta bör ses som ett fullföljande av de uttalanden som gjordes i regeringsdeklarationen.

Särskilt intressant är också att arbetsmarknadsutskottet där tar ställning till frågan hur man skall förfara med de statliga arbetsplatserna i Stockholmsområdet. Det sägs mycket klart i texten till utskottsbetänkandet att "staten såsom en stor arbetsgivare i Stockholmsområdet har ett ansvar för en förbättrad inomregional balans i området. Vid fördelning av arbetsplatser inom regionen bör större hänsyn tas till önskemål från regionala myndigheter."

Jag förväntar mig att samma syn som kommit till uttryck när det gäller de statliga arbetsplatserna också skall vara av stor betydelse när det gäller regeringens agerande och beslut om den närmare lokaliseringen av utbildningsradion.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! När propositionen 110 förelåg i våras väckte jag en motion, nr 2383, där jag anförde kritiska synpunkter på den föreslagna lokaliseringen av utbildningsprogramorganet. Jag uttryckte min besvikelse över att företaget skulle lokaliseras till landets största tätort. Jag anförde en del yttranden av länsstyrelsen i Västerbotten, av Umeå kommun och av Åke Söderlind vid Sveriges Radio i Umeå. I en artikel rubricerad Regionalpolitikens Waterloo framförde den senare sin besvikelse över att finna att resultatet av fyra års utredande blivit att man valt Stockholm till förläggningsort - "av regionalpolitiska skäl".

I klämman till min motion hemställde jag att en del av utbildningsprogramverksamheten skulle förläggas till Umeå. Också i andra motioner har man visat på Umeå som lämplig ort.

Regionalpolitikens vackra tanke utlokalisering av statliga verk håller nu på att begravas på område efter område. 1971 och 1973 har riksdagen uttalat sig för ett förverkligande av den ursprungliga planen som delegationen för utlokalisering av statlig verksamhet hade framlagt. Enligt den skulle till Umeå under etapp 1 och 2 utlokaliseras verksamhet som skulle innebära att 1 420-1 430 personer skulle anställas. I en skrivelse från Umeå kommun sägs att läget den 1 december i fjol var att 460 personer skulle anställas enligt kalkyl.

Nu finns nya oroande uppgifter om ytterligare krympning av den verksamhet som skall till Umeå. I en skrivelse av den 30 november 1976

pekar Umeå kommun på det allvarliga som håller på att ske just nu då det gäller andra delar av den statliga verksamheten – Umeå kanske blir utan. Från 1 430 anställda har man alltså nu kommit ned till 460, och det kanske blir ännu färre.

I skrivelsen av den 30 november från Umeå kommun finns några rader som jag vill läsa in i protokollet. Det gäller frågan vad som är dyrt och vad som är billigt, vad som är stora kostnader för staten.

”Mot bakgrunden av dessa väsentliga avsteg från de ursprungliga förslagen anser Umeå kommun befogat påstå att genomförandet av omlokaliseringarna för Västerbottens del mycket illa överensstämmer med den mer balanserade utveckling inom lokaliseringsregionerna som statsmakterna avsett. Kommunen har också tidigare haft anledning hävda, att de samhällsekonomiska perspektiven och lokaliseringspolitiska motiven alltmer trängts undan i de särskilda utredningar som följt på delegationens ursprungliga förslag. Enligt dessa förslag skulle Västerbotten tillföras 23 % av de till skogslänen omlokaliserade 6 200 arbetstillfällena. Hitills beslutade och föreslagna omlokaliseringar motsvarar endast 10 % för Västerbottens del.”

I tidningen Västerbottens-Kuriren har rektorn för Umeå universitet, Lars Beckman, i dag med bitterhet skrivit om resultatet av utlokaliseringen. Han har också tagit upp TRU under delrubriken TRU går i stöpet? Han säger där:

”En lokalisering av TRU till Umeå var tidigare föreslagen. Efter regeringsskiftet växte förhoppningarna om lokalisering av åtminstone en del av TRU till Umeå. Detta ser emellertid ut att gå i stöpet att döma av ett enigt nej på utskotts nivå. Vad som återstår att hoppas på är en lokalisering av SBL:s produktionsverksamhet till Umeå i samarbete med KABI, ca 200 tjänster.”

Och så vill jag understryka vad som skrivs i nästa mening: ”Man kan konstatera att ingen lokaliseringsort fått ett så negativt utfall som Umeå. Om också lokaliseringen av en del av SBL till Umeå går om intet får behandlingen betecknas som rent uppseendeväckande för att inte säga rå.”

Sedan tar han upp motståndet mot utflyttningarna.

Jag hörde herr Zachrisson i slutet av sitt anförande i dag säga att det var väl att det inte blev en förläggning av denna verksamhet i enlighet med motionens förslag, alltså en utlokalisering – det skulle ha varit ett hot mot hela verksamheten. Jag är mycket förvånad över det uttalandet och över att det i dag anses omöjligt att enligt det förslag som delegationen ursprungligen lade fram förlägga den största delen av denna utbildning till Umeå. Man säger att det skulle medföra stora kostnader för nybyggnader och annat. Efter vad jag kan förstå blir det nybyggnader även om den förläggs till Haninge eller Norrtälje. Och den negativa beskrivningen av möjligheterna att förlägga den till Umeå tycker jag är nästan upprörande. Vi kan läsa på s. 7 i betänkandet: ”En förläggning till ort utanför Stockholmsområdet skulle enligt propositionen kräva en i det

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

närmaste fullständig egen utrustning hos utbildningsprogramorganet, då Sveriges Radios resurser inte skulle kunna utnyttjas, samt en total nybyggnad."

Här kan man sätta ett frågetecken i kanten för vad som menas med att Sveriges Radios resurser inte skulle kunna utnyttjas. Sveriges Radio har ju också i Umeå många bra lokaler och mycket folk.

Jag citerar vidare ur betänkandet: "Tillgången på skådespelare, musiker, artister och specialister av skilda slag skulle bli mer begränsad."

Det är nöta och slitna argument, och jag tycker inte att de förefaller särskilt trovärdiga. Man har t. o. m. påstått i tidigare inlagor att det skulle vara svårigheter på den tekniska sidan. Jag har svårt att förstå denna nedvärdering av landsorten. Man anser det tydligen helt omöjligt att få ett verk fullständigt och effektivt så snart det inte ligger i den här delen av landet.

När det sedan i betänkandet talas om "den nuvarande svaga utvecklingen i Stockholmsområdet" måste man som västerbottning och som gammal motionär på regionalpolitikens område säga sig, att nu kan vi sluta tala om regionalpolitik – det är precis likadant över hela landet. Det blir snart så att vi måste göra insamlingar i Västerbotten till dem som bor i Stockholms söderförorter.

Ett nytt organ bör vara lättare att lokalisera till en avlägsen ort, t. ex. det på 555 km avstånd och 50 minuters flygresa härifrån belägna Umeå, än ett gammalt verk som har funnits länge i Stockholm och har färdigbyggda lokaler och utrustning och personal som är rotad där. Vi har sett det som mycket lämpligt att just nu, när något nytt skall byggas upp, förlägga det till exempelvis Umeå – det borde vara lättare än att flytta redan etablerade enheter. Vi ansåg att detta var en fin lösning.

Jag vill understryka vad herr Nilsson i Tvärålund sade, att om detta skulle betyda att det blev en ytterligare begränsning i vad som redan finns vore det sorgligt. Det bör observeras vad som står nederst på s. 7 och överst på s. 8 i betänkandet: "Den regionala verksamheten bör i framtiden ha minst samma andel av den totala verksamheten som den regionala produktionen nu har ---. "Frågan är om inte ordet "bör" skulle ha bytts ut mot ett "skall".

I det nuvarande läget är det inte möjligt att yrka bifall till något annat än utskottets hemställan. Men jag beklagar den utveckling som sker, och vi måste räkna med att besvikelsen blir stor i vår del av landet.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Riksdagen fattar i dag i stor enighet beslut om en ny organisation av produktionen av radio- och TV-program för undervisningsändamål.

Utbildningsutskottet har lagt ned ett omfattande och förtjänstfullt arbete på att hitta lösningar som kan accepteras på olika håll. Det finns all anledning att uttrycka uppskattning över det. Enligt min mening har slutresultatet blivit sådant att det finns anledning att tro att den nya

utbildningsradion nu får en ändamålsenlig organisation, som också tillgodoser kraven på självständighet och integritet.

Utskottet har förordat att den nya utbildningsradion skall ha samma ställning som lokalradion, alltså vara ett dotterbolag till Sveriges Radio.

Det nya utbildningsprogramorganet kommer att få ensamrätt att sända anslagsfinansierade utbildningsprogram, något som kan sägas innebära en uppmjukning av den monopolställning som Sveriges Radio hittills haft. Det finns anledning att hälsa den utvecklingen med glädje. Det är av värde om mångfalden på massmedieområdet kan främjas.

Den enda fråga där oenighet kvarstår i utskottet gäller lokaliseringen. På socialdemokratiskt håll har man redan nu velat bestämma att det nya organet skall förläggas till Haninge kommun. Jag tror att utskottets majoritet har valt en klok väg, när man nu avstår från att uttala sig för eller emot en lokalisering till någon bestämd kommun inom Stockholmsområdet. Den organisationskommitté som regeringen omedelbart skall tillsätta får nu tid att ytterligare utreda frågan om lämplig lokalisering i samråd med bl. a. berörd personal. Därvid måste självfallet, som fröken Hjelmström framhöll, de tekniska och ekonomiska konsekvenserna noga beaktas. Behovet av teknisk samordning med Sveriges Radio har ansetts tala för att det nya organet skall förläggas till Stockholmsområdet. Jag vill emellertid understryka vad utbildningsutskottet också anför, nämligen att en väsentlig del av produktionen bör ske regionalt. Både skolradion och TRU har ju redan bedrivit en del av sin programproduktion utanför Stockholm, vilket jag anser vara värdefullt.

Herr Nilsson i Tvärälund frågade om kravet på decentralisering skulle gälla riksprogram. Enligt min mening måste svaret på den frågan vara ja.

Fröken Hjelmström befarade att personalen skulle få mindre möjligheter till samråd med en organisationskommitté än med en styrelse. Så blir inte fallet. En organisationskommitté måste nu snabbt tillsättas, och den skall så småningom avlösas av en styrelse. Personalens inflytande blir varken större eller mindre i en organisationskommitté än i en styrelse.

Låt mig till sist säga att jag räknar med att TV- och radioprogram producerade för undervisningsändamål kommer att få ännu större betydelse i framtiden än i dag, bl. a. som en följd av möjligheterna att spela in och lagra också TV-program. Det är därför utomordentligt viktigt att man hittar former för produktion av sådana här program, som tillgodoser kraven på kvalitet och allsidighet. Utskottet har nu avvisat en utveckling som innebär en monopolisering av läromedelsmarknaden. Jag är glad över att, bortsett från lokaliseringsfrågan, utbildningsutskottet har kunnat enas om det förslag som riksdagen nu tar ställning till.

Herr NILSSON i Tvärälund (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka såväl statsrådet som utskottets talesman för deras klarläggande uttalanden. Genom deras svar tycker jag mig ha nått syftet med mitt inlägg. Statsrådets klara ställningstagande med svaret

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

ja vill jag tolka så att han i sak och i princip instämmer i vad jag uttalade i mitt anförande. Samma sak utläser jag ur Thorsten Larssons anförande, där han säger att avsikten är att bygga ut den regionala verksamheten inom TRU och att det gäller riksprogram. Detta överensstämmer med vad andra ledamöter i ett f. ö. enigt utskott har avsett att säga. Det är, som jag ser det, mycket tillfredsställande att oklarheten på den här punkten är skinrad. Det bör vara en god riktlinje för hur denna verksamhet kommer att planeras och utvecklas framöver.

Vidare kan jag, herr talman, instämma i vad Tore Nilsson alldeles nyss har sagt beträffande lokaliseringen av TRU. Jag kan givetvis inte instämma i vare sig utredningens skrivning i den här frågan eller den förra regeringens skrivning i den proposition som riksdagen har haft att ta ställning till. Men i dag finns det ingen möjlighet att påverka den frågan. Däremot finns det en möjlighet att i dag få ett klarläggande om principerna för decentraliseringen av verksamheten över huvud taget inom den nya organisationen. I det avseendet anser jag att såväl statsrådets som Thorsten Larssons uttalanden ger klart besked.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Utbildningsministern framhöll att utskottets ställningstagande innebär en uppmjukning av Sveriges Radios monopolställning. Det var just denna uppsplittring av Sveriges Radio på flera företag som jag vände mig emot i mitt inlägg. Vänsterpartiet kommunisterna har ju länge kämpat för att vi inte skall ha en mängd företag inom massmedieområdet. Det kan nämligen öppna vägen för vad moderaterna kämpar för, dvs. flera privata företag på detta område.

Utbildningsministern sade också att en organisationskommitté och en styrelse i princip är samma sak. Jag delar inte den uppfattningen. En organisationskommitté har inte den formella ställning som en styrelse har i dag. Jag anser bestämt att det här är ett sätt att undgå medbestämmandelagen, som ju riksdagen fattat beslut om i våras. Jag tycker det är synnerligen olyckligt att man på det sättet undviker att ta ansvar för de beslut man har fattat, vilka ju skall ge personalen inflytande över policyfrågor, personalfrågor och budgetfrågor.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag kan försäkra fröken Hjelmsström att personalen kommer att ha samma möjligheter till samråd och inflytande i organisationskommittén som man hade haft om en styrelse hade tillsatts i morgon dag. Jag är övertygad om att det bara är praktiska skäl som har dikterat utskottets ställningstagande på denna punkt.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det gäller inte bara samråd utan också möjligheter att utöva sin förhandlingsrätt. Det ger bl. a. den nya lagen om medbestämmande visst utrymme för, och det är den man nu undviker.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 4 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 4 av herr Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261
Nej - 13
Avstår - 13

Mom. 7-11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 12

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av herr Alemyr m. fl. samt 3:o) det av fröken Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustafsson i Barkarby begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fröken Hjelmström begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 41

Onsdagen den
8 december 1976

*Radio och television
i utbildningsväsen-
det*

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 12 antar reservationen av herr Alemyr m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av fröken Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 131
Nej - 10
Avstår - 146

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 12 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Barkarby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 126
Avstår - 10

Mom. 13-17

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av fröken Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till det av fröken Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275

Nej - 9

Mom. 19

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 20

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av fröken Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till det av fröken Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275

Nej - 10

Mom. 21-27

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Onsdagen den
8 december 1976

*Åtgärder för en
bättre hundavel*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1976/77:3 med anledning av motioner om översyn av djurskyddslagstiftningen, m. m.

Herr ERIKSSON i Ulfsbyn (c):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1976/77:3 har utskottet behandlat några motioner, där det hemställs om en översyn av bestämmelserna i lagen om djurskydd. Vidare har utskottet i samma betänkande behandlat motionen 1656, som berör en ändring av den allmänna veterinärinstruktionen angående veterinärs rapporteringsplikt.

Beträffande motionerna om en översyn av bestämmelserna i lagen om djurskydd hänvisar utskottet bl. a. till att det inom jordbruksdepartementet och lantbruksstyrelsen bereds vissa frågor med anknytning just till djurskyddslagen, och motionerna lämnas därför utan åtgärd.

Vad beträffar motionen 1656 hänvisar utskottet till sitt betänkande 1975/76:21, där det förordas att en samlad översyn i lämplig form kommer till stånd rörande förhållandena inom hundavel och hundhandel i syfte att åstadkomma en sanering och en förbättring av kontrollen på området. I samband med denna översyn bör lämpligen frågor som rör rapporteringsplikten övervägas, och så lämnas även den här motionen utan åtgärd.

Jag skulle kunna ge kammarens ledamöter många exempel på hur viktigt det är att få en ändring av den allmänna veterinärinstruktionen till stånd för att därmed bl. a. förbättra avelsresultatet och nedbringa antalet hundar med ärftligt betingade sjukdomar, men då ett enhälligt utskott lämnat motionen utan åtgärd gagnar det föga att i dag ta upp en debatt i sakfrågan. Det är inte heller någon mening med att yrka bifall till motionen, utan vi motionärer får återkomma i frågan, om nu inte jordbruksdepartementet snarast tillsätter en utredning eller på annat sätt tar initiativ.

Med utskottets skrivning hänger frågan litet i luften, därför att den av utskottet åberopade översyn som Kennelklubben gjort och som föreligger i tryck inte tagit upp den veterinära rapporteringsplikten. Vid kontakter som jag har haft med jordbruksdepartementet i dag fick jag informationer som tyder på att det kommer en utredning, men i vad mån den kommer att ta upp frågan om den veterinära rapporteringsplikten återstår att se.

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Det motionskrav som herr Eriksson i Ulfsbyn här talade för har utskottet enligt sin bedömning i princip tillstyrkt redan för ett år sedan. Då utskottet framhöll att de i motionen påtalade problemen bör ses över. Översynen kommer snart att ske, och enligt vad utskottet erfarit finns det grundad anledning förmoda att just de här problemen – även den rapporteringsskyldighet herr Eriksson talade om – kommer

att tas upp och utredas i departementet. Därför har utskottet inte funnit någon anledning att vidta ytterligare åtgärder i samband med att motionen behandlats den här gången.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Ulfsbyn (c):

Herr talman! Jag får tacka jordbruksutskottets ordförande Einar Larsson för denna komplettering till den kortfattade skrivning som utskottet har gjort i denna fråga.

Låt mig understryka att när det gäller en sådan ändring av allmänna veterinärinstruktionen, där veterinär ålägges rapporteringsplikt beträffande ärftligt betingade sjukdomar eller defekter av betydelse för hundens funktion, är detta en ändring som kan göras utan större utredningar. Det vore i detta sammanhang beklagligt om denna detaljfråga som betyder så mycket skulle hamna i ett långvarigt övergripande utredningsarbete. Jag skulle i stället med tillfredsställelse se att departementet finner en snar lösning just på den här detaljfrågan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Anmäldes och bordlades

Motioner

1976/77:34 av herr *Andersson* i Södertälje *m. fl.*

1976/77:35 av fru *Diesen* *m. fl.*

1976/77:36 av herr *Granstedt* *m. fl.*

1976/77:37 av herr *Strömberg* i Botkyrka

1976/77:38 av herr *Werner* *m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:22 om statsbidrag till hemspråksundervisning för invandrarbarn m. m.

1976/77:39 av herr *Gahrton*

1976/77:40 av herr *Ringaby*

med anledning av propositionen 1976/77:45 om sänkning av sjömansskatten, m. m.

1976/77:41 av herrar *Wärnberg* och *Boström* med anledning av propositionen 1976/77:48 om ändrade avdragsregler för kostnader för trygande av pensionsåtaganden, m. m.

Nr 41

Onsdagen den
8 december 1976

*Åtgärder för en
bättre hundavel*

Onsdagen den
8 december 1976

Meddelande om
frågor

Meddelades att följande frågor framställdes
den 8 december

1976/77:144 av herr *Lundkvist* (s) till herr jordbruksministern om nya direktiv till 1972 års jordbruksutredning:

Jordbruksministern har i tidningsintervjuer och föredrag uttalat att regeringen skall ge jordbrukspolitiken en ny inriktning. Med anledning härav ber jag att få ställa följande frågor:

Avser jordbruksministern att ge jordbruksutredningen nya direktiv? I så fall: Vad blir den nya målsättningen för utredningens arbete?

1976/77:145 av fru *Nilsson* i Sunne (s) till herr arbetsmarknadsministern om huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten:

Huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten varierar i olika delar av landet. I en del regioner är det landstingen och i andra är det primärkommunerna som är ansvariga för verksamheten. Detta har medfört att den skyddade verksamheten är olika utbyggd i olika delar av vårt land, vilket är otillfredsställande. En utredning har också arbetat och bl. a. kommit med förslag om att staten tillsammans med landstingen skulle överta huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten. Utredningsförslaget – som remissbehandlats – har uttalat att en ny organisation skulle kunna träda i kraft den 1 januari 1978.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga till herr arbetsmarknadsministern:

Har regeringen för avsikt att komma med förslag till ny organisation för huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten?

1976/77:146 av herr *Håkansson* i Trelleborg (s) till fru bostadsministern om lagstiftning för att hindra utbyggnad på åkerjord, m. m.:

Jordbruksministern har uttalat att det skall bli slut med utbyggnad på åkerjord och att bara de som önskar bruka jorden skall få köpa den. Mot bakgrund härav vill jag fråga fru bostadsministern:

Avser bostadsministern att föreslå sådana ändringar i byggnads-, expropriations- och förköpslagstiftningen eller annan lagstiftning inom ansvarsområdet som minskar dels kommunernas planeringsbefogenheter då de utövas inom den fysiska riksplaneringens ram, dels kommunens möjligheter att faktiskt genomföra planerna?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 16.41.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert